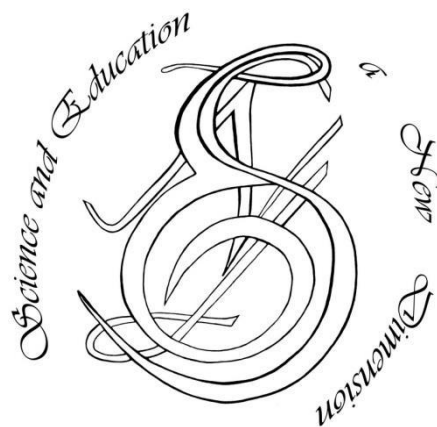

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

HUMANITIES
AND
SOCIAL SCIENCES

p-ISSN 2308-5258

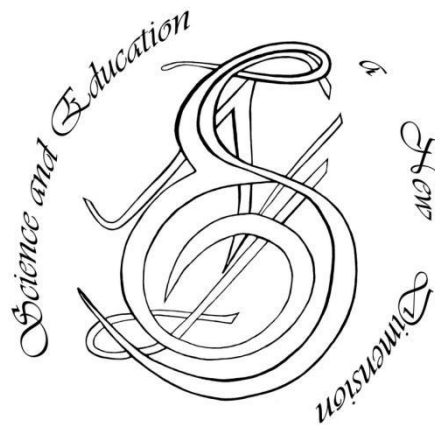
e-ISSN 2308-1996

V(25), Issue 147, 2017

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

[HTTPS://DOI.ORG/10.31174/SEND-HS2017-147V25](https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25)

Humanities and Social Sciences

www.seanewdim.com

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

Honorary Senior Editor:

Jenő Barkáts, Dr. habil. Nina Tarasenkova, Dr. habil.

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Larysa Klymanska, Doctor of Political Sciences, associated professor, Head of the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Liudmyla Sokurianska, Doctor of Science in Sociology, Prof. habil., Head of Department of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University

Marian Wloshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Department of Biology, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Oleksii Marchenko, Doctor of Science in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odesa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Perekhrest Alexander, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Sokuriaynska Liudmyla, Doctor of sociological science. Prof. Head of Department of Sociology. V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Tetiana Hranchak, Doctor of Science Social Communication, Head of department of political analysis of the Vernadsky National Library of Ukraine

Valentina Orlova, Doctor of Science in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Vasil Milloushev, Doctor of Science in Pedagogy, professor of Department of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Plovdiv, Bulgaria

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Barkáts N.

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and co-authors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts, each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

THE JOURNAL IS LISTED AND INDEXED IN:

INDEX COPERNICUS: ICV 2014: 70.95; ICV 2015: 80.87; ICV 2016: 73.35

GOOGLE SCHOLAR

CROSSREF (DOI prefix:10.31174)

ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY

UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK

SCRIBD

ACADEMIA.EDU

CONTENT

ECONOMICS	7
Економічна сутність фінансово-кредитного ринку <i>О. М. Калівошко</i>	7
Conceptual principles for activation of intensification processes at the mechanical engineering enterprises <i>V. M. Marchenko, N. M. Pokrovskaya</i>	10
LINGUISTICS	14
Teaching the History of English to University Students: a Synergetic Approach <i>T. I. Dombrovan</i>	14
Мовна реалізація психологічних прийомів впливу у фешн-текстах сучасної Іспанії <i>М. І. Піголь</i>	19
METHODOLOGY	22
Інженерна освіта в постіндустріальному суспільстві <i>Г. В. Луценко</i>	22
Розвиток системи забезпечення якості вищої професійної освіти у країнах ЄС на початку XXI століття <i>Н. В. Мойсеєнко, І. І. Озарко</i>	26
Навчання читанню у викладанні академічної англійської мови <i>О. П. Токменко</i>	30
Передумови особистісного самовдосконалення майбутнього вчителя <i>Н. В. Уйсімбаєва</i>	33
PSYCHOLOGY	37
Listening in the paradigm of activity psycholinguistics <i>N. V. Kharchenko</i>	37
Мотиваційна складова процесу ресоціалізації неповнолітніх засуджених <i>Ю. М. Красілова</i>	41
The Technologization of a Social Cinema as a Tool of Social Work <i>M. H. Muradkhanian</i>	45
Дослідження соціальних аксіом кризь призму соціальної пам'яті журналістів <i>О. В. Петрик</i>	48
Діагностика готовності дітей, які позбавлені батьківського піклування до життя в сім'ї <i>С. Б. Сафонова</i>	51
SOCIAL COMMUNICATIONS	55
Становлення телевізійних жанрів на українському телебаченні(за архівними матеріалами 1950-х рр.) <i>А. І. Іщенко</i>	55
Розвиток інформаційних технологій як ключовий фактор впливу на процес соціокультурних трансформацій в сучасному суспільстві <i>О. О. Пестрецова</i>	60
Інтроформаційно-деструктивний вплив українського телебачення на свідомість людини: аналіз та оцінка <i>О. Ю. Рак</i>	63

SOCIAL SCIENCES..... 67

Державна стратегія децентралізації як процес формування групових систем розселення на локальному рівні в Україні

В. О. Яценко..... 67

ECONOMICS

Економічна сутність фінансово-кредитного ринку

О. М. Калівошко

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: alek-k@ukr.net

Paper received 18.1.17; Revised 21.11.17; Accepted for publication 22.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-01>

Анотація. Досліджено економічну сутність поняття фінансово-кредитний ринок, як складної та багатогранної економічної категорії, яка охоплює всі сфери ринкової системи. Фінансово-кредитний ринок, це та частина фінансового ринку, яка охоплює повністю кредитний ринок, частково валютний, ринок цінних паперів, ринок страхових послуг та ринок фінансових послуг, у тих їх частинах де виникає розрив у часі між грошовими потоками та потоками товарів (послуг), тобто там де виникають кредитні відносини під час торгівлі фінансовими активами. Запропоновано тлумачення терміну «фінансово-кредитний ринок».

Ключові слова: фінансовий ринок, кредитний ринок, фінансово-кредитний ринок, сутність фінансово-кредитного ринку.

Вступ. Розгляд ключових проблем фінансового та кредитного ринків стосується кожного, оскільки він має безпосереднє відношення до будь-якого елемента та суб'єкта економіки, економічного кругообороту та економічної системи, а також до всіх господарських процесів.

«Ринок – регульована сукупність економічних відносин між фізичними та юридичними особами – суб'єктами різних типів і форм власності та господарювання в межах окремих країн і світового господарства з приводу організації та купівлі-продажу різноманітних товарів і послуг відповідно до законів товарного виробництва» [3, с.250].

Під фінансовий ринок (financial market) розуміють – «сукупність економічних відносин, що виникають між державою, суб'єктами корпоративного сектору та домогосподарствами у процесі перерозподілу фінансових активів на основі їх купівлі та продажу через систему фінансових посередників. Фінансовий ринок розглядають як сукупність обмінно-перерозподільних відносин, пов'язаних з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробничої та фінансової діяльності» [1, с. 460].

Кредитним ринком (credit market), є сукупність структур, інструментів та механізмів, які за допомогою ринкових регуляторів економічних потоків та процентної ставки (яка є основним інструментом цього ринку), забезпечують дотримання рівноваги між попитом на кредитні ресурси та їх пропозицією [2, с. 315].

Фінансовому та кредитному ринку, а також аспектам які всебічно їх охоплюють була присвячена не одна наукова праця, проте віддаючи їм належне, ряд запитань пов'язаних з ними залишається до кінця невиясненими. Одним з таких запитань, з одної сторони зрозуміле, а з іншої суперечливе, є важливе запитання, щодо сутності, а особливо трактування фінансово-кредитного ринку.

Короткий огляд публікацій за темою. Вагомий внесок у дослідження проблемних питань пов'язаних з організацією, функціонуванням та розвитком фінансового та кредитного ринків здійснили такі всесвітньо відомі вчені, як Ф. Ален, Д. Даймонд, Р. Левін,

П. Самуельсон, Дж. Стігліц, Дж. Тобін, Х. Мінскі, Ф. Мишкін, Ю. Фама, Дж. Хікс, В. Шарп, також в своїх працях зазначені питання досліджували і вітчизняні науковці, серед них слід виділити: О.В. Абакуменко, Л.М. Алексеєнко, С.В. Науменкову, В.Л. Смагіна, В.М. Шелудько та інших.

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних засад щодо економічної сутності та трактування фінансово-кредитного ринку.

Матеріали та методи. Для дослідження теоретичних засад стосовно фінансово-кредитного ринку були опрацьовані монографії і наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Застосовувалися аксіоматичний та гіпотетико-дедуктивний методи.

Результати досліджень і обговорення. Першим хто ввів у наковий обіг поняття фінансового ринку, у сучасному його розумінні, був визначний американський економіст, лауреат нобелівської премії, Джеймс Тобін, у своїй праці «Фінансові посередники та ефективність грошового контролю» [7]. Загалом це складна та багатогранна економічна категорія, яка охоплює всі сфери ринкової системи.

Серед вітчизняних науковців, які досліджували різноманітні методологічні питання пов'язані з розумінням сутності фінансового ринку склалися дві основні течії: одні, як В.С. Лук'янов вважають його «суперечливою полісистемою» чи/або «полісистемним явищем» з автономними сферами і сегментами [4, с. 39-40], а інші, такі, як В.Л. Смагін та І.О. Школьниу, які думають, що фінансовий ринок система, чи/або підсистема, чи/або сукупність економічних відносин [5; 6]. Ми підтримуємо представників першої течії в їх більш широкому та просторовому уявленні фінансового ринку, як багатогранного утворення з великою кількістю структурних та сегментних частин, які, наголосимо, тісно взаємопов'язані та органічно доповнюють одне одного. Серед них особливо виділяється, як місяць серед зірок на ясномому нічному небі – кредитний ринок. Останній є ключовим системоутворюючим та об'єднуючим компонентом у сегментній структурі фінансового ринку, бо на ньому формуються, функціонують та розвиваються відносини купівлі-продажу прав користування грошима чи/або майном і виникають кредитні відносини.

Оскільки кредитні відносини відіграють значну роль як в економіці так і у суспільстві, охоплюють все більше суб'єктів економічних відносин, присутні на всіх структурних сегментах фінансового ринку, а об'єм торгівлі кредитними ресурсами найбільший серед усіх фінансових активів, ми вважаємо за необхідне виділити фінансово-кредитний ринок, як базовий сегмент фінансового ринку. Слід відзначити, що поняття та розуміння словосполучення фінансово-кредитний ринок у різних науковців та практиків носить суттєві відмінності, крім того нами не було знайдено чітко визначення, опису або розуміння даного явища у вітчизняних та зарубіжних джерелах, тому ми взяли на себе сміливість вперше запропонувати трактування економічного терміну фінансово-кредитний ринок, а саме: фінансово-кредитним ринком пропонуємо вважати систему економічних відносин, що зрівноважують попит та пропозицію на купівлю-продаж, випуск та обіг фінансово-кредитних активів. На рис.1.1 ми зобразили місце фінансово-кредитного ринку серед структурних сегментів фінансового ринку.

Рис.1.1. Місце фінансово-кредитного ринку серед сегментів фінансового ринку (розроблено авторами)

З наведеного зображення видно, що фінансово-кредитний ринок, це та частина фінансового ринку, яка охоплює повністю кредитний ринок, частково валютний, ринок цінних паперів, ринок страхових послуг та ринок фінансових послуг, у тих їх частинах де виникає розрив у часі між грошовими потоками та потоками товарів (послуг), тобто там де виникають кредитні відносини під час торгівлі фінансовими активами. Наприклад:

1. Якщо на валютному ринку здійснюється купівлі-продаж іноземної валюти за готівку, то це операція щодо товарів валютного сегменту фінансового ринку, вона не має відношення до кредитних відносин, отже це та частина валютного ринку, яка не відноситься до фінансово-кредитного ринку. А якщо на валютному ринку надається будь-який кредит у іноземній валюті, то це операція щодо товарів валютного сегменту фінансово-кредитного ринку, вона має пряме відношення до кредитних відносин, отже ця частина валютного ринку відноситься до фінансово-кредитного ринку (див. рис.1.2.).

2. Якщо мова йтиме про акції, інвестиційні сертифікати, сертифікати фондів операцій з нерухомістю або інші цінні папери, що надають право власності, то це товари фондового ринку, як сегменту фінансового ринку, вони не мають прямого відношення до кредитних відносин, отже це та частина фондового ринку, яка не відноситься до фінансово-кредитного ринку. А якщо мова йтиме боргові цінні папери (облігації, іпотечні цінні папери, похідні, товаророзпорядчі тощо), то це товари ринку цінних паперів, як сегменту фінансово-кредитного ринку, вони мають пряме відношення до кредитних відносин, отже це та частина ринку цінних паперів, яка відноситься до фінансово-кредитного ринку (див. рис. 1.3.).

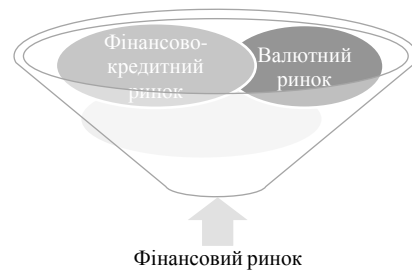

Рис. 1.2. Взаємовідношення фінансового та фінансово-кредитного ринку з валютним ринком (розроблено авторами)

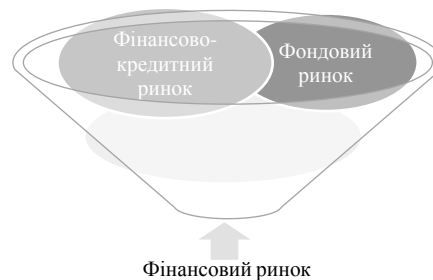

Рис. 1.3. Взаємовідношення фінансового та фінансово-кредитного ринку з фондовим ринком (розроблено авторами)

3. Якщо мова йтиме про додаткові або консультаційні послуги які продаватиме страховик, то це товари ринку страхових послуг, але не фінансово-кредитного ринку, а якщо мова йтиме про страхові послуги, страхове покриття, то це товари страхового ринку, як сегменту фінансово-кредитного ринку (див. рис. 1.4.).

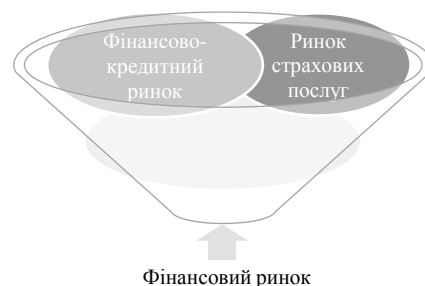
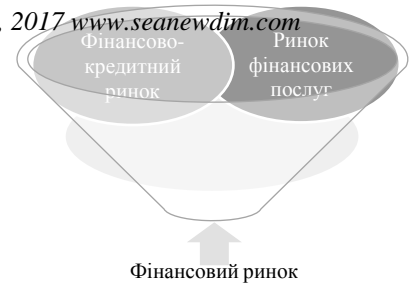

Рис. 1.4. Взаємовідношення фінансового та фінансово-кредитного ринку з ринком страхових послуг (розроблено авторами)

4. Якщо мова йтиме про платіжні послуги, реєстра-

ційні послуги, депозитарні послуги, послуги з управління портфелем цінних паперів тощо, то це товари ринку фінансових послуг, як сегменту фінансового ринку, вони не мають прямого відношення до кредитних відносин, отже це та частина ринку фінансових послуг, яка не відноситься до фінансово-кредитного ринку. А якщо мова йтиме про послуги з купівлі-продажу цінних паперів, різноманітні кредитні послуги (надання іпотечних кредитів, лізинг, факторинг, ломбардні послуги і т.п.), то це товари ринку фінансових послуг, як сегменту фінансово-кредитного ринку, вони мають пряме відношення до кредитних відносин, отже це та частина ринку фінансових послуг, яка відноситься до фінансово-кредитного ринку (див. рис. 1.5.).

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження

наукових робіт щодо структурних сегментів фінансового ринку, ми дійшли висновку, що фінансово-кредитним ринком є система економічних відносин, що зрівноважують попит та пропозицію на купівлю-продаж, випуск та обіг фінансово-кредитних активів.

Рис.1.5. Взаємовідношення фінансового та фінансово-кредитного ринку з ринком фінансових послуг (розроблено авторами)

ЛІТЕРАТУРА

1. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України : Знання, 2011. – 504 с., с. 460.
2. Калівошко О.М. Економічна сутність кредитного ринку / О.М. Калівошко // Формування ринкової економіки в Україні. – Л. : Львівський національний університет імені Івана Франка. – 2016. – Вип. 31. – Ч. 1. – С. 314-316.
3. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.2». / За ред. С.В. Мочерного. – Львів : Світ, 2006. – 588 с.
4. Лук'янов В.С. Сучасні фінансові ринки: Монографія / В.С. Лук'янов. – К. : Знання, 2013. – 479 с.
5. Смагін В.Л. Фінансовий ринок в трансформаційній економіці: закономірності формування і розвитку: автореферат дис. ... д-ра екон. наук / В.Л. Смагін. – К. : КНЕУ, 2010. – 35 с.
6. Школьник І.О. Стратегія розвитку фінансового ринку України: автореферат дис. ... д-ра екон. наук / І.О. Школьник. – Суми: ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України», 2008. – 36 с.
7. Tobin J. Financial Intermediaries and the Effectiveness of Monetary Controls / J. Tobin, W. Brainard // The American Economic Review. – 1963. – Vol. LIII, № 2 – P. 383-400.

REFERENCES

1. Banking Encyclopedia / S.G. Arbuzov, Y.V. Kolobov, V.I. Mischenko, S.V. Naumenkova - K. : Center for Scientific Researches of the National Bank of Ukraine: Knowledge, 2011. - 504 pp., p. 460
2. Kalivoshko O.M. Economic essence of the credit market / O.M. Kalivoshko // Formation of market economy in Ukraine. - L. : Lviv Ivan Franko National University. - 2016. - Edition 31. - Part 1. - p. 314-316.
3. Mocherny S.V, Larina Y.S., Ustenko O.A., Yuriy S.I. Economic Encyclopedic Dictionary: At 2 tons of T.2". / For ed. S.V. Mocherny – Lviv : World, 2006. - 588 p.
4. Lukyanov V.S. Modern Financial Markets: Monograph / V.S. Lukyanov - K. : Knowledge, 2013. - 479 p.
5. Smagin V.L. Financial market in the transformational economy: patterns of formation and development: autoabstract dissertation doctor of economic sciences / V.L. Smagin - K. : KNEU, 2010. - 35 p.
6. Shkolnik I.O. Strategy of development of the financial market of Ukraine: autoabstract dissertation doctor of economic sciences / I.O. Shkolnik - Sumy: DNE "Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine", 2008. - 36 p.
7. Tobin J. Financial Intermediaries and the Effectiveness of Monetary Controls / J. Tobin, W. Brainard // The American Economic Review. – 1963. – Vol. LIII, № 2 – P. 383-400.

Economic essence of the financially-credit market

O. M. Kalivoshko

Abstract. The economic essence of the concept of the financial and credit market as a complex and multifaceted economic category that covers all areas of the market system has been explored. The financial and credit market is that part of the market that covers the entire credit market, partly the foreign exchange market of securities, the insurance market and the financial services market, in those parts where there is a time gap between cash flows and flows of goods (services), then there is where credit relations arise when trading financial assets. Explanation of the term "financial and credit market" is specified.

Keywords: financial market, credit market, financial credit market, the essence of the financially-credit market.

Экономическая сущность фінансово-кредитного рынка

A. H. Kalivoshko

Аннотация. Исследована экономическая сущность понятия фінансово-кредитный рынок, как сложной и многогранной экономической категории, которая охватывает все сферы рыночной системы. Фінансово-кредитный рынок, это та часть рынка, которая охватывает полностью кредитный рынок, частично валютный, рынок ценных бумаг, рынок страховых услуг и рынок финансовых услуг, в тех их частях где возникает разрыв во времени между денежными потоками и потоками товаров (услуг), то есть там, где возникают кредитные отношения при торговле финансовыми активами. Предложено толкование термина «фінансово-кредитный рынок».

Ключевые слова: финансовый рынок, кредитный рынок, фінансово-кредитный рынок, сущность фінансово-кредитного рынка.

Conceptual principles for activation of intensification processes at the mechanical engineering enterprises

V. M. Marchenko, N. M. Pokrovskaya*

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

*Corresponding author. E-mail: n.pokrovski@gmail.com

Paper received 24.11.17; Revised 29.11.17; Accepted for publication 30.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-02>

Abstract. This paper studies the intensification, which is regarded as a set of intensification processes having hierarchical (logical) subordination. The structural model of the activation concept for intensification processes and the algorithm for its application are developed. The golden rule of intensification for the mechanical engineering enterprises is proposed and its essence is revealed.

Keywords: *intensification, activation of intensification processes, internal environment, external environment, golden rule of intensification.*

Introduction. At the stage of significant market transformations, it is impossible to accelerate the growth of a country's industrial potential without searching for sustainable sources for development and activation of the intensification process. In addition, the urgency of the transition to an intensive way of economic management can be explained by the fact that during the years of economic decline the intensification issues were not given proper importance. Today, favorable conditions have emerged for accelerating the pace of intensification by bringing all available potential into the production and its more efficient use that will enable the industrial enterprises to strengthen their competitive position significantly in the European and world markets.

The intensification process is a material basis for the economic growth of the mechanical engineering sector, which, in turn, results in technological modernization of the country; it is a basis for the creation of high-tech science-intensive products, a prerequisite for the growth of an industrial potential in general and a level of social development in particular.

A brief overview of publications on the issue. Intensive development of the industrial enterprises associated with identification of the mechanisms, factors, and trends of the intensification processes were studied by domestic and foreign scientist, including V.V. Sharko, O. Yemelianov, T. Petrushka, L.V. Pogorelova, O. Popova, O.O. Falchenko, O.I. Engels, K.V. Pavlov, I.V. Mitrofanova, A.V. Andreiev and others, who paid much attention to these urgent issues in their works. Despite a rather significant range of scientific works, the issue on systematization of the directions of production intensification requires in-depth study.

The **main purpose** of the paper is to develop the theoretical principles of the economics further in terms of development of the economic essence of the concepts of intensification and to develop the methodological principles for its evaluation and practical activation at the mechanical engineering enterprises.

Materials and Methods. The scientific works, a set of methods of generalization, analysis and synthesis form the methodological basis for the research.

Results and Discussion. Sustainable development of the enterprise depends on how intensively it uses the available resources, applies new equipment, develops the human potential, that in turn determines the competitiveness of the mechanical engineering products in world markets.

Development and practical implementation of the concept of activation of intensification processes (AIP concept) should become one of the main factors in developing a competitive mechanical engineering complex.

Intensification is one of the main economic categories of a market economy, which characterizes the quality of economic processes of a business entity (industry or enterprise). Today we can state that the concept of intensification has gone beyond the scope of the assessment to what extent the enterprise uses the resources and that it has extended to the assessment to what extent all economic processes are implemented. On this ground, we propose to expand the economic terminological apparatus by supplementing the existing system of concepts related to intensification with such concepts as intensification of the use of resources (as a process of increasing the intensity of the use of human and machine labour; intensification of the production process (as a process of improving the quality level of resource and technology reproduction); intensification of activities (as a process of qualitative changes of all functional modules of the enterprise and increasing the intensity of their use); intensification of development (as a process of transiting the enterprise to a qualitatively higher level by applying the achievements of the scientific and technological progress, resource-saving technologies, progressive methods of labour and enterprises management, a clustered approach to the organization of production process in order to increase the competitiveness of the products).

Therefore, intensification may be regarded as a set of intensification processes having hierarchical (logical) subordination: intensification of the use of resources - intensification of production process - intensification of activities - intensification of development. The principle of hierarchy and multilevel nature of intensification processes provides for interdependence and subordination of a lower level of hierarchy to an upper one. Intensification reflects the relationship between resources and objectives of an enterprise at each level.

In the conditions of instability, uncertainty, and dynamism of the economic environment, the mechanism of sustainable development of an enterprise is based on the activation of intensification processes with regard to the goal and with the focus on the final result.

The structural model of the AIP concept is presented in Fig. 1.

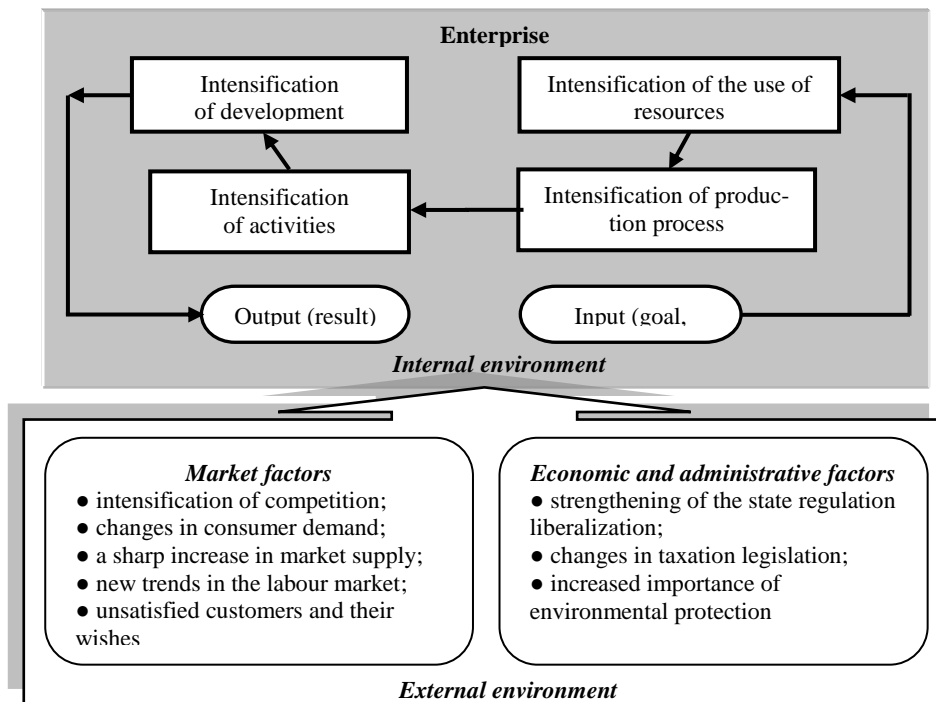

Fig. 1. Structural model of the concept of activation of intensification processes for the mechanical engineering enterprises
 Source: compiled based on [1-3].

The activation of intensification processes depends on the factors of the internal and external environment of an enterprise. The diversity of the enterprise's internal environment includes the specifics of production, a level of applied technology and equipment at the enterprise, manufacturing process and labour management, financial standing, reproduction of specific types of resources and their structure [1]. Thus, the factors of the internal environment influence the work of the main functional modules of the enterprise: production and technology, resources, finances, marketing and management, innovations and investments.

The external environment factors affecting the activation of intensification processes of the enterprise include the market factors (intensification of competition, changes in consumers demand, a sharp increase in market supply, new trends in the labour market, unsatisfied customers and/or shareholders and their wishes) and the economic and administrative factors (strengthening of the state regulation liberalization, changes in taxation legislation, increased importance of environmental protection, etc.) [2, 3].

Taking into account the principle of hierarchy of intensification processes, it can be assumed that the most optimal level of intensification activation can be achieved while maintaining certain proportions between these processes. In similar way to the well-known "golden rule of the economics" [4], one can define the "golden rule of intensification" for the mechanical engineering enterprises, which shows that the dynamics of the intensification processes indicators must satisfy the following condition:

$$IUR > IPP > IA > ID > 1, \quad (1)$$

where IUR , IPP , IA , ID are a race of change for the quantitative estimates of the intensification of the use of resources, production processes, activities, and development respectively.

A race of change for the quantitative estimates of the intensification processes is defined as a relationship between quantitative estimates for the current and previous periods. Obviously, one can speak about the activation of intensification processes and their positive dynamics only if a race of change of intensification processes in a current period is faster than a race of change of intensification processes in a previous period (Fig. 2).

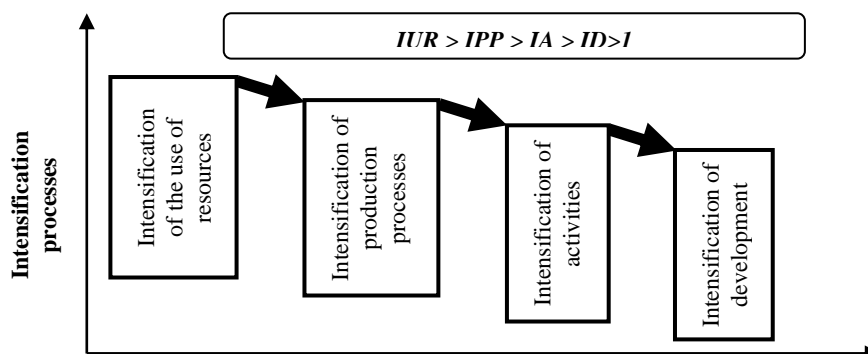

Fig. 2. The essence of the "golden rule of intensification"

The essence of the "golden rule of intensification" is as follows:

- intensification of the use of resources, which serves as a basis for intensification of the production process, should have a higher rate of change;
- intensification of a production process is the basis for the intensification of enterprise's activities as a higher level of the intensification hierarchy;
- intensification of activities creates the basis for the highest hierarchical level – intensification of development.

The "golden rule of intensification" characterizes the economic potential of the enterprise, its ability to develop. If the "golden rule" is executed in the ratio defined by the formula (1), then this is an evidence of the positive trends in the enterprise. If this condition is not met, then this is an indicator of a situation that there are some obvious or hidden negative or crisis factors. The "golden rule of intensification" contains a very rational aspect, since the indicators characterizing the intensification processes must be mutually agreed, interconnected, and mutually ordered in dynamics.

The "golden rule" is a certain economic model of enterprise development. Therefore, the comparison of actual indicators of the enterprise with this model allows to identify the dynamics of its development as stable if the ratio of indicators is maintained within the given limits and as unbalanced if the ratio is not satisfied. The imbal-

ance of the "golden rule of intensification" may indicate deep structural imbalances of the mechanical engineering enterprises, the lack of stable development and the need to take effective measures to remedy the situation.

Therefore, the algorithm for application of the AIP concept should include the following main stages (Fig. 3):

Stage 1. To characterize the directions and factors for activation of intensification processes at each level of the intensification hierarchy, taking into account the specific conditions of a mechanical engineering enterprise.

Stage 2. To estimate the relationship between the indicators of intensification processes (determination of the quantitative value of the relationship between partial, complex, and integral indicators should be conducted using a correlation analysis).

Stage 3. To place the intensification processes by comparing their quantitative indicators (it is advisable to apply a matrix approach for choosing the direction to activate the use of resources, production processes, activities and development).

Stage 4. To verify how the "golden rule of intensification" is implemented. To identify and analyze ways to activate the intensification processes for a specific selection of the mechanical engineering enterprises. To identify the factors of the internal and external environment of the mechanical engineering enterprises, which slow down the activation processes.

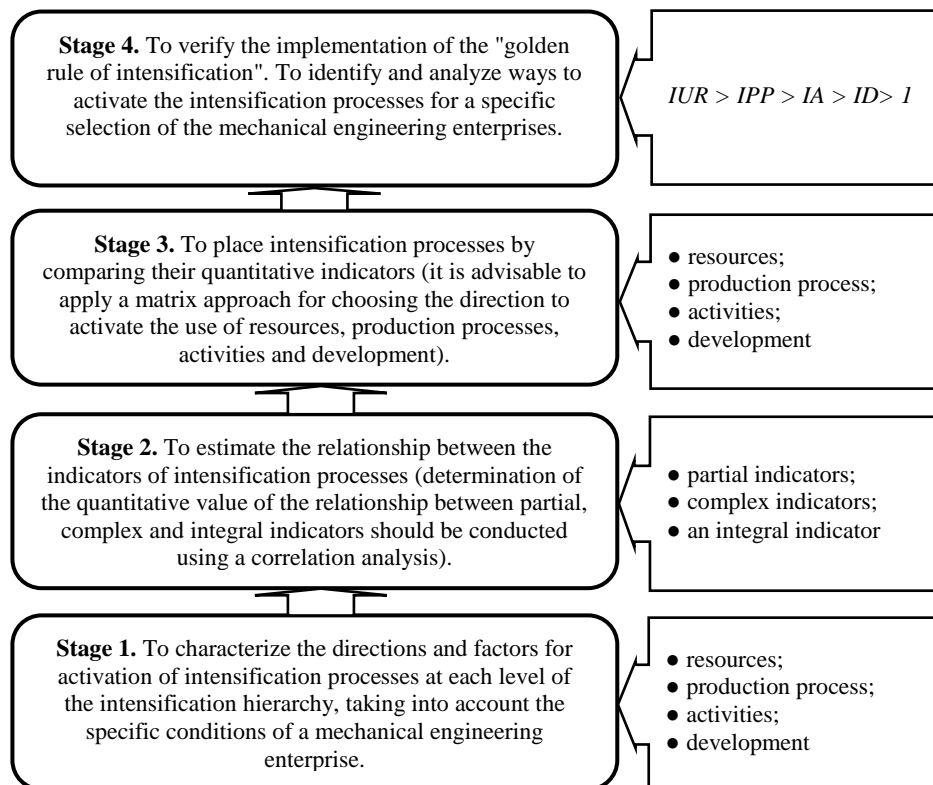

Fig. 3. Application algorithm for the concept of activation of intensification processes

Source: developed by authors

Approbation of the proposed concept of activation of intensification processes allowed to reveal the main directions, implementation of which ensures satisfaction with the golden rule of intensification. Thus, the most important directions of intensification of the use of resources

include: to rationalize the use of resources and to increase the resource efficiency; to introduce a system of economical use of resources; to purchase the high-performance machines and equipment, to retrofit the equipment, etc.

Among the priority directions of intensification activation of the production process, it is expedient to highlight the following ones: resource and technological reproduction; implementation of resource saving technologies, economical production systems; increasing the intensive use of productive resources.

The directions for activation of the activities intensification of the mechanical engineering enterprises are: optimization of enterprise's activities; optimization of production costs; improvement of management processes and methods; improvement of sales policy (promotion of products to the market, interaction with consumers, organization of sales activities); activation of innovation activity.

The most important directions for activation of intensification processes of the economic entity are: intensification of the innovation and investment component within its activities, which is aimed at carrying out scientific and technological changes in the production and economic system, accompanied by technical re-equipment, new improvements; application of the cluster approach to the organization of production. Creating the innovation and production clusters of machinery type allows to combine resources and competences of different economic entities within the clusters, accelerates the process of import sub-

stitution, gives a new impetus to scientific and technological development, increases the technological level of production, reduces the cost of production, creates favorable conditions for active implementation innovations.

Conclusions. The process of intensification is an objective and logical factor in development of the mechanical engineering enterprises and is typical for countries with market economies. In the conditions of instability, uncertainty, and dynamism of the economic environment, development and implementation of the concept of activation of intensification processes that have a hierarchical subordination are an adequate tool for implementing the set goals and objectives, namely: intensification of the use of resources – intensification of the production process – intensification of activities – intensification of development. Interconsistency, interconnectedness, and orderliness of the levels of the hierarchy of intensification should be evaluated with the "golden rule of intensification". Each level of intensification processes requires identification of the effective factors and directions for their activation both within a separate enterprise and within the mechanical engineering sector as a whole. Determination of the stimulants and disintegrators of sustainable development of the enterprises is the main goal for implementing the AIP concept.

REFERENCES

1. Stanislavskiy O. Actual ways and factors of domestic enterprise competitiveness increase підприємства [E. resource] / O. Stanislavskiy, O. Kovalenko // Economic forum. - 2017. - № 2. - P. 223-231. - Mode of access: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2017_2_39.
2. Kovbatyuk M., Benyk N. The impact of internal and external environment on the process of operation and adaptation of enterprises [E. resource] / M. Kovbatyuk, N. Benyk // Water transport. - 2016. - Вип. 2. - P. 101-108. - Mode of access: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vodt_2016_2_17.
3. Toffler A. The Adaptive Corporation. – Aldershot: Gower, 1985. – 194 p.
4. Economic Analysis: Theory and Practice / G. I. Kindratska, M. S. Bilyk, A.G. Zagorodniy. - Lviv: Magnolia Plus, 2006. - 428 p.
5. Innovative development of the enterprise. Training manual / [Mikitiuk P. P., Krysko J. L., Ovsyanyuk-Berdadina O. F. et al.]: Ed. P. P. Mikitiuk. - Ternopil: PP «Printer Inform», 2015 - 224 p.

Активизация процессов интенсификации в машиностроении как фактор устойчивого развития предприятий В. Н. Марченко, Н. Н. Покровская

Аннотация. В статье предложено интенсификацию производства рассматривать как совокупность процессов интенсификации, которые имеют иерархическую (логическую) подчиненность. Разработана структурная модель концепции активизации процессов интенсификации и алгоритм ее применения. Предложено «золотое правило интенсификации» машиностроительных предприятий и раскрыто его сущность.

Ключевые слова: интенсификация, активизация процессов интенсификации, внутренняя среда, внешняя среда, золотое правило интенсификации.

LINGUISTICS

Teaching the History of English to University Students: a Synergetic Approach

T. I. Dombrovan

English Grammar Department, Odessa I.I. Mechnikov National University, Ukraine
Corresponding author. E-mail: dombrovan@gcn.ua

Paper received 05.12.17; Revised 08.12.17; Accepted for publication 10.12.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-03>

Abstract. This article proposes an alternative to dominant methods of teaching the history of the English language to university students. It links studies of language history with a novel approach to language studies, i.e. synergetics. An introduction to some basic concepts of linguistic synergetics is provided. A synergetic approach to language studies focuses on principles and mechanisms of language change and development and employs the methodological integrity of philosophy, linguistics and synergetics. The main aim of diachronic linguosynergetics is seen in capturing language in a state of change, when the language system follows a non-linear path, through numerous fluctuations and dissipation leading out of chaos to order and stability.

Keywords: *linguistic synergetics, language development, synergetic system, the English language, the history of the English language.*

Introduction. The history of language has been one of the obligatory disciplines for those studying philology at universities. The paramount importance of this subject is beyond any argument, as it demonstrates diverse tendencies in the historical development of the language and helps to understand current changes within the language system. Moreover, it may help to foresee possible ways of development of a language system in future. To become a professional linguist, the student should possess a profound knowledge of the history of a language (s)he studies.

The history of the English language is a course intended for undergraduates. Its aim is to acquaint future philologists and teachers of English with theoretical problems of language evolution and change in general and of English in particular, as well as to help them develop skills at implementing the obtained theoretical knowledge into practical teaching of modern English grammar, vocabulary, spelling and pronunciation.

The history of the English language is rightly considered as a cultural subject within the view of all educated people, too. In the words of A.C. Baugh, the history of English is a story of cultures in contact during the past 1,500 years [6, 1]. This subject clearly demonstrates that the history of a language is indispensably connected with the history of the country/countries using this language as a means of communication.

Today, English is a world language, i.e. a language used for international communication throughout the world. Its importance is based on several objective criteria, such as the geographic distribution of its speakers, the extent of its function load, the economic and/or political influence of English-speaking countries, etc.

The past decade has seen a great number of articles, books and encyclopedias on the English language development. On the whole, they establish principal changes of language units on the phonetic, lexical and/or syntactic levels of its organization. Many authors represent the history of English as a succession of changes occurred in the language starting from 449 AD and until nowadays. However, little has been done to reveal the very mechanisms of language changes. To meet such a demand, we should employ to language studies the methodology of synergetics as a science of self-organization of complex systems.

The term *synergetics* (from Greek *coherent action*) was coined by the German physicist Hermann Haken in the mid-1970s to name a science of complexity, dealing with princi-

ples of emergence, self-organization and self-regulation of complex systems of various ontology – either human-made (artificial) or natural (self-organized) [10].

Successful application of concepts and methods of the synergetic approach to the description of biological, physical, historic, social, and even economic phenomena has revealed similarity, if not universality, of principles of evolution of complex systems. As a result, synergetics has made it possible to launch a wide variety of interdisciplinary interrelationships, among them: mathematical physics, mathematical history, social government, neurosynergetics, meteorology, geodynamics, prognostics, to mention just a few. The new disciplines, in their turn, require specialists with a profound knowledge of complex systems methodology. Otherwise, as Cliff Hooker points out, people whose education does not include relevant competency in complex systems are excluded from science, policy and large scale business or find themselves increasingly dependent on those who have it [12, 6].

Nowadays, the necessity of integration of different sciences is obvious and most scholars agree that the future of science lies within interdisciplinary research of complex systems. In the words of G. Malinetsky, the 21st century is bound to become a century of the re-establishment of holism and deep understanding of common problems [4, 42]. It is interdisciplinary orientation that helps scientists think globally, i.e. beyond the borders of particular disciplines.

Drastic changes are taking place in the conceptual network of man now with the emergence of a synergetic view of the world as evolutionary, non-linear and holistic. “The old paradigm is being broken by a conceptual shift from “being” to “becoming”, from stability and equilibrium to instability and non-linear phase transitions, from order to chaos serving as a basis for innovative changes in complex systems” [3, 70].

The aim of this article is to advance a new multidisciplinary research approach – diachronic linguosynergetics, focusing on principles and mechanisms of language change and development, and employing methodological integrity of philosophy, linguistics and synergetics. In what follows we are going to consider the notion of a complex system; we will also demonstrate that language is a synergetic system, and will introduce the methodology of diachronic linguosynergetics as a new multidisciplinary research approach.

This paper is based on the idea that modern teaching should not be reduced to mere enumerating linguistic chang-

es and/or listing historical events that caused the latter. Description must be accompanied by explanation and reasoning. The teacher is not only to show the final result of a certain process but should also make the student *think* why and how such and such result has become possible. Synergetics may supply linguists with new methodological instruments and the conceptual network for studies of language change and development, thus enabling them to reach a higher level of their professional competence.

Research methods. The interdisciplinary (synergetic) synthesis should be considered as the key methodological principle of the present research. The following methods were also used: comparison and quantitative analysis of linguistic facts, generalization and systematization of modern scientific resources on the issue of formation and development of language as a synergetic system.

Discussion. No one would object to the statement that language is a complex system. What, then, is to be understood by «complex systems»?

A naïve assumption is based on a description of a complex system as the one having numerous components connected to each other. However, this interpretation is insufficient for research purposes: “A modern definition is based on the concept of algebraic complexity” [11, 4], i.e. includes a sequence of data describing both the interconnected network and cooperativity of the system’s elements and their complex behaviour.

Robert C. Bishop considers it more informative to characterize complex systems phenomenologically and lists the following most important features in these characterizations: 1) *Many-body systems*. Some systems exhibit complex behaviour with as few as three constituents, while others require large numbers of constituents; 2) *Broken symmetry*. Various kinds of symmetries, such as homogeneous arrangements in space, may exist before some parameter reaches a critical value, but not beyond; 3) *Hierarchy*. There are levels or nested structures that may be distinguished, often requiring different descriptions at the different levels (e.g., large-scale motions in fluids vs. small-scale fluctuations); 4) *Irreversibility*. Distinguishable hierarchies are usually indicators of or result from irreversible processes (e.g., diffusion, effusion); 5) *Relations*. System constituents are coupled to each other via some kinds of relation, so are not mere aggregates like sand grain piles; 6) *Situatedness*. The dynamics of the constituents usually depend upon the structures in which they are embedded as well as the environment and history of the system as a whole; 7) *Integrity*. Systems display an organic unity of function which is absent if one of the constituents or internal structures is absent or if relations among the structures and constituents are broken; 8) *Integration*. Various forms of structural/functional relations, such as feedback loops couple the components contributing crucially to maintaining system integrity; 9) *Intricate behaviour*. System behaviour lies somewhere between simple order and total disorder such that it is difficult to describe and does not merely exhibit randomly produced structures; 10) *Stability*. The organization and relational unity of the system is preserved under small perturbations and adaptive under moderate changes in its environment; and 11) *Observer relativity*. The complexity of systems depends on how we observe and describe them. Measures of and judgments about complexity are not independent of the observer and her choice of measurement apparatus [7, 111-112].

A complex system manifests its phenomenal richness;

consequently, it demands new ways of scientific analysis, as well as a new framework of categories. Synergetics suggests the integrity of methods elaborated in various disciplines and a wider variety of models to represent complexity of organic and inorganic systems.

We argue that human language is a complex synergetic megasystem, which changes and develops in compliance with the universal principles of the complex system’s behavior revealed within the theory of synergetics. A human language represents a hierarchically organised megasystem, in which all the components (elements, subsystems, parts etc.) are coherently linked at all structural levels. A degree of complexity of any system is determined not only by a great number of its components, but also by a wide range of links and interactions among the components within the system, as well as by their ability to establish new (e.g. paradigmatic, syntagmatic, etc.) relations with other components and to fit in the existing links. The system’s complexity is closely connected with its flexibility and dynamism.

It is obvious that language is always dynamic and undergoes both outer and inner influence. The language megasystem consisting of hierarchically structured and interconnected systems and subsystems is only relatively stable. Precisely speaking, it is unevenly stable, for some parts of it can be in equilibrium at a given moment, while the other parts are not.

The language system is flexible and is open to changes. However, its subsystems change at a different rate. A history of the English language proves that phonetic processes are of highest dynamics, while grammatical structures tend to remain more or less stable over the time. This confirms the supposition that the rate of changes taking place at different hierarchic levels of the language mega-system is in inverse proportion to the “size” of a language component: the less the component is, the more it is subjected to changes, and vice versa.

By “size” is understood not so much the linear length of the given component but its structural organisation. Thus, a phoneme is the smallest unit of a language system and the building material for morphemes. Morphemes are the smallest meaningful units of language and the building material for lexemes. Morphemes are known to fall into root morphemes, prefixes, suffixes, infixes, endings. Lexemes are made up according to certain combinatory patterns of morphemes. Compound lexemes have a more complex structure. A unit of the syntactic level, i.e. a sentence, has a considerably more complex organisation, for a sentence is a unit of communication and denotes various situations of the outer world. The degree of potential mobility of language levels increases towards structural simplicity of a language unit.

In terms of synergetics, language is a dynamic megasystem consisting of hierarchically organised levels differing from each other in rates (tempos) of changes that take place in their subsystems, – so to speak, “differently rated tempo-worlds”.

The term “tempo-world” was coined by S. Kurdyumov who defined it as a world the main characteristic of which is the same tempo of development of all its constituent complex structures [2, 195].

From the viewpoint of tempos of their change, language levels and their subsystems are characterized by different tempo-worlds and, consequently, they manifest various degrees of sensitivity and /or resistance to extra-linguistic factors that may lead the system out of equilibrium and final-

ly bring about qualitative changes of either certain components or the whole system. To put it differently, parts of a mega-system differ in tempos of changes, which produces heterogeneity of co-evolutionary processes.

To retain its activity and functionality, a system should be not only dynamic but also flexible, i.e. a system must be able to adjust to changeable outer conditions, to alter its inner structure and behaviour, to select new options for a harmonised existence in the environment.

Dynamism, flexibility, adaptability of a given system, as well as a complicated variety of links among the system's components make up the notion of complexity.

Some scholars, and S. Kurdyumov in particular, in studying the phenomenon of complexity distinguish between the following two types: 1) disorganised (or chaotic) complexity, and 2) organised complexity. The first type is represented by a great number of parts (subsystems), interacting with each other chaotically. That is why disorganised complexity can be described within the theory of probability and statistical methods. By contrast, organised complexity is the type of complexity founded on determined, interdependent relationships among parts (subsystems) of the whole system.

It is obvious that at various moments of their existence evolving systems may be characterized by this or that type of complexity, depending upon the stage of the development of the given system. At the starting point, there is certain disorganisation in the state of instability of any system. The closer the system is towards a harmonised and stable state, the lesser the degree of chaos is. The system is organised by its control parameters leading it to an attractor, i.e. a new state of equilibrium. This means that at the stage of stability one type of complexity (the disorganised one) is ousted by the other (the so-called organised type complexity), and the whole system is able to exist and perform its functions in this new state until the environment allows it. When and if the outer conditions change, the system – which is always seeking self-preservation – will be looking for new means and forms of adaptation. This is why the stage of organised complexity may change into the stage of disorganised complexity: the system is always after new forms of existence. The process of changes aiming at adaptation to the altered environment starts anew.

Besides being dynamic and adaptive, a complex system must be open. «Openness» should be understood in the functional aspect, i.e. as the ability of the system to interact with other systems of the world, whatever their nature is. This interaction may include information exchange, energy exchange and / or substance exchange. Everything in the world is closely connected with one another; things and phenomena may be seen as separate only at a certain stage of the scientific study and for certain research reasons, because all that exists is integrated into the common network of interactions and interlinks.

The open character of language manifests itself in reflecting the social, economic, political and cultural life of the society, as well as the scientific and technological advances of the time. Besides reflecting, language transmits the new notions by saving them in its lexical depository. Language contacts, as a rule, result in various lexical borrowings. Nowadays, mass media and the global net have considerably accelerated the information exchange. Under the conditions of multinational society and global migrations of the population, language cannot but change, though only to a certain degree, for any system, including language, seeks self-

preservation. To retain its form and functioning, the system may only allow insignificant fluctuations, i.e. such deviations in the dynamics of its components that do not lead to any disorder or chaos but preserve the subordination of the system's components.

In case of significant fluctuations, a part of a system or the whole system may lose equilibrium and enter the state of chaos and instability, which usually leads to a qualitatively new behaviour of the system and, as a result, to a new state of the system. The so-called order parameters function as synchronisers of the behaviour of the system's components. Order parameters are certain constants of the system determining the coordinates and the configuration of states of the system at a given moment or period of time and providing the system's ability to function.

In language, the role of order parameters is performed by various grammatical categories. In the course of time and as a result of the system's openness, the nomenclature of order parameters may change (compare, for instance, the parameter of word order in Old English to that of in Modern English).

The definition of language as a synergetic system should be supplemented with one more notion – the notion of non-linearity.

Non-linearity as a mathematical notion stands for a certain type of mathematical equations that may have several absolutely different solutions. Non-linearity of a language system is revealed in dependency of features and functions of the system on behaviour of each of its component. The notion of linearity is probably applicable if we want to denote the order of language elements in a speech chain.

Summing up, *human language* can be defined as a *complex synergetic megasystem*, which changes and develops in compliance with the universal principles of the complex system's behaviour revealed within the theory of synergetics. Synergetic systems are multi-component systems characterized by complex behaviour of their parts and sub-systems. From the perspective of the synergetic approach, *human language is considered an open, dynamic, non-linear, self-organizing system with all its hierarchical subsystems and elements coherently interconnected and controlled by governing parameters.*

That the language system has features of a synergetic system (openness, complexity, non-linearity, etc.) calls for certain reconsideration of the notion of system and finally raises the question of the system's borders.

In philosophy, a system is usually defined as a set of components closely interconnected with one another. Any system is seen as a certain whole, representing a unity of its parts. The philosophical definition of a system has determined the conventional definition of a language system as a large coherent system including many subsystems connected with one another and united into the whole. Conventional definitions of a language system, though slightly different, have much in common because they are grounded on the following four main concepts, namely – unity, elements, structure and functions.

A synergetic view of a system allows including new senses into the notion of a system. It seems insufficient to imagine a system as a certain isolated set of components. The new definition of a system should include instability, openness, non-linearity, co-operation and co-evolution of its parts. These are the notions which should be introduced to students studying the history of language. Employing synergetic

methodology can not only help to represent language development from a new angle but also to influence their view of the world as dynamic and ever changing.

Linguistic synergetics is a new stage in the investigation of language as an open self-regulating system. It offers new ways of describing the conventional object of analysis by using another meta-language and tools, and leads the science of language to a cross-disciplinary orbit.

The main task of linguistic synergetics is to reveal, describe and explain the mechanism of the inner dynamic structure of a language using research principles of synergetics as a paradigm of complexity. Diachronic synergetics, in particular, aims at modelling and interpretation of phase-shifts of the system, as well as at projecting possible variants of its change depending upon many-directional bifurcations and a variety of potential attractors. The main idea of diachronic synergetics lies within multi-directional non-linear evolution of language system. The concept of non-linearity is the most essential one for language development. The main aim of diachronic linguosynergetics is seen in capturing language in a state of change, when the language system follows a non-linear path, through numerous fluctuations and dissipation leading out of chaos to order and stability.

A close examination of historical changes in English within different language levels indicates that language never changes chaotically but has an underlying order based on the so-called *space of states* (a synergetic term), which provides directed chainlike mode of micro- and macro changes without positional skipping and contributes to preserving functional capability of the given system.

Our research [1] has proved that like any synergetic system, language has its own space of states, represented by the main morphological (topological) types of organization (agglutinating, analytic, inflectional, polysynthetic or incorporating, and isolating, or root). We suggest that under certain conditions any language is able to move along this space, changing its grammatical structure. Moreover, the history of the English language provides evidence of it.

Modern English belongs to analytical languages. However, elements of the other morphological types can be found in English, as well. The use of inflections (*work-s, work-ing, work-ed, work-er, work-ing-s* etc.) reveals remnants of the synthetic type to which Old English belonged. The lexeme *child-ren-'s* in which grammatical categories are expressed separately (those of number and case) is a perfect example of agglutination. The dominant type of syntactic relations, i.e. adjunction, is but a common feature of the English sentence (e.g. *Dad saw John sleep like a log last night*), and is typical of isolating languages. Meaning its rather rigid word order, some scholars speak of Modern English as drawing closer to isolating languages.

What, then, can account for absence of typologically "ideal" or "clear" languages? Why is it possible within the grammatical system of any national language to come across typological relics of other kinds? How can we explain emergence (in a given language) of new features characteristic of other types of morphological classification of the world languages? The answer seems to lie in the existence of the space of states of the language system. The space of states of a language includes all possible morphological types above mentioned.

Let us consider a few linguistic facts from the history of

English.

Traditionally, the history of the English language is divided into three periods: Old English, Middle English, and Modern English. Considered from the type of the grammatical organization and following B. Shaw's observations, these periods are also referred to as the period of full inflections (Old English), the period of levelled inflections (Middle English), and the period of lost inflections (Modern English).

Obviously, Old English was a synthetic language. Old English (OE) nouns, adjectives, numerals and most semantic classes of pronouns had an elaborate system of inflections to mark a variety of grammatical categories (e.g. case, number, and gender). Moreover, there existed a number of types of declension of OE nouns. OE adjectives had a twofold declension – strong and weak depending upon their syntactic position, degree of comparison and the noun with which they agreed. The two OE participles (the Present Participle and the Past Participle) had a weak and a strong declension each. OE possessive pronouns, interrogative, indefinite, negative and relative pronouns changed according to the strong type of declension of adjectives. Some other pronouns and ordinal numerals had inflections of a weak type of declension of adjectives. The grammatical category of number of OE personal pronouns included, besides singular and plural, the dual number. The OE verb had the grammatical categories of mood (the Indicative, the Imperative, and the Subjunctive), of tense (Present and Past), of number (Singular and Plural), of person (1st, 2nd, and 3rd) and a rather complicated system of conjugation depending upon the verb class. All above mentioned is but a fragment of a complex morphological system of Old English. A high degree of cohesion between words in a sentence allowed the so-called free word-order in Old English.

A trigger for further changes in the morphological system of English is seen in the Scandinavian invasion of the British Isles in the late 9 c. Scandinavian dialects belonged to the North Germanic group of languages and had much in common with Old English. Many everyday words in Scandinavian dialects and Old English had cognate root morphemes, which made the communication easier. However, it was complicated by case endings which were different in the languages. Gradually, the inflections were levelled, reduced and lost, drawing English towards the analytical type of language organization.

For our research, we chose five versions of *The Lord's Prayer* belonging to chronologically different periods of the English language history, namely:

- I. – XI c. (Old English: Matthew 6.9 ; West Saxon Copy),
- II. – 1380 (Middle English: Matthew 6.9; Wycliffe's translation),
- III. – 1611 (Modern English: The King James Bible),
- IV. – 1928 (Late Modern English: Book of Common Prayer),
- V. – 1977 (New English Version, adopted by the Church of England).

Written at different time periods, the texts of the Bible are a perfect illustration of changes that took place in the English language during the millennium. Using J. Greenberg's methods of analysis of morphological typology of languages, we have calculated a synthetic index for each of the versions of the Prayer. The obtained data are given in the following table:

Table 1. A historical dynamics of the synthetic index of English

I	II	III	IV	V
Old English	Middle English	Modern English	Late Modern English	New English
0, 5	0, 2	0, 1	0,1	0,1

As seen in Table 1, the highest index refers to version I, while version 2 has a bit lower index. The later versions have practically the same index value. The historical dynamics of the synthetic index of English may be represented graphically in the following way:

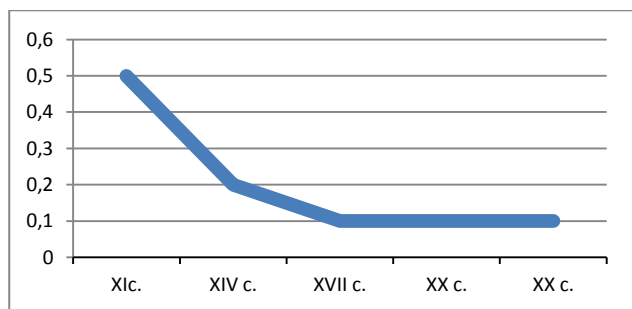

Fig.1 The historical dynamics of the synthetic index of English

The obtained data have reveal dynamism of the language system and have shown that a phase-shift took place in the structural organization of the system in the given period. A change of one parameter in a synergetic system triggered a chain reaction in the other parts of the system, which finally led the instable system to a structural re-organization.

To sum up, language as a synergetic system has a certain space of states (or phase space). Such characteristics of language as dynamism, non-linearity, adaptability, openness, etc., allow the language to balance between potential states and, under considerable influence of the environment, to tune into another state, i.e. to self-organize according to the altered control parameters of the system.

Conclusions. We live in a changing world. In modern society it is essential that methods of teaching should focus on

formation of new skills for obtaining, analysis and critical comprehension of information by students. Modern education on the whole should be multidisciplinary in the sense that it is to acquaint students with recent findings, as well as with methodological changes, within both science and humanities.

Synergetics is regarded as a new methodology representing the outer world as the integrity of complex systems. A system is complex if it possesses a number of characteristics such as openness, dynamism, non-linearity, broken symmetry, hierarchy, irreversibility and so on.

A synergetic approach to language studies, which is advanced in the article, makes it possible to represent language as a synergetic system and to view the development of language from a new angle. It aims at understanding the main laws of language evolution – emergence of language, peculiarities of its non-linear development, coherent behaviour of its components and subsystems, the impact of external factors (including language contacts) on the language structure, etc.

Language must be considered in indissoluble connection with its speakers. Language history is closely related to the history of the people. Both language and the society change – through numerous fluctuations towards balanced states. Both follow a non-linear path, leading out of chaos to order and stability. Knowledge of mechanisms and principles of language change can help to foresee the variety of potential states of the analyzed complex system and to anticipate the behavior of the latter in the future. Under such circumstances, the value of synergetics on the whole and linguosynergetics in particular is hard to overestimate in modelling the historical changes of language and its society.

REFERENCES

1. Dombrovan T.I. (2014) Sinergeticheskaja model razvitiia angliiskogo iazyka [A Synergetic model of the English language development]. Odessa: KP OGT. [in Russian].
2. Kniازهva E.N., Kurdiunov S.P. (2011). Osnovaniia sinergetiki: Chelovek, konstruirovushchii sebja i svoe budushchee [Fundamentals of synergetics: man, constructing himself and his future]. Moscow: Knizhnyi dom «LIBROKOM» [in Russian].
3. Kniازهva E.N., Kurdiunov S.P.(2011). Sinergetika: Nelineinost vremeni i landschafty koevoliutcii [Synergetics: Non-linearity of time and landscapes of co-evolution]. Moscow: KomKniga [in Russian].
4. Malinetskii G.G., Potapov A.B. (2011). Nelineinaja dinamika i kaos: Osnovnye poniatia [Non-linear dynamics and chaos: Main notions]. Moscow: Knizhnyi dom «LIBROKOM». [in Russian].
5. Barber, Charles, Joan C.Beal and Philip A.Shaw (2009). The English Language: A Historical Introduction. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Baugh, Albert C. and Thomas Cable (2006). A History of the English Language. L., Routledge.
7. Bishop, Robert C. Metaphysical and epistemological issues in complex systems (2011). – In: Hooker, Cliff (ed.) Philosophy of Complex Systems [Handbook of the Philosophy of Science. Vol. 10]. Amsterdam; Boston, Heidelberg, London, etc.: Elsevier B.V.,106-136.
8. Blake, Norman F. (1996). A History of the English Language. Basingstoke & London: MacMillan Press Ltd.
9. The Cambridge History of the English Language (1992-2001). Vols. 1-6. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Haken, Hermann (1977). Synergetics. An Introduction. (Springer Series in Synergetics). Berlin: Springer-Verlag.
11. Haken, Hermann (2000). Information and Self-organization: A Macroscopic Approach to Complex Systems. (Springer Series in Synergetics). Berlin: Springer-Verlag.
12. Hooker, Cliff (2011). Introduction to Philosophy of Complex Systems: A. – In: Hooker, Cliff (ed.) Philosophy of Complex Systems [Handbook of the Philosophy of Science. Vol. 10]. Amsterdam; Boston, Heidelberg, London, etc.: Elsevier B.V., 3-90.
13. The Lord’s Prayer in English [Electronic source].–Mode of access: <http://www.ruf.rice.edu/~kemmer/Words04/history/paternoster.html>
14. The Lord’s Prayer (modern) [Electronic source]. – Mode of access: <http://www.lords-prayer-words.com/>

Преподавание истории английского языка студентам университета: синергетический подход.

Т. И. Домброван

Аннотация. В статье предлагается альтернативный метод преподавания истории английского языка университетским студентам, связывающий изучение истории языка с методологически новым, междисциплинарным подходом – синергетикой. Синергетический подход фокусируется на принципах и механизмах изменений в языке. Главная цель диахронической лингвосинергетики видится в изучении языковой системы в режиме неустойчивости и фазового перехода.

Ключевые слова: лингвосинергетика, развитие языка, синергетическая система, английский язык, история английского языка.

Мовна реалізація психологічних прийомів впливу у фешн-текстах сучасної Іспанії

М. І. Піголь

Київський національний університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: marinapigol22@gmail.com

Paper received 20.11.17; Revised 24.11.17; Accepted for publication 25.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-04>

Анотація. Статтю присвячено вивченню лексико-семантичних прийомів впливу та стилістичних особливостей мови індустрії моди, на прикладі текстів, відібраних з журналів мод сучасної Іспанії. Проблема експресивного впливу на реципієнта все ще залишається актуальною. Виявлено, якими засобами впливу користуються фешн-тексти з метою донести до читача необхідну інформацію, а також яку роль відіграють фешн-тексти в умовах сучасної комунікації.

Ключові слова: фешн-текст, комунікація, індустрія моди, ЗМІ, лексико-семантична особливість.

Вступ. Існують різні психологічні прийоми впливу, якими з великим успіхом користуються засоби масової інформації при спілкуванні зі своїми читачами. Кожний засіб масової інформації має свою аудиторію, інтереси, смаки якої вивчаються найретельнішим чином. Говорячи про мову фешн-індустрії, необхідно відзначити, що будь-яка зі спеціальних сфер діяльності людини, характерних для складної структури сучасного суспільства (наука, економіка, виробництво, управління, освіта, охорона здоров'я, оборона, ЗМІ, реклама, мода тощо), обслуговується мовою і без спілкування людей, що беруть участь в спільних актах, не може існувати і нормально функціонувати. Фахові мови якраз і є засобом спілкування в кожній з галузевих сфер. Як зазначає Л. Л. Нелюбін, "підмова є набором мовних елементів та їх відносин в текстах з однорідною тематикою" [2, с. 78]. У той же час, мова фешн-індустрії є засобом спілкування людей, є зброєю формування та вираження думок, засобом засвоєння і передачі інформації.

Актуальність дослідження визначається розвитком індустрії моди, яку сучасна людина сприймає крізь призму журналів про моду, тому слід визначити роль журналів мод сучасної Іспанії і ті лінгвістичні засоби, які в них використовуються.

Мета полягає у виявленні лексико-семантичних і стилістичних особливостей мови індустрії моди сучасної Іспанії і визначенні впливу лінгвальних чинників на реципієнта.

Для реалізації поставленої мети примінилися такі методи як: семантико-прагматичний та описово-аналітичний методи, контекстуальний аналіз.

Об'єктом дослідження є мова індустрії моди сучасної Іспанії. Предмет – особливості мовної реалізації психологічних прийомів у фешн-текстах Іспанії.

ЗМІ створюють для нас реальність у безлічі різних областей, спираючись в процесі цього на різні психологічні фактори. Ми дослідили ті психологічні прийоми, якими користуються засоби масової інформації при спробі донести до реципієнта необхідну інформацію.

У сучасному світі відзначається стійка тенденція зростання ролі засобів масової комунікації в процесі соціалізації особистості. Мовці часто вважають, що ЗМІ служать для того, щоб відображати навколишній світ. Засоби масової комунікації широко впливають на масову свідомість, впроваджуючи певні соціокультурні образи, стилі життя та норми поведінки, стають основними джерелами формування соціальних і культурних цінностей. З цієї точки зору мас-медіа - це свого роду вікно, через яке ми дивимося на реальний світ.

Можливо, що ми вважаємо деякі події і питання важливими тому, що саме такими їх представляють в нови-

нах. Особливо сприйнятлива до дії засобів масової інформації молодіжна аудиторія.

Наше сприйняття та розуміння фешн-тексту – це процес, що складається з восьми стадій. Він починається з розуміння і закінчується дією. По-перше, ми повинні безпосередньо побачити або почути повідомлення. По-друге, ми звертаємо на нього увагу, вибірково сприймаючи одну частину і пропускаючи іншу. По-третє, ми засвоюємо повідомлення. По-четверте, так чи інакше ми оцінюємо повідомлення (наприклад, погоджуємося або не погоджуємося з ним). По-п'яте, ми кодуємо інформацію в нашій довгостроковій пам'яті. По-шосте, через деякий час ми відтворюємо цю інформацію. Сьоме, ми робимо вибір між іншими наявними товарами або послугами і приймаємо рішення обрати конкретну одиницю. Нарешті, восьме, ми приймаємо рішення рішення (наприклад, купуємо продукт). Якщо будь-яка з цих фаз порушується, все сприйняття і розуміння повідомлення може спотворитися.

Усі вісім етапів стосуються засвоєння всіх компонентів реклами. Причому для сприйняття споживача може мати значення лише одне ім'я, назва або слоган. Наприклад, те, як саме назва продукту закарбовується у нашій пам'яті, може варіюватися залежно від його характеристик. Назва, яка викликає у свідомості образ або слово, може запам'ятовуватися завдяки особливій структурі пам'яті під назвою "зчеплення", так що назва продукту виникає в нашій пам'яті найнесподіванішим чином [1].

Часом стимул можна змінити, але при цьому практично не вплинути на обробку інформації. Існує таке цікаве явище як компресія часу, коли ролик прокручується швидше і реклама замість 36 секунд йде 30. Прискорення саме по собі досить маленьке і не викликає значних спотворень сприйняття. Дослідження реакцій на таку рекламу є в роботі Moore D. L., Hausknecht D., Thamodaran K. (1986). Ці дослідження демонструють ті чи інші ефекти на різних стадіях обробки інформації (скажімо, зниження уваги та оцінки – два етапи, які надають сильний вплив на переконання) [4, с. 34].

При описі будь-якого стилю моди, модної новинки, автори фешн-текстів намагаються об'єднати уявлення про ці продукти з нашими глибинними і основними потребами людини. Дуже часто подібні повідомлення впливають на емоційну сторону установок читача. Більш того, підспудно в повідомленні присутня думка про те, що покупка нового товару не тільки принесе користь і буде приємною, але і те, що ми самі станемо краще, ніж є насправді: *Labiales kissproof duran horas y horas: con sus brillos parecerás más sexy y el color no se moverá tras los primeros besos* [6, с. 45].

Проілюструємо це твердження на прикладі. *Primera*

impresión: ponte un vestido con el que vayas cómoda pero que demuestre tu personalidad [6, с. 69]. У реченні міститься повідомлення про те, що новий силует допоможе почуватися комфортно і в той же час, виразити власну індивідуальність, тобто автор підкреслює, що, вибираючи подібний силует, ви не просто отримуєте хороший продукт, але і самі стаєте краще. В іншому прикладі *¿Una cena de trabajo? Demuestra que también se puede ir sexy y elige un vestido que insinúe, pero sin enseñar* [8, с. 37] мається на увазі те, що, якщо читачка придбає сукню подібного фасону, то це призведе до позитивних змін також в її зовнішності, що відіб'ється на її відносинах з протилежною статтю. Цю ж тенденцію можна спостерігати і в реченні *Amarillo da a tu looks un toque ácido de día y de noche. Nos encanta combinado con prints* [7, с. 56].

Таким чином, метод, при якому описується, що товар може забезпечити гарний психічний стан людини і задовольнити його особистісні потреби, є одним із найбільш дієвих способів вплинути на переконання людини і, в кінцевому підсумку, на її поведінку.

Крім того, у фешн-текстах беруть до уваги прагнення людей підкреслити свою власну унікальність, підвищити свій статус в очах оточуючих. З цією метою, у фешн-текстах часто використовують, наприклад, імена знаменитих і успішних людей, щоб у читача складалося відчуття унікальності нової речі, а через неї і самої особи. Крім того, в подібному повідомленні міститься натяк: "хочеш бути таким як я - носи те ж, що і я!". Наприклад, *Lea Seydoux: Esta eterna adolescente ha vuelto loco al mismísimo Woody Allen. La actriz de Midnight in Paris lleva el estilo lady en su faceta más hot* [7, с. 34], *Esta temporada las celebrities se han apuntado al encaje para la noche. Haz tú lo mismo* [7, с. 45]. У наведеному прикладі використано ім'я відомої голлівудської актриси. Крім того, для того, щоб унікальність сукні закріпилась у свідомості читачки, використано вираз *más hot*.

Розглянемо ще один приклад *Tu apariencia es tu mejor carta de presentación y la moda cambia, pero el buen estilo perdura. Nadie como la diseñadora de Hollywood, Edith Head, ha transmitido este mensaje: "todo puedes tener lo que quieras en la vida si te vistes para ello"* [6, с. 89], де автор, описуючи важливість зовнішнього вигляду використовує думки гуру індустрії моди, Едіт Хед, натякаючи тим самим, що, правильно підбираючи та комбінуючи елементи гардеробу, відчуваючи моду, читач зможе підкоряти собі людей, досягати поставлених цілей, і, таким чином, може підвищити соціальний статус.

Коли повідомлення асоціюється або містить в собі натяк на зв'язок з розвагами та забавами - це теж метод емоційного впливу на реципієнта. Завдяки цим асоціаціям повідомлення пробуджує у людей певні позитивні думки та емоції. Наприклад, говорячи, що якась знаменитість одягнула певне модне вбрання на конкретний, автор реалізує цей прийом. Наприклад, у реченні *Estar enamorada le sienta genial. Nos encanta los zapatos de Blake Lively, su vestido, el bolso... tofo todo en MTW awards* [8, с. 46] згадка вечірки викликає в пам'яті й уяві реципієнта передчуття або спогад про свято і починає асоціюватися з річчю, котрій і присвячене все речення. Таким чином, цей продукт стає необхідним атрибутом, наприклад, прогулянки, вечірки тощо і, крім того, складовою частиною почуттів, пов'язаних з цією діяльністю.

Більшість повідомлень в фешн-текстах носять рекомендаційний характер. Крім того, досить часто можна побачити повідомлення, в яких як експерт виступає фа-

хівець з необхідної області, що підвищує довіру до всього повідомленням: *Nuestra Jefa de moda, Juncal Cucullo, nos ayuda a vestirse bien: "Mírate a un espejo antes de salir de casa. Hazlo desde los ángulos diferentes, incluido sentada. Aunque, por ejemplo, esa minifalda te sienta ideal frente al espejo, cuando estás sentada se convierte en un maxicinturón"* [8, с. 112] для підкріплення слів автора використовується цитата відомого модельєра, слова якого неодмінно викликають довіру.

Роботи з соціальної психології в сфері переконання доводять, що людей легше переконує престижна особа, яку всі поважають (Hass, Health T. B., Mothersbaugh D.L., McCarthy M.S.). Реципієнти схильні більше довіряти такій людині, і чим більше позитивних емоцій та асоціацій пов'язано з образом цієї людини, тим більше ми переносимо самі ці почуття на те, про що він говорить і на те, що він рекомендує: *Juntal te recomienda el trío de los elementos básicos de una business woman con: un traje casual y sencillo; un vestido a medida u un dos piezas* [6].

Ще одна популярна тема – бажання реципієнта перемогти і виграти, це може бути, наприклад, підвищення статусу або придбання чогось нового, чого немає "у сусідів". Автор фешн-тексту непомітно натякає, що людина, яка носить певні речі, "дійсно досягла успіху", як-то виділилась з натовпу. Наприклад, у повідомленні під заголовком *"Nuestra fabulosa madrina de bautizo estaba escuchando..."*, автор в цьому реченні *Estas deslumbrantes sandalias te convertirán en una princesa de fiesta* [7, с. 73] дає реципієнтові натяк на зв'язок свого повідомлення з казкою "Попелюшка". Таким чином, ідея подібних повідомлень полягає в тому, що, який би приз реципієнту не обіцяло життя, та чи інша річ може зробити його "переможцем". *Brillante, atrevido y deslumbrante – se haga notar sobretodos los demás en lentejuelas* [8, с. 29].

Хоча інформаційний метод не відноситься до найпоширеніших комунікативних стратегій впливу на реципієнта журналу мод, проте, коли нам подають інформацію про продукт або товар, то також намагаються вплинути на переконання - складовий елемент наших установок. Нам пояснюють, для чого призначений товар, і описують його властивості. Найчастіше використовується метод звернення або поради - зберегти гроші, отримати більш якісну послугу або товар, краще виглядати: *Smoking forever, este invierno nos vestiremos de ellos, así que te invitamos a que revistes el emblema de Yves Saint Laurent y lo convertirás en tu must* [8, с. 13].

Відчуття того, що ви робите вигідну покупку - потужний засіб мотивації, коли ви вирішуєте щось купити. Наприклад, *En la blusa blanca de Tara Jarmon y falda negra de Benetton puedes sentirte cómoda y aumentarás tus posibilidades de encontrar el trabajo de tu vida* [6, с. 68]. Або інший приклад, *Esta chaqueta se pone más cara cuanto más la usas* [7, с. 82].

Крім того, часто можна спостерігати вживання узагальнення або генералізації, наприклад, пропозиція *Todas han hecho del hueco entre sus dientes un arma de seducción definitiva* [6, с. 28] звучить як аксіома. Цей прийом також використовується для переконання, що подібна поведінка є нормальною, типовою.

М.В. Меншиковою було проведено дослідження, в ході якої була зроблена спроба виділити соціально-психологічні чинники, що впливають на вибір товарів молодіжною аудиторією. Зараз все більше зростає роль молоді як суб'єкта споживання як одного з найперспек-

тивнішого споживчого сегменту сучасного суспільства. До факторів, що впливає на вибір товарів молодіжної аудиторією, дослідниця відносить соціально-психологічні складові тенденції розвитку культури і субкультури, соціально-культурні зразки споживання, системи цінностей і особистісні характеристики індивідів, групові патерни поведінки.

У ході експерименту Меньшикова М.В. виділила чинники, які визначають вибір зовнішнього вигляду (одяг, взуття, аксесуари) студентами. Виявилось, що дві третини досліджуваної молодіжної аудиторії вважають, що молода людина (дівчина) повинна виглядати так, щоб своїм зовнішнім виглядом заявляти про свою індивідуальність. Практично вся аудиторія упевнена, що при виборі одягу орієнтується на власний смак, а не на зовнішній вигляд товаришів або популярних артистів, телеведучих [3, с. 34].

За Меньшиковою М.В. ступінь цієї впевненості корелює зі ступенем емоційної стійкості респондентів. Таким чином, маркетингові звернення до цієї аудиторії має сенс формуватися на апеляції до індивідуалізму респондентів.

Насправді, серед молодіжної аудиторії спостерігається переважання не індивідуальних, а групових патернів не тільки поведінки, але навіть мислення, уніфікація особистісних рис в рамках групи, відповідно, вибір одягу та інших товарів здійснюється виходячи з тих соціальних норм і культурних зразків, які прийняті в конкретній групі людей. При всьому прагненні до нестандартності, індивід не буде прийнятий в молодіжну соціальну групу, якщо він не відповідає низці її параметрів, включаючи і зовнішній вигляд.

Майже 40% досліджуваної аудиторії не заперечують, що вибирають стиль одягу в залежності від моди. Товариськість і сміливість корелюють з визнанням респондентами свого стилю, а можливо і з самої модою.

Споживча поведінка молоді, як і інших сегментів ринку, піддається впливу ряду зовнішніх і внутрішніх для

індивіда факторів: економічних, соціальних, культурних, особистісних і ситуативних особливостей.

Таким чином, М.В. Меньшикова виділила соціально-психологічні чинники, що впливають на вибір товарів молодіжної аудиторією. До таких факторів відносяться соціально-психологічні складові тенденції розвитку культури і субкультури, соціально-культурні зразки споживання, системи цінностей і особистісні характеристики індивідів, групові зразки поведінки [3, с. 94].

У ході експерименту були описані також такі соціально-психологічні характеристики молоді як: прагнення до незалежності; заперечення авторитетів; високий рівень домагань; романтизм; підвищена емоційність; образливість; азарт; активність; віра в свої сили і краще майбутнє; ідеалізація; бажання змінити світ; невміння цінувати час і розпоряджатися ним; здатність до засвоєння великої кількості інформації; орієнтація на інновації; готовність адаптуватися до мінливих умов життя [3, с. 46].

Популярним є використання візуальних засобів для підтримки необхідного повідомлення фешн-тексту. Багато постерів звернені до позитивних емоцій при описі модних речей і негативних при описі речей, наприклад, минулого сезону, нашої любові до близьких людей - реклама звертається до нас і просить: зателефонуйте своїм друзям, доведіть їм свою любов, купуйте діаманти та квіти і покажіть їм, як ви про них дбаєте. Товари – це речовий доказ турботи і любові до інших людей. Чим тісніше товар пов'язаний з нашими природними позитивними емоціями, тим дієвіше буде повідомлення.

Висновки. Фешн-тексти використовують прийоми, характерні для реклами. Однак це не явні рекламні прийоми - такі як заклики та прямі спонукання, а способи, котрі менше привертають до себе увагу способи, проте мають на меті зробити певний спосіб життя цікавим для реципієнта. Таким чином, основною метою журналів, які працюють на фешн-індустрію, є популяризація модного способу життя, формування лояльної аудиторії різними засобами, в тому числі, і мовними.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Alesandrino K.L. 1984. Pictures and adult learning. Institutional Science 13: 63-77.
2. Нелюбин Л.Л. Введение в технику перевода (когнитивный теоретико-прагматический аспект): Курс лекций. Английский язык. – М.: Изд-во МГОУ, 2005 (а).- 153 *Nelyubin L.L. Vvedeniye v tehniku perevoda (kognitivnyi teoretiko-pragmaticheskiy aspekt): Kurs lektsii. Angliyskiy yazyk. – M.: Izd-vo MGOU, 2005 (a).- 153*
3. Меньшикова М.В. Социально-психологические факторы выбора товаров молодежной аудиторией: Дис. ...канд. псих. наук. -М., 2002. - 163 с. *Menshikova M.V. Sotsialno-psichologicheskie factory vybora tovarov molodezhnoy auditoriey: Dis...kand. psih. nauk. – M., 2002. – 163 s.*
4. Мода: за и против: Сборник статей / Ред.-сост. В.И. Толстых. – М.: Искусство, 1973. - 287 с. *Moda: za i protiv: Sbornik statey / Red.-sost. V.I. Tolstykh. – M.: Iskustvo, 1973. – 287 s.*
5. Суворов С. Постпубертатный период// Индустрия рекламы - 16-28 февраля 2007. - №4 (127). - С. 56 – 60 *Suvorov S. Postpubertatnyi period// Industriya reclamy – 16-28 fevralya 2007. - №4 (127). - S. 56 – 60*
6. ПетровЛ.В. Мода как общественное явление-Л.: Знание, 1974 - 32 с. *Petrov L.V. Moda kak obschestvennoye yavlenie – L.: Znanie, 1974 – 32 s.*
7. Glamoure. – 2016. – Noviembre
8. Glamoure. – 2017. – Septiembre
9. Mary Clare – 2016. – Noviembre

Language implementation of psychological methods of influence in fashion texts of modern Spain

M. I. Pigol

Abstract. The article is devoted to the study of lexical and semantic methods of influence and stylistic peculiarities of the language of the fashion industry, on the example of fashion texts selected from modern fashion magazines of Spain. The problem of expressive influence on the recipient still remains relevant. It was found out what technics of influence use fashion texts in order to convey to the reader the necessary information, as well as what role plays the fashion texts in the conditions of modern communication of Spain.

Keywords: fashion text, communication, fashion industry, mass media, lexical and semantic peculiarity.

Языковая реализация психологических приемов влияния в фэшн-текстах современной Испании

М. И. Пиголь

Аннотация. Статья посвящена изучению лексико-семантических приемов влияния и стилистических особенностей языка индустрии моды, на примере текстов, отобранных из журналов мод современной Испании. Проблема экспрессивного воздействия на реципиента все еще остается актуальной. Выявлено, какими средствами воздействия пользуются фэшн-тексты с целью донести до читателя необходимую информацию, а также какую роль играют фэшн-тексты в условиях современной коммуникации.

Ключевые слова: фэшн-текст, коммуникация, индустрия моды, СМИ, лексико-семантическая особенность.

METHODOLOGY

Інженерна освіта в постіндустріальному суспільстві

Г. В. Луценко

Інститут інформаційних та освітніх технологій,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Черкаси, Україна
Corresponding author. E-mail: LutsenkoG@gmail.com

Paper received 16.11.17; Revised 20.11.17; Accepted for publication 22.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-05>

Анотація. Сучасний світ характеризується стрімким розвитком технічних та технологічних новацій, що стають невід'ємною частиною життя кожної людини та суспільства в цілому, а також виступають рушійною силою економічних, інформаційних та соціальних змін. Особливу роль при цьому відіграє професійна діяльність інженерів. У статті проаналізовано сучасні підходи до визначення сутності інженерної діяльності з використанням зовнішніх та внутрішніх представлень, а також їх вплив на інженерну освіту.

Ключові слова: інженерна освіта, зміна парадигм, сталий розвиток.

Вступ. Питання ролі та місця інженерної діяльності в сучасному світі є предметом активного дискурсу представників професійної інженерної спільноти, філософів, освітян, державних діячів тощо. Важливість даного питання пов'язана як з вирішенням масштабних викликів цивілізаційного плану, так і суто прикладних завдань освітньої сфери. Постіндустріальний спосіб виробництва ґрунтується на наукоємних технічних розробках і технологіях; інформації та знаннях, що є основним виробничим ресурсом. Однак, наукові та технологічні новації нерозривно пов'язані з соціальною відповідальністю й мають розвиватися в напрямку технологій сталого розвитку. Важливим завданням для інженерної освіти є пошук способів випереджуючої дії, що дозволить обґрунтовано передбачити, які якості майбутніх інженерів будуть необхідні в умовах швидкозмінного та високо-технологічного світу. Для системи вищої інженерної освіти України таке завдання є винятково актуальним на тлі зростаючого попиту на випускників у сфері інформаційних технологій.

Метою публікації є аналіз ролі та місця інженерної діяльності в сучасному світі, вивчення існуючих підходів до її представлення з використанням зовнішніх та внутрішніх атрибутів, ідентифікація якостей, що мають бути враховані при підготовці освітніх програм підготовки майбутніх інженерів.

Аналіз джерел та публікацій.

Вивченню необхідності створення нових парадигм у галузі інженерної практики та освіти, які відповідатимуть потребам суспільства, присвячено ряд системних досліджень, здійснених протягом останніх двох декад [1-5].

Відповідно до видів професійної діяльності, поширених в сучасному суспільстві, інженерна діяльність може бути описана в термінах зовнішнього представлення, коли сутність описується за допомогою атрибутів надсистеми, до складу якої вона входить. У [6] для позначення такого представлення використовується термін "*контекст професійної діяльності*" (інженерної, у нашому випадку). При цьому поняття *контексту* трактується як певні умови чи події, які формують середовище, де існує певна сутність чи відбуваються певні події. Одночасно *контекст* пра-

цює також засобом, що сприяє розумінню сутностей чи подій. Можливим є також внутрішнє представлення, коли опис інженерної діяльності ґрунтується на ідентифікації виду/видів діяльності, що є властивими їй, незалежно від сфери спеціалізації інженера. На думку Шері Шеппард та її колег, осмислення сутності діяльності інженера в умовах XXI століття та наповнення її конкретним змістом може здійснюватися відповідно до одного з трьох підходів [7], а саме:

- з точки зору дослідників, що вивчають роботу інженерів з метою синтезу певних паттернів поведінки та формування узагальненого представлення про природу інженерної практики;
- з точки зору організацій чи окремих представників безпосередньо залучених до інженерії;
- з точки зору представників системи інженерної освіти – викладачів та студентів.

Запропоновані підходи спрямовані на побудову внутрішнього представлення – опису елементів інженерної діяльності та зв'язків між ними, з метою конкретизації наповнення сформованих рамок (насамперед, для пошуку відповіді на запитання пов'язані із підготовкою інженерів відповідно до вимог сучасності).

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі, інженерія як професійна діяльність охоплює величезне різноманіття видів та галузей. Унаочимо дане твердження за допомогою декількох наступних прикладів. Звіт ЮНЕСКО [8] містить перелік, що налічує 26 галузей інженерної діяльності, кожна з яких ще поділяється за окремими напрямками (всього наведено 49 видів діяльності). З іншого боку, Національний класифікатор професій ДК 003:2010 України, який базується на Міжнародній стандартній класифікації професій (ISCO 88: International Standard Classification of Occupations / ILO, Geneva) містить у переліку 213 позицій професій, до назви яких входить слово "*інженер*". До цього переліку слід додати ще ряд професій, які з'явилися в результаті інтенсивного розвитку обчислювальних систем та інформаційних технологій протягом останніх десятиліть, як, наприклад, "програміст (баз даних)", "програміст прикладний" та ін. Згідно з класифікатором Міністерства праці США такі професії також належать до групи інженерних

[9]. Якщо ж відштовхуватися від аналізу сфер працевлаштування та видів діяльності випускників інженерних спеціальностей, то картина набуває ще більшого різноманіття, адже в XXI столітті інженери можуть бути управлінцями, підприємцями, викладачами, аналітиками тощо [10].

Спираючись на класифікацію запропоновану Шері Шепард та ін. [7] й усвідомлюючи, що в рамках кожного з підходів буде отримано різні представлення інженерної діяльності, відзначимо, що спільним для перерахованих підходів, є той факт, що акцентуючи увагу на рефлексії притаманній роботі інженера, в якості особливого, властивого саме інженерії виду діяльності, дослідники з різних сфер – філософи, інженери-практики та освітяни – виділяють **проектвання** [11].

У [12, 13] проектування трактується, як спосіб мислити, застосовувати формалізовані та неформалізовані знання, приймати рішення та діяти, з метою створення образу ще неіснуючої сутності.

Згідно підходу CDIO (Conceiving-Designing-Implementing-Operating) [14], до складових циклу інженерної діяльності належать (Conceiving), проектування (Designing), створення (Implementing) та застосування (Operating) об'єктів, процесів та систем, які не існували до цього і які прямо або опосередковано потрібні суспільству чи певній його частині. Зазначимо, що розробники підходу CDIO вважають, що незалежно від обраної професійної сфери, основна задача інженера – проектування та прийняття інженерних рішень.

На етапі планування розробки, інженери визначають масштаб створюваного об'єкта чи системи та беруть участь у розробці загальної концепції. Наступний етапом є проектування об'єктів, процесів чи систем, для чого можуть використовуватися як інноваційні технології, так і добре відомі. Надалі інженери керують та в деяких випадках беруть безпосередню участь у виробництві спроектованих сутностей. І, як зазначають автори, технічні об'єкти створюються саме для використання. Відповідно, інженери мають враховувати та планувати особливості використання об'єкта, процесу або системи вже на етапі проектування.

Зазначимо, що в [7] для опису характеру роботи інженерів використовується дещо ширший термін – **вирішення проблем**. На нашу думку, саме такий підхід, з одного боку, дозволяє узагальнено представити завдання, які виконують інженери в своїй поточній діяльності, а, з іншого, підкреслює важливість використання проблемно орієнтованих підходів при підготовці майбутніх інженерів.

Слід наголосити, що визначення контексту та сутності інженерної діяльності наразі ускладняється певною *"кризою ідентичності"*, що переживає сучасна інженерія [15]. На думку авторки *"інженерія перетворюється у безстрокову професію всього в світі, де технології переходять в науку, мистецтво, та управління..."*. Подібні міркування звучать і в роботі [16]. Автори зазначають, що глибинні зміни впродовж останніх десятиліть зміщують фокус інженерної діяльності з традиційно технічних питань до *"змішаних"*, для вирішення яких потрібно використовувати інтер-

новані, адаптивні та орієнтовані на задану проблему підходи.

Звіт, підготований у 2008 році Центром дослідження розвитку освіти Лондонського університету [17] визначає сучасну інженерію як світову індустрію, яка перебуває у стані перманентних змін, і майбутнє якої визначається такими силами як глобалізація, швидкий розвиток технологій, зміни клімату та нерівність. Перед лицем таких змін сучасні інженери потребують нових видів знань, навичок та компетентностей, серед яких навички з вирішення проблем, управління проектами, комунікаційні навички, робота в команді, навчання впродовж життя, підприємництво, етика тощо [2, 18].

Узагальнюючи ряд досліджень здійснених раніше, у монографії [6] виділено дві групи факторів, що є визначальними для інженерної діяльності в XXI століття. До першої з них входять такі, які на думку авторів, не зазнали суттєвих змін в останні 50 років, а до другої, такі, значимість яких істотно зросла в останні роки.

Перша група включає фактори:

- інженерна діяльність здійснюється відповідно до потреб та вимог (у широкому розумінні) клієнтів та суспільства;
- інженерна діяльність має бути ефективною та рентабельною, відповідно до наявних ресурсів;
- основною складовою інженерної практики є створення нових об'єктів, процесів та систем;
- інженерна діяльність вимагає мультидисциплінарних підходів до пошуку рішень;
- важливим елементом інженерної практики є робота в команді, вміння спілкуватися, бути ефективним керівником групи і/та її учасником;
- інноваційні технологічні рішення відіграють визначальну роль у формуванні майбутнього людства.

До другої групи належать наступні фактори:

- стійкий розвиток, що полягає у зміні парадигми від експлуатації природних ресурсів до їх раціонального використання з урахуванням потенціалу для задоволення потреб наступних поколінь;
- глобалізація, яка виражається в інтенсифікації міжнародної конкуренції, співпраці та зростанні мобільності інженерних кадрів;
- зростання значимості інноваційних рішень в інженерній практиці, що вимагає від інженерів бути креативними та ефективними в використанні ідей та технологій для створення нових об'єктів та послуг;
- зміна ролі інженерів на виробництві, їх вихід на лідируючі позиції, що має втілюватися в зростанні ролі інженерів при прийнятті рішень щодо політики та стратегії економічного розвитку підприємства;
- підприємництво, як діяльність пов'язана з процесом створення нової промислової компанії, що передбачає впровадження інновацій.

Проаналізуємо детальніше фактори вплив яких на інженерну діяльність істотно зріс в останні роки. На світовому рівні значимість дотримання принципів сталого розвитку була підтверджена документально, шляхом затвердження у 1992 році на Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро, Декларації щодо навколишнього середовища та розвитку [19]. Зазначимо, що прийняттю

декларації передувала серйозна робота з осмислення та узагальнення основних тенденцій розвитку людства. Текст декларації включає 27 ключових принципів сталого розвитку, дотримання яких спрямоване на встановлення справедливого глобального партнерства. Основним завданням декларації проголошується турбота про людей та дотримання їх прав на здорове та продуктивне життя в гармонії з природою. Особлива увага при цьому звертається на інтенсифікацію заходів у сфері збереження навколишнього середовища, відновлення здорового стану та цілісності екосистеми Землі, причому шляхи досягнення поставлених задач пов'язуються із посиленням міжнародного обміну науково-технічними знаннями, розширенням розробки, адаптації, розповсюдження та передачі новітніх технологій.

На практичному рівні розвиток ідей сталого розвитку починаючи з першої декади ХХ ст. набуває свого втілення в інтенсифікації "зеленої" інженерії, основні принципи якої є наступними [20]:

1. Інженерні процеси та продукти в цілому використовують системний аналіз та інтегральні оцінки впливу на навколишнє середовище.
2. Збереження та покращення природних екосистем при збереженні здоров'я та благополуччя людей.
3. Використання, так званого, мислення в термінах життєвого циклу (life-cycle thinking) в інженерній діяльності.
4. Гарантування того, що всі вхідні та вихідні матеріали та джерела енергії є безпечними в своїй основі та залишатимуться такими.
5. Мінімізація споживання вичерпних природних ресурсів.
6. Впровадження безвідходних технологій.
7. Створення таких інженерних рішень, що виходять за межі поточних або найрозповсюдженіших технологій; покращення, оновлення та відкриття нових технологій, що допомагатимуть досягати стабільності розвитку.
8. Розробка та використання інженерних рішень з урахуванням регіональних географії, потреб та культурних особливостей.
9. Активне залучення громадськості та зацікавлених сторін до відпрацювання інженерних рішень.

До документів, що є програмними для інженерної діяльності в ХХІ столітті, слід віднести декларацію "Інженерна освіта для сталого розвитку / *Engineering Education for Sustainable Development*", проголошену в 2004 році в Барселоні [21]. Співавторами декларації виступили учасники 2-ї Міжнародної конференції інженерної освіти для сталого розвитку. У Барселонській декларації стверджується, що "Не можна заперечувати той факт, що світ та його культури потребують нового інженера, який буде керуватися спрямованим на перспективу, системним підходом до прийняття рішень, етикою, справедливістю, рівністю та солідарністю, та має цілісне розуміння того, що виходить за межі його спеціалізації".

На думку авторів Барселонської декларації, до рис принципів для сучасних інженерів у контексті підтримки вимог сталого розвитку та "зеленої" інженерії, належать [21]:

- Розуміння того, як їх робота взаємодіє з суспільс-

твом та навколишнім середовищем, що дозволяє визначити потенційні проблеми, ризики та наслідки.

- Розуміння внеску власної діяльності в різні культурні, соціальні та політичні контексти та усвідомлення їх відмінностей.

- Здатність працювати в мультидисциплінарних колективах, з метою адаптації існуючих технологій до вимог сталого способу життя, ефективності використання ресурсів, запобігання забрудненню та належне поводження з відходами.

- Застосування цілісного та системного підходу до вирішення проблем та вміння виходити за традиційні способи розчленування реальності на непов'язані складові.

- Активна участь в обговоренні та розбудові економічної, соціальної та технологічної політики, щоб допомогти суспільству в дотриманні принципів сталого розвитку.

- Застосування професійних знань відповідно до деонтологічних принципів, етики та універсальних цінностей.

- Вміння звертати увагу на вимоги громадян та інших зацікавлених сторін, надаючи їм змогу говорити про розвиток нових технологій та інфраструктури.

Відзначимо, що проголошені принципи знайшли відображення в ряді акредитаційних вимог до майбутніх інженерів, що, фактично, перетворює їх з декларативних у такі, що мають формуватися в процесі підготовки інженерів.

Критерії Ради з акредитації в сфері інженерії та технологій [22] передбачають, що відповідно до акредитаційних вимог організації, освітні програми підготовки інженерів у ХХІ столітті, мають бути спрямовані на формування в студентів:

- навичок проектувати системи, компоненти чи процеси, які будуть відповідати очікуваним потребам в рамках реалістичних обмежень, що накладаються економікою, навколишнім середовищем, соціальною сферою, політикою, етикою, охороною здоров'я, безпекою, технологічністю та сталим розвитком;

- розуміння професійної та моральної відповідальності;

- загальної підготовки, необхідної для розуміння важливості інженерних рішень для глобальної економіки, навколишнього середовища та соціальної сфери.

Інженерна Рада Великобританії (Engineering Council) в "UK Standard for Professional Engineering Competence" до переліку компетентностей інженерів включає [23]:

- здатність відповідально діяти, комплексно враховуючи потреби розвитку навколишнього середовища, суспільства та економіки;

- здатність використовувати уяву, творчість та інновації з метою створення продуктів та сервісів, які підтримують та покращують якість навколишнього світу та суспільства, та відповідають фінансовим вимогам;

- розуміння та підтримка залучення стейкхолдерів.

Узагальнюючи сказане вище, доречно навести висловлювання, що в ХХІ столітті "потребується новий тип інженера, інженера, який повністю усвідомлює суспільні аспекти та вміє працювати з соціальними аспектами технологій" [24].

Висновки. Аналіз публікацій показує зростання переконання, що саме лідерство в сфері технологічних інновацій є ключем до процвітання та запорукою безпеки в світі орієнтованому на конкуренцію, глобалізацію та економіку, рушійною силою якої є знання. При цьому, критичними елементами інноваційного процесу є довготермінові дослідження завданням яких є перетворення фундаментальних наукових відкриттів в інноваційні продукти, процеси та послуги,

необхідні суспільству. Реалізація таких досліджень має виразний багатодисциплінарний характер та вимагає спрямування системи інженерної освіти на формування широкого спектру професійних та загальних компетентностей. Основами сучасних підходів до інженерної освіти мають бути розвинута практико-орієнтована складова, що враховує потребу діяти дотримуючи засад сталого розвитку.

REFERENCES

1. ABET The Vision for Change: A Summary Report of the ABET/NSF/Industry Workshops [Report]. - Baltimore, MD : ABET, 1995.
2. Clough G. The Engineer of 2020: Visions of Engineering in the New Century [Report] / National Academy of Engineering. - Washington, DC : National Press, 2004.
3. Continental Final Report of the Global Engineering Excellence Initiative [Report]. - Hannover, Germany : Münstermann GmbH & Co. KG, 2006.
4. Sheppard S. D. and Sullivan W. Educating engineers: Theory, practice, and imagination [Book]. - Palo-Alto : Jb-Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, 2008.
5. Duderstadt James J Engineering for a Changing World. A Roadmap to the Future of Engineering Practice, Research, and Education [Report]. - Ann Arbor : The University of Michigan, 2008.
6. Crawley E. F. [et al.] Rethinking Engineering Education: The CDIO Approach. 2nd ed. [Book]. - Verlag : Springer, 2014.
7. Sheppard S. D. [et al.] What is Engineering Practice? // International Journal of Engineering Education. - 2006. - 3 : Vol. 22. - pp. 429-428.
8. UNESCO UNESCO Report. Engineering: Issues Challenges and Opportunities for Development [Report]. - Paris : UNESCO Publishing, 2010.
9. U.S. Department of Labor Occupational Outlook Handbook (2008-2009). - Washington : [s.n.], 2008.
10. Chatterjee A. Mathematics in Engineering [Journal] // Current Science. - 2005. - 3 : Vol. 88. - pp. 405-414.
11. Simon H. A. The Science of the Artificial [Book]. - Cambridge, Mass. : MIT Press, 1996. - 3rd.
12. Evans D. L., McNeil B. W. та Beakley G. C. Design in Engineering Education: Past Views of Future Directions // Journal of Engineering Education. - 1990 p.. - Vol. 79(4). - pp. 517-522.
13. Dym C.L. [et al.] Engineering Design Thinking, Teaching, and Learning // Journal of Engineering Education. - 2005. - Vol. 94 (1). - pp. 103-120.
14. Crawley E. F. The CDIO Syllabus. A Statement of Goal for Undergraduate Engineering Education. - [s.l.] : CDIO, 2001.
15. Williams R. Education for the Profession Formerly Known as Engineering // The Chronicle of Higher Education. - 2003. - Vol. 49 (20). - p. B12.
16. Halbe Johannes, Adamowski Jan and Pahl-Wostl Claudia The role of paradigms in engineering practice and education for sustainable development // Journal of Cleaner Production. - 2015. - Vol. 106. - pp. 272-282.
17. Bourn D., Neal I. The Global Engineer: Incorporating global skills within UK higher education of engineers. London : Department for International Development / Institute of Education, University of London, 2008.
18. Rugarcia A. [et al.] The future of engineering education. I. A vision for a new century // Chemistry Engineering Education. - 2000. - Vol. 34(1). - pp. 16-25.
19. The Rio Declaration On Environment And Development (1992). // Retrieved from http://www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF .
20. Abraham M. та Nguyen N. Green engineering: Defining principles // Environmental Progress. - 2003 p.. - Vol. 22(4). - pp. 233-236.
21. Barcelona Declaration Engineering education in Sustainable Development [Report]: Conference Barcelona, 2004.
22. ABET Criteria for accrediting engineering programs. // Retrieved from <http://www.abet.org/wp-content/uploads/2015/10/E001-16-17-EAC-Criteria-10-20-15.pdf>.
23. UK-SPEC standard for professional engineering competence. Engineering Council. // Retrieved from [http://www.engc.org.uk/engcdocuments/internet/Website/UK-SPEC%20third%20edition%20\(1\).pdf](http://www.engc.org.uk/engcdocuments/internet/Website/UK-SPEC%20third%20edition%20(1).pdf)
24. De Graaff E. and Ravesteijn W. Training complete engineers: global enterprise and engineering education [Journal] // European Journal of Engineering Education. - 2001. - Vol. 26(4). - pp. 419-427.

Engineering education in the postindustrial society

G. V. Lutsenko

Abstract. Modern world is characterized by rapid development of technological innovation, which are becoming the inseparable part of human lives and society at whole. They also can be treated as the driving force of economical, informational and social changes. The professional activity of engineers play the very significant role in modern society. In the presented paper, the modern approaches to the presentation of modern engineering with using the external and internal attributes are analyzed as well as the influence of such approaches on the engineering education.

Keywords: *engineering education, change of paradigm, sustainable development.*

Розвиток системи забезпечення якості вищої професійної освіти у країнах ЄС на початку XXI століття

Н. В. Мойсеєнко, І. І. Озарко

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, Україна
Corresponding author. E-mail: zipex93@gmail.com

Paper received 03.12.17; Revised 08.12.17; Accepted for publication 10.12.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-06>

Анотація. У статті розглядаються тенденції розвитку вищої професійної освіти у країнах Західної Європи, систему управління зарубіжними університетами, структурні компоненти системи вищої освіти, основні моделі підготовки кадрів та особливості організації навчального процесу в зарубіжних університетах, обґрунтовано доцільність запровадження й розвитку маркетингових технологій у професійно-орієнтованій роботі сучасного вищого закладу освіти, приділяється увага підвищенню освітнього фахового рівня протягом життя, створенню умов для розвитку і саморозвитку студентів через обмін інформацією.

Ключові слова: вища професійна освіта, зарубіжні університети, навчальний процес, освітні системи, якість вищої освіти, управління.

Вступ. Глобалізаційні процеси у світі, які охопили всі аспекти людської діяльності, зумовили підвищений інтерес фахівців будь-якої сфери до зарубіжного досвіду роботи їхніх колег. Освіта не є виключенням, адже інтеграція України у світове освітнє товариство неможлива без знання основних тенденцій та закономірностей розвитку освітньої галузі у провідних країнах світу. На сучасному етапі розвитку вищої освіти розвинуті країни планомірно впроваджують власну модель відновлення професійної освіти. Сьогодні кожна країна світу підходить до проблеми розбудови системи вищої освіти своїм шляхом з урахуванням власних національних традицій і активно розпочали процес реформування власних освітніх систем із метою координації їх до загальних вимог. Зміни, що відбуваються в світі, зарубіжні дослідники характеризують терміном „багатоманітність”. І не дивно, адже це багатоманітність мети і завдань сучасної освіти, структури освітньої системи, різноманітні потреби сучасної молоді. Зміни політичного та соціально-економічного характеру, що відбулися за роки незалежності України, зокрема трансформація усієї економічної системи, перехід на ринкові відносини у всіх галузях економіки, вплинули на сферу освіти, принципи і засади формування якої в нових умовах набули інших ознак і пріоритетів. Освіта – важлива галузь національної економіки, що динамічно розвивається, де в останні роки загострилася конкуренція. Для неї характерним є наявність різноманітних форм, типів навчання, напрямів, спеціальностей, які пропонують вищі навчальні заклади, відмінності у внутрішніх вимогах до підготовки, складання предметів у різних навчальних закладах, і, нарешті, велика кількість самих закладів, які функціонують на ринку освітніх послуг. Отже, сьогодні ринок освітніх послуг – складна та динамічна категорія, яка формується під впливом безлічі змінних чинників. Тому в умовах зростаючої конкуренції актуалізується проблема визначення основних цілей, системи дій, орієнтованих на задоволення потреб, запитів споживачів і замовників освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Від маркетинголога освіти вимагається постійне врахування змін, які відбуваються у соціальному середовищі, та швидка адаптація до нових проявів суспільного розвитку. Вирішенням зазначеної проблеми є професійна

орієнтація школярів, випускників загальноосвітніх закладів, випускників закладів вищої освіти, які мають на меті здобуття другої вищої освіти, тобто абітурієнтів – потенційних споживачів послуг вищої освіти. Наукове дослідження вищезазначених процесів є актуальним завданням у світлі перспектив інтеграції України в загальноєвропейський освітній простір. Теорія і практика зарубіжного освітнього процесу стала предметом наукового пошуку провідних українських науковців (Н. Абашкіної, Г. Алексевиц, О. Олексюка, Г. Єгорова, О. Ковязіної, Л. Латун, Б. Мельниченка, Є. Москаленко, О. Овчарук, О. Рибак, Г. Степенко, І. Тараненко, І. Фольварочного, О. Глузмана, Л. Пуховської, Т. Панського, В. Вдовенко, В. Семілетко, Г. Воронки, Т. Осадчої, Т. Кошманової та ін.) а також зарубіжних учених (Г. Бартон, Г. Бредлі, Х. Гарднер, Х. Гоман, Д. Гопкінс, П. Джарвіс, М. Еліот, Дж. Крейс, К. Мінні, П. Петерсон, К. Річмонд, М. Спілбек, С. Френе, П. Хадсон, П. Хьорст).

Метою статті є узагальнення досвіду вищої професійної освіти зарубіжних університетів, вивчити характерні особливості забезпечення якості вищої освіти країн Західної Європи, завдання та функціонування її основних елементів.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. Замовником на соціально адаптованого громадянина своєї країни, який здатний навчатися упродовж життя, може виступати держава. „Держава забезпечує доступність і безоплатність освіти”, як зазначено в статті 14 Статуту основних прав членів країн Європейської співдружності [10] та пропонує нові освітні принципи, правила та положення і впроваджує їх у життя в шкільних установах. Сучасні навчальні програми, плани та навчально-методичні матеріали з європейської тематики у країнах Західної Європи базуються на концепції європейського виміру в освіті та традиційно впроваджуються у шкільних предметах: історія, географія, іноземні мови, предмети естетичного циклу, громадянська освіта та гуманітарні науки [1; 2]. Бізнес-структури теж виступають замовниками в галузі освіти. Основана їх увага фокусується на формуванні кваліфікованих фахівців, необхідних для певного бізнес-осередку чи регіону країни. Окрім закладення основ професійного самовизначення школи, у багатьох країнах Західної Європи

надають базові професійні знання зі спеціальностей, які сприяють адаптації випускників загальноосвітніх закладів у ринково-орієнтованому суспільстві. В таких випадках, як правило, школи отримують фінансову підтримку від зацікавлених підприємств та організацій задля створення умов забезпечення високої якості освіти. Основні положення про налагодження взаємодії освіти і ринку праці, забезпечення повної зайнятості та продуктивності праці визначено у стратегічному документі ЄС – „Плани економічного та соціального оновлення для Європи до 2010 року” (Лісабонська стратегія).

Взаємодія соціальних партнерів на міжнародному рівні ґрунтується на соціальному замовленні суспільства і полягає у практичному втіленні узгодженої освітньо-орієнтованої політики усіх країн світу або групи країн Європи, у забезпеченні умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина світу, здатного навчатися упродовж життя [7]. Такі ідеї орієнтуються на соціальне замовлення суспільства. Підтвердженням цього є низка короткострокових і довгострокових європейських програм та проектів: e-Twinning (e-Twinning) – підтримка співпраці шкіл різних країн Європи шляхом online спілкування; Коменіус (Comenius) – співпраця європейських шкіл над спільною проблемою з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; Лінгва (Lingua) – сприяння підвищенню стандартів викладання і вивчення європейських мов, забезпечуючи засоби для їх навчання; Мінерва (Minerva) – розвиток інформаційно-комунікаційних технологій в освіті; Сократ (Socrates) – побудова грамотної Європи задля популяризації ідей ціложиттєвого навчання; проект ЛІСА (LISA – Leadership Improvement for Students’ Achievements) – покращення роботи директорів шкіл для підвищення досягнень учнів та ін. Фасилітаторами (англ. facilitator – „посередник”, людина, яка забезпечує успішну групову комунікацію) міждержавної взаємодії шкіл та громадських об’єднань є міжнародні та світові організації, такі як ЮНЕСКО (UNESCO), ОЕСР(ОECD), ЮНІСЕФ (UNICEF), Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк, Європейська Рада та ін.

Аналіз практично-спрямованих джерел з проблеми адаптації навчання до особливостей і потреб студентів свідчить, що вона відбувається у професійній освіті Великої Британії за допомогою індивідуалізації, яка має ступеневу систему впровадження і на практиці здійснюється на декількох рівнях, що відповідають до різних її типів. До них відносяться: індивідуалізація навчального процесу на основі групової академічної форми занять; самостійна робота студентів на основі встановленої навчальної програми або в додаток до неї; контрактна система – повністю індивідуалізована форма навчання; автономія – вищий ступінь індивідуалізації на основі самоосвіти. Із вищезазначених типів індивідуалізації три перших відбуваються під керівництвом викладача, а остання – без його участі. В англійській науково-педагогічній літературі докладно аналізуються всі рівні індивідуалізації і зазначається, що аудиторні групові заняття мають широкі можливості для здійснення індивідуалізації на всіх етапах навчального процесу: етапі формування

групи, етапі планування та створення навчальної програми, етапі поточного планування кожного заняття, етапі реалізації програми, етапі оцінювання. Однак дослідники вважають, що контрактна система відображає найбільш повний ступінь індивідуалізації, оскільки при такому близькому індивідуальному контакті викладача і студента набагато легше з’ясувати всі потреби і врахувати всі особливості даного студента, адаптувати зміст, матеріали і методику до його навчального стилю. Іншим позитивним моментом контрактної системи вважається підвищення усвідомленості навчання і відповідальності студента за свої результати, активна його участь у своєму навчальному процесі. Водночас, на думку англійських науковців, контрактна система не є кінцевою і остаточною формою індивідуалізації, адже навчання під керівництвом викладача у різних формах і ступенях є підготовчою та перехідною моделлю до незалежного навчання на основі самоосвіти. Поступово студент стає все більш упевненим і самостійним, за допомогою викладача опрацьовує свої навчальні стратегії, здобуває навички самооцінки, самостійного планування, і ми, таким чином, наближаємося до основної мети сучасної освіти – освітньої автономії студентів. Поняття автономії відображає ідею про важливість навчити кожного студента учитися самостійно і продиктована необхідністю сучасного фахівця учитися протягом всього життя для того, щоб встигати в ногу з часом в галузі своєї професії. Прихильники концепції автономії в навчанні мов вказують, що сучасний світ змінюється так швидко, що багатьом людям необхідно переручуватися кілька разів протягом свого трудового життя. З цього приводу, життя слід розглядати як безперервний процес освіти і навчання. Тільки та людина може вважатися освіченою, яка навчилася вчитися самостійно, пристосовуватися до змін, яка зрозуміла, що не існує остаточних знань, що тільки постійний пошук знань робить людину освіченою

Дослідження університетів 32 країн Європейського Союзу за 2008 р. показало, що в 14 країнах університети мають високий рівень фінансової автономії, у той час як інші 14 мають середній рівень і лише в чотирьох країнах низький рівень фінансової автономії [4, с. 41]. З 1995 р. у 16 країнах були проведені реформи, які забезпечили більше фінансової свободи державним університетам. Науковці роблять висновок, що загалом рівень фінансової автономії у 2008 р. є досить високим [4]. Протягом 1980-2000 рр. зміни в системі фінансування закладів вищої освіти є важливим складником їх зростаючої автономії. Реформи відбувалися у трьох напрямках: відмова від призначених коштів (earmarked) і перехід до одноразової виплати гранту чи блоку грантів до бюджету університету спрямовані на поточні витрати вищого навчального закладу (lump-sum or block grant budgets); впровадження більш об’єктивної формули фінансування; фінансування на основі продуктивності і отриманого навчального продукту; впровадження фінансування на основі контрактів.

У Великій Британії до 1988р. фінансування університетам виділялося як блоки грантів на основі критеріїв, прийнятих університетським Комітетом з питань грантів (University Grants Committee), який очолюють

представники академічної спільноти. Обсяг гранту перш за все залежав від кількості студентів, нині фінансування викладацької діяльності і навчального процесу ґрунтується на квазі-контрактній системі, яка перш за все відображає інтереси і пріоритети уряду, а не університету. У той же час основна частина фінансування дослідницької діяльності є відокремленою від блоку грантів і виділяється на конкурсній основі Дослідницькими радами (Research Council). Фінансування дослідницької діяльності в межах блоку грантів проводиться на основі продуктивності і оцінюється періодично, кожні 3-5 років. Перехід до забезпечення поточних потреб університету за допомогою виділення блоку грантів завжди супроводжується впровадженням об'єктивної формули для розподілу фінансування між закладами вищої освіти. Зазвичай ці формули ґрунтуються на основі кількості студентів на різних типах навчальних курсів. Нідерланди були однією з перших країн, яка запровадила фінансування дослідницької діяльності на основі показників продуктивності у 1983 р., а у 1986р. Велика Британія ввела процедуру оцінювання якості дослідницької діяльності як підґрунтя для фінансування дослідницької діяльності університетів. Остання тенденція у сфері фінансування закладів вищої освіти, яка відноситься до розширення автономії – заохочування університетів з 1980р. заробляти кошти на основі продажу навчальних і дослідницьких послуг. У 1996 – 1997 рр. форми контрактного фінансування стали можливими в усіх країнах за винятком Німеччини. Виділяють два типи контрактів, які укладаються вищими навчальними закладами: контракти між центральним або регіональним урядами з метою формування спеціальних програм додаткових навчальних курсів або дослідницьких проектів і контракти, які укладаються на відкритому ринку освітніх послуг з приватними організаціями. Узагальнюючи зарубіжний досвід щодо фінансової автономії вищого навчального закладу як передумови появи стратегічного менеджменту вищої освіти, можна стверджувати, що нові механізми фінансування приділяють більше уваги показникам продуктивності діяльності вищого навчального закладу і якості освітнього продукту. Державні бюджети не можуть задовольняти фінансові потреби сучасних систем вищої освіти, тому це потребує нових фінан-

сових інструментів управління і урізноманітнення ресурсів, що привело до перегляду систем фінансування вищої освіти в багатьох країнах Європи і впровадження реформ.

Майже всі системи вищої освіти розвинутих країн сьогодні широко впроваджують різноманітні форми нетрадиційної або альтернативної університетської освіти, зокрема: різні види дистанційного навчання, так званої „відкритої університетської освіти”. Найкращі зарубіжні ВНЗ пропонують людям різного віку, особливо дорослому населенню вечірньо-заочне і літнє навчання. Наприклад, Британський Відкритий Університет, який був заснований ще у 1969 р. і сьогодні нараховує близько 260 наукових центрів, Вестфальський заочний університет, Відкритий університет в Ізраїлі, радіоуніверситет в Японії та ін. до знань та високий рівень освіти.

Висновок. Таким чином, дослідження особливостей професійної освіти зарубіжних університетів дає підстави стверджувати, що вища освіта набуває статусу важливого механізму інтелектуального розвитку людства. Попит на вищу освіту невинно зростає, зростає і конкуренція на глобальному ринку освіти. Інтеграційні процеси у системі вищої професійної освіти торкнулись всіх країн Західної Європи, а тому не дивлячись на їх різноманітні культурні традиції, можна стверджувати, що сьогодні існують загальні закономірності розвитку вищої освіти та загальні проблеми у цих країнах: демократизація та автономізація вищої освіти, поглиблення базової підготовки та професіоналізації освіти, впровадження інтегративних навчальних програм та курсів, впровадження інтенсивних методів та технологій, спрямованих на індивідуалізацію та диференціацію навчання, підвищення ролі самостійної та науково-дослідної роботи студентів. Головними якісними ознаками зарубіжних вищих навчальних закладів є, зокрема: високий рівень підготовки фахівців на ґрунтовній методологічній основі; можливість набуття студентами не просто базових, а фундаментальних знань з різних галузей науки, оптимально поєднуючи природничі і гуманітарні навчальні дисципліни; здатність до формування і поширення вікових морально-культурних цінностей; перевага частки фундаментальних, креативних досліджень у науковій роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойченко М. Інноваційні тенденції у забезпеченні якості вищої освіти : європейський контекст / М. Бойченко // Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук : мова, освіта, культура : м-ли міжн. науково-практ. конф., 26-27 квітня 2012 р. м. Умань. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Ч. 2. – 213 с.
2. Василюк А. Сучасні освітні системи : навч. Посібник / А. Василюк, Р. Пахошніський, Н. Яковець. – Ніжин : РВВ НДПУ, 2002. – 139 с.
3. Кісіль М. В. Система зовнішньої оцінки якості вищої освіти в Англії / М.В. Кісіль // Нова парадигма : Журнал наук. праць ; гол. ред.В.П. Бех. – Вип. 53. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – С. 32–38
4. Коляденко С. М. Теоретико-концептуальні засади соціального партнерства ВНЗ та державних і недержавних організацій [Е. ресурс] / С. М. Коляденко. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/4344/1/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82_Microsoft_Word.pdf
5. Корсак К. В. Світова вища освіта. Порівняння і визначення закордонних кваліфікацій і дипломів : монографія / К. В. Корсак, Г. В. Щокін. – К. : МАУП – МКН, 1997. – 2008 с.
6. Степаненко М. Британские университеты: кто лучше? / М. Степаненко // Обучение за рубежом. – 2003. – № 1. – С.26 – 27.
7. Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя /М. Ф. Степко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ. – Х. : НПУ „ХПП”, 2004. – 111 с.
8. Brown Roger. Quality assurance in higher education : The UK experience since 1992 / Roger Brown. – London; New York : RoutledgeFalmer. – 2004. – 201 p.
9. Charter of Fundamental Rights of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу

- http://en.wikipedia.org/wiki/Charter_of_Fundamental_Rights_of_the_European_Union
10. Citizenship Education in Europe [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/139EN.pdf.
11. Lundgren U. Educational policy making decentralisation and evaluation. Evaluation as Policymaking: Introducing Evaluation into a National Decentralised System / U. Lundgren. – London: Jessica Kingsley, 1990. – P. 12 – 32.
12. Pedder D. How teachers value and practice professional learning / D. Pedder, M. James, J. Macbeath // Research Papers in Education. – 2005. – № 20 (3). – P. 209 – 243.

REFERENCES

1. Boichenko M. Innovative tendencies in quantitative providing of Higher Education: European content /M. Boichenko// Interdiscipline as a method of humanity: language, education, culture: materials of international practical studying conference on the 26th-27th of April 2012. Uman. – Uman: Zovty O.O., 2012-p.2-213 pp.
2. Vasylyuk A. Modern Educational Systems: workbook /A. Vasylyuk, R. Pahotsinskii, N. Jakovets. – Nizyn: RVV NDPU, 2002. – 139 pp.
3. Kisel M.V. The system of extramonitoring of Higher Education in England /M.V. Kisel// New tendency: journal by V.P. Beh.-№ 53.- Kyiv Publishing House named after Dragomanov, 2005. – pp 32-38
4. Kolyadenko S.M. Theoretical-conceptual basis of social partnership of University with governmental and non-governmental organizations.
5. Korsak K.V. World Higher Education. Comparing and determining foreign qualifications and diplomas: monography /K.V. Korsak, G.V. Tchokin. – Kyiv; MAUP MKN, 1997. – 2008 pp.
6. Stepanenko M. British Universities: What is the best one? /M. Stepanenko// Studying abroad. – 2003. №1. – pp. 26-27
7. Stepko M.F. Bologna Process and studying through all the life /M.F. Stepko, L.L. Tovazhyanskii. – Harkiv: NPI "HPI" , 2004. – 111 pp.
8. Brown Roger. Quality assurance in higher education : The UK experience since 1992 / Roger Brown. – London; New York : Routledge Falmer. – 2004. – 201 p.
9. Charter of Fundamental Rights of the European Union Electronic resource // Access mode: http://en.wikipedia.org/wiki/Charter_of_Fundamental_Rights_of_the_European_Union
10. Citizenship Education in Europe Electronic resource // Access mode: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/139EN.pdf.
11. Lundgren U. Educational policy making decentralization and evaluation. Evaluation as Policymaking: Introducing Evaluation into a National Decentralized System / U. Lundgren. – London: Jessica Kingsley, 1990. – P. 12 – 32.
12. Pedder D. How teachers value and practice professional learning / D. Pedder, M. James, J. Macbeath // Research Papers in Education. – 2005. – № 20 (3). – P.209 – 243.

Развитие системы обеспечения качества высшего профобразования в странах ЕС в начале XXI века

Н. В. Моисеенко, И. И. Озарко

Аннотация. В статье рассматривается состояние развития высшего профессионального образования в странах Западной Европы, систему управления зарубежными университетами, структурные компоненты системы высшего образования, основные модели подготовки кадров и особенности организации учебного процесса в зарубежных университетах, обоснована целесообразность внедрения и развития маркетинговых технологий в профориентационной работе современного высшего учебного заведения, уделяется внимание повышению образовательного и профессионального уровня на протяжении всей жизни, созданию условий для развития и саморазвития студентов путём обмена информацией.

Ключевые слова: высшее профессиональное образование, зарубежные университеты, учебный процесс, образовательные системы, качество высшего образования, управление.

Development of Quality Providing of Higher Professional Education in Some EU Countries at the Beginning of the XXIst Century

N. V. Moiseienko, I. I. Ozarko

Abstract. In this article the main approaches of the development of higher professional education in different countries of Western Europe are presented. Special attention is paid to the educational reformation in the system of higher education, establishing and developing its marketing technologies in the career-oriented work which give great opportunities for students in informational exchanging.

Keywords: higher professional education, foreign universities, studying process, educational systems, higher education quality, management.

Навчання читанню у викладанні академічної англійської мови

О. П. Токменко

Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Paper received 26.06.17; Revised 30.06.17; Accepted for publication 01.07.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-07>

Анотація. У статті розглядаються особливості навчання інтенсивному та екстенсивному читанню у викладанні академічної англійської мови. При інтенсивному читанні увага студентів зосереджена на детальне сприйняття тексту з аналізом мовних одиниць (лексичних, граматичних і когезивних особливостей). Екстенсивне читання полягає у тому, що студенти читають цікаві та необхідні їм англійські фахові наукові тексти для написання дипломних робіт, статей, підготовки до семінарів з фахових дисциплін, і тим самим покращують загальне розуміння прочитаного матеріалу. Увага при цьому зосереджена на цілісне сприйняття змісту тексту. Для отримання максимальної користі від читання, студентів необхідно залучати як до інтенсивного, так і до екстенсивного читання, які є однаково важливими для мовного розвитку студентів.

Ключові слова: академічна англійська мова, екстенсивне читання, зміст тексту, інтенсивне читання, лексико-граматичні особливості.

Вступ. Викладання іноземних мов стає дедалі все більш комплексним, охоплюючи все більше різноманітних підходів і засобів, що, з одного боку, полегшує вивчення та викладання мови, оскільки і студент, і викладач мають можливість обрати щось цікаве й ефективне саме для себе, а з іншого боку – вимагає особливої наполегливості та впевненості, так як потребує оволодіння новими видами діяльності, програмами, що, у свою чергу, передбачає їхнє попереднє досконале вивчення. Коли йдеться про навчання майбутніх спеціалістів, то все це має вдвічі важливіше значення, оскільки для них іноземна мова не є лише засобом спілкування та розваги, а й важливим робочим інструментом у світі глобалізації у цілому та європейської інтеграції зокрема, наприклад, при написанні статей англійською мовою, участі у міжнародних конференціях, міжнародних проєктах.

Одним із основних видів мовленнєвої діяльності є читання. Цей процес охоплює перцептивну, мисленнєву та мнемотичну діяльність. Інтенсивне читання вимагає від викладача використання методичних прийомів, які спрямовані на детальну роботу над лексико-граматичними особливостями тексту. Екстенсивне читання передбачає читання великих за обсягом текстів з загальним охопленням змісту. Увага студентів при цьому зосереджена не на формі тексту, а на його змісті.

Огляд публікацій. Актуальність дослідження зумовлена тим, що читання є складною навичкою, складним творчо-пізнавальним типом діяльності людини, у якій навички зорового сприйняття знаходяться у діалектичній взаємодії з процесами мислення, уяви та емоційно-вольової сфери читача. Долаючи комплекс труднощів, а також набуваючи інші навички, студенти поступово стають читати та розуміти тексти, не перекладаючи їх на рідну мову.

Дослідженням екстенсивного та інтенсивного читання у викладанні іноземних мов присвячені праці таких дослідників, як Т. Белл, Дж. Гармер, Т. Гедж, Л. Зільберман, О. Ільїн, О. Комарова, І. Нейшн, М. Пласкіна, І. Полюк, О. Поточняк, Дж. Скрайвенер, В. Храброва, Е. Шабайкович.

Мета статті – дослідити особливості навчання інтенсивному та екстенсивному читанню у викладанні академічної англійської мови. Об'єктом дослідження є інтенсивне та екстенсивне читання. Предмет дослідження – особливості інтенсивного та екстенсивного читання у викладанні академічної англійської мови.

Результати й обговорення. Читання є актом комунікації між автором письмового тексту та його читачами. Розуміння тексту передбачає ідентичність висновків, які

зроблені читачем (адресатом інформації) із задумом автора (адресантом інформації) [Зильберман 1988, с. 8].

У методиці викладання іноземних мов дослідники використовують різні критерії для виокремлення видів читання:

- за психологічними особливостями сприйняття – перекладне та безперекладне, аналітичне та синтетичне;
- за умовами здійснення – підготовлене та непідготовлене;
- за формою прочитання – читання вголос і читання про себе;
- за метою – вивчаюче, ознайомлювальне, переглядове, пошукове;
- за рівнем розуміння – розуміння основного змісту, витяг певної інформації з тексту, розуміння необхідної важливої інформації;
- за ступенем матеріалу, який читається – екстенсивне та інтенсивне [Пласкіна 2014, с. 133-134].

Основним показником зрілості читання є здатність студента та викладача змінювати стратегію під час процесу читання залежно від характеру матеріалу та ставлення до нього студентів [Комарова 2015, с. 576].

При інтенсивному читанні увага студентів зосереджена на детальне сприйняття тексту з аналізом мовної форми, а при екстенсивному – на цілісне сприйняття змісту. Інтенсивне навчання здійснюється під керівництвом викладача, який спрямовує увагу студентів на мовні одиниці, формує вміння самостійно виявляти місця тексту, які ускладнюють його розуміння, користуватися словниками та довідковою літературою. Інтенсивне читання на різних етапах навчання відбувається по-різному: поступово ускладнюється зміст, лексико-граматичне наповнення текстів, збільшується кількість явищ для аналізу, зростає обсяг тексту, ступінь самостійності у проведенні його аналізу. Таким чином інтенсивне читання готує до екстенсивного читання, суть якого полягає у намаганні зрозуміти загальний зміст прочитаного, не зупиняючись детально на його формі [Шабайкович 2010, с. 153].

Інтенсивне читання зосереджується на таких аспектах:

- розуміння – метою інтенсивного читання є розуміння змісту тексту;
- фонетика, орфографія – вивчення фонетики, правил орфографії, читання вголос;
- лексичні особливості – увага студентів зосереджується на слововживанні;
- граматика – складні граматичні особливості можна пояснити та проаналізувати;

- когезія – сполучення речень, а також, як використовуються різні лексичні одиниці для вираження однієї ж тієї ідеї;

- інформаційна структура – певні види текстів містять певні види інформації;

- жанрові особливості – як текст досягає своєї комунікативної мети через лексичні, граматичні та когезивні особливості;

- стратегії – розвиток корисних стратегій читання [Nation 2009, с. 27].

Завданням інтенсивного читання є одержання інформації з тексту, який містить певні труднощі у мовних явищах чи змісті. При екстенсивному читанні ж необхідно навчитися обходити труднощі, які стоять на шляху до розуміння тексту. Переклад може застосовуватися лише під час інтенсивного читання, але він не є метою роботи над інтенсивним читанням, а лише допоміжним засобом для досягнення розуміння [Полюк 2009, с. 190].

Інтенсивне читання дозволяє мотивувати студентів до всебічного аналізу лексичних одиниць з точки зору словотвору, морфологічного складу, синтаксичної ролі у реченні [Храброва 2013, с. 3026-3027]. Активізація довгострокової пам'яті студентів при такому читанні відбувається шляхом виконання великої кількості вправ, які були детально відібрані викладачем.

Основним недоліком інтенсивного навчання є кількість часу, який витрачається на те, щоб прочитати невеликий обсяг тексту. Нові лексичні або граматичні одиниці краще запам'ятовуються, якщо вони будуть зустрічатися у різноманітних контекстах. Оскільки інтенсивне читання за своєю природою займає багато часу, читання матеріалу з великою кількістю нових слів і граматичних конструкцій є повільним і стомлюючим процесом. Результатом читання протягом години буде 3-4 сторінки, і навряд-чи, нове слово зустрінеться хоча б кілька разів. Варто також зазначити, що не усі слова можна автоматично перекласти, оскільки існують різні варіанти значень, лінгвістичні чи лінгвокраїнознавчі нюанси.

Екстенсивне читання полягає у тому, що студенти самостійно читають якомога більше різноманітної літератури відповідно до їхньої зацікавленості; студенти мають можливість обирати матеріал, який найбільше їх цікавить або необхідний для, наприклад, написання дипломних робіт, фахових статей, підготовки до семінарів з фахових філософських дисциплін. Матеріал для читання повинен бути з таким ступенем складності відповідно до їхньої лінгвістичної компетенції та рівня володіння англійською мовою.

Екстенсивне читання є також важливим для сприйняття нових лексичних одиниць. Існує велика ймовірність того, що невідомі студентам лексичні одиниці будуть сприйняті студентами підсвідомо [Scrivener 2005, с. 188]. Крім того, екстенсивне читання допомагає не лише зрозуміти нові лексичні одиниці, а й допомагає зрозуміти різні особливості та види текстів [Hedge 2005, с. 30].

Основними перевагами екстенсивного читання є:

- забезпечення масивного «введення інформації»;
- підвищення загальної мовної компетенції студентів;
- закріплення раніше вивчених лексичних одиниць;
- покращення письмової мови;
- мотивація студентів читати;
- консолідація раніше вивчених мовних понять, умінь і навичок;
- зростання впевненості при читанні великих обсягів тексту;

- розвиток навичок передбачати події [Bell 1998].

Найважливішим критерієм при виборі матеріалів для екстенсивного читання має бути те, що у фахових текстах для читання наявні повинні бути лише кілька невідомих для студентів лексичних одиниць та максимум одна невідома синтаксична структура на одну сторінку тексту. Такі слова повинні зустрічатися у тексті у різних контекстах.

Проте, екстенсивне читання є досить складним. Перши за все, це відбувається через різний рівень мовної компетенції студентів. Деякі студенти можуть опиратися такому читанню, оскільки вважають тексти занадто легкими.

Табл. 1. Відмінність інтенсивного читання від екстенсивного читання

	<i>Інтенсивне читання</i>	<i>Екстенсивне читання</i>
1. <i>Лінгвістична мета</i>	аналіз мови	формування навичок вільного володіння мовою
2. <i>Складність</i>	заввичай важкі тексти	легко
3. <i>Обсяг матеріалу</i>	невеликий	великий
4. <i>Вибір матеріалу</i>	викладач обирає тексти для читання та аналізу	заввичай студенти обирають тексти
5. <i>Вид матеріалу</i>	усі студенти вивчають однаковий матеріал	усі студенти читають різні тексти відповідно до їхнього інтересу
6. <i>Місце навчальної діяльності</i>	аудиторна робота	переважно самостійна робота
7. <i>Перевірка розуміння</i>	перевірка за допомогою спеціальних мовних вправ	доповіді, дискусії, дебати

Проаналізувавши дані Табл. 1, варто зазначити, що під час інтенсивного читання студенти зосереджені на значенні та змісті кожної лексичної одиниці та кожного речення, намагаючись дослідити деталі, а не лише зміст. Проте, для викладання академічної англійської мови, зокрема для студентів-філософів, важливим є не лише значення кожної мовної одиниці, а й сам зміст великої за обсягом наукової (філософської) статті, а також вміння порівняти різні філософські поняття, аргументацію та обговорення.

Згідно з деякими дослідниками, для отримання максимальної користі від читання, студентів необхідно за-

лучати як до інтенсивного, так і до екстенсивного читання [Harmer 2001, с. 204]. Використовуючи лише один метод, студенти не отримають користі, оскільки кожний метод має різний фокус і обидва види читання є необхідними для досягнення ефективних навичок читання.

З поширенням комунікативного підходу до викладання англійської мови, дослідники стали виокремлювати комунікативне читання, яке є синтезом інтенсивного та екстенсивного читання. Метою комунікативного читання є отримання нової інформації та розширення мовного досвіду студентів. Комунікативне читання ґрунтується на умінні розпізнавати значення невідомих слів на

основі контекстуальної здогадки та формальних ознак, семантики словотворчих елементів і функції слів у реченні [Шабайкович 2010, с. 155].

Полегшити розуміння при комунікативному читанні для студентів філософського факультету сприятиме: попереднє опрацювання мовного матеріалу фахового наукового тексту; читання фахових текстів, які містять більшу кількість лексико-граматичного матеріалу, який вже відомий студентам; повторне читання проаналізованого тексту з метою засвоєння невідомого матеріалу; виокремлення викладачем ймовірних лексико-граматичних труднощів та усунення їх до читання тексту шляхом виконання вправ і обговорення теми до читання тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зильберман Л. И. Лингвистика текста и обучение чтению английской научной литературы / Л. И. Зильберман. – М.: Наука, 1988. – 156 с.
2. Комарова Е. В. Этапы процесса обучения чтению и виды чтения на иностранном языке / Е. В. Комарова // Молодой ученый. – Казань: Изд-во Молодой ученый, 2015. – № 4. – С. 574-576.
3. Пласскина М. В. Анализ современных теорий обучения чтению на иностранном языке / М. В. Пласскина // Проблемы и перспективы развития образования: материалы V междунар. науч. конф. – Пермь: Меркурий, 2014. – С. 133-136.
4. Полук І. С. Особливості формування компетенції у читанні іноземною мовою у студентів немовних факультетів / І. С. Полук // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: Філософія. Психологія. Педагогіка. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – № 3, Ч. 2. – С. 188-191.
5. Храброва В. Е. Формирование лексической компетенции при изучении английского языка посредством интенсивной работы над текстом / Е. В. Храброва // Филологические науки.

Висновки. Таким чином, інтенсивне та екстенсивне читання є необхідними для студентів розвивати свої навички читання та розуміння прочитаного. У той час, коли екстенсивне читання полягає у тому, що студенти читають цікаві та необхідні їм фахові наукові тексти для написання дипломних робіт, фахових статей, підготовки до семінарів з фахових філософських дисциплін та покращують загальне розуміння прочитаного матеріалу, інтенсивне читання пов'язане з пошуком певних лексико-граматичних особливостей у тексті. Обидва види читання є однаково важливими для мовного розвитку студентів.

REFERENCES

1. Zilberman L. Linguistics of the text and teaching reading of English scientific literature/LI Zilberman. - M.: Science, 1988.-156 p.
2. Komarova E. Steps of the learning process of reading and types of reading in a foreign language / EV Komarova // Young Scientist. - Kazan: Publishing house Young scientist, 2015. - № 4. - P. 574-576.
3. Plaskina M. Analysis of modern theories of teaching reading in a foreign language / MV Plaskina // Problems and prospects for the development of education: materials V International. Sci. Conf. - Perm: Mercury, 2014. - P. 133-136.
4. Poleuk I. Specificity of the form of competence in the readings of non-native land by students of non-faculty faculties / I. S. Polyuk

- М.: Академия естествознания, 2013. – № 10 (часть 13). – С. 3022-3028.
6. Шабайкович Е. Формування вмій та навичок читання в системі сучасних освітніх технологій / Е. Шабайкович, О. Покотняк, О. Ільїн // Вісник Львівського університету: Серія іноземні мови / [за ред. Р. С. Помірка]. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2010. – Вип. 17. – С. 151-156.
7. Bell T. Extensive Reading: Why? and How? [Електронний ресурс] / Timothy Bell // The Internet TESL Journal. – 1998. – Vol. IV, No. 12. – Доступ до ресурсу: <http://iteslj.org/Articles/Bell-Reading.html>
8. Harmer J. The Practice of English Language Teaching / Jeremy Harmer. – Essex: Longman, 2001. – 370 p.
9. Hedge T. Teaching and Learning in the Language Classroom / Tricia Hedge. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 447 p.
10. Nation I. S. P. Teaching ESL/EFL Reading and Writing / I. S. P. Nation. – NY: Routledge, 2009. – 170 p.
11. Scrivener J. Learning Teaching: A Guidebook for English Language Teachers/Jim Scrivener – Oxford: Macmillan, 2005-431 p.

- // News of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute": Philosophy. Psychology. Pedagogy. - K.: NTUU "KPI", 2009. - No. 3, Part 2. - P. 188-191.
5. Hrabrova V. Formation of lexical competence in the study of English through intensive work on the text / EV Khrabrova // Philological Sciences. - M.: Academy of Natural Sciences, 2013. - No. 10 (part 13). - P. 3022-3028.
6. Shabaykovich E. Formation of reading skills in the system of modern educational technologies / E. Shabaykovich, O. Pokotnyak, O. Ilyin // Visnyk of Lviv University: Foreign Languages Series / [ed. R. S. Pomirka]. - Lviv: Lviv Ivan Franko National University, 2010. - Vip. 17. - P. 151-156.

Teaching reading in English for academic purposes

O. P. Tokmenko

Abstract. The article highlights the peculiarities of teaching intensive and extensive reading in EAP. With intensive reading students' attention is focused on a detailed reading of the text analyzing language units (vocabulary, grammar and cohesion). With extensive reading students read in English interesting and necessary scientific texts for their professional development (writing papers, articles, preparing for seminars in philosophical disciplines they study), which improves their overall understanding of the content. Students should be involved in both intensive and extensive reading, which are equally important for students' language development.

Keywords: EAP, extensive reading, intensive reading, lexical and grammatical peculiarities, text content.

Обучение чтению в преподавании академического английского языка

Е. П. Токменко

Аннотация. В статье рассматриваются особенности обучения интенсивному и экстенсивному чтению в преподавании академического английского языка. При интенсивном чтении внимание студентов сосредоточена на детальное восприятие текста с анализом языковых единиц (лексических, грамматических и когезивных особенностей). Экстенсивное чтение заключается в том, что студенты читают интересные и необходимые им англоязычные профессиональные научные тексты для написания дипломных работ, статей, подготовки к семинарам по специальным дисциплинам, и тем самым улучшают общее понимание прочитанного материала. Внимание при этом сосредоточена на целостное восприятие содержания текста. Для получения максимальной пользы от чтения, студентов необходимо привлекать как к интенсивному, да и к экстенсивному чтению, которые одинаково важны для речевого развития студентов.

Ключевые слова: академический английский язык, экстенсивное чтение, содержание текста, интенсивное чтение, лексико-грамматические особенности.

Передумови особистісного самовдосконалення майбутнього вчителя

Н. В. Уйсімбаєва

ПВНЗ «Кропивницький інститут державного та муніципального управління»
Corresponding author. uisimbaevan@gmail.com

Paper received 23.11.17; Revised 28.11.17; Accepted for publication 30.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-08>

Анотація. У статті визначаються та обґрунтовуються основні передумови особистісного самовдосконалення майбутнього вчителя; наголошується на важливості формування світогляду майбутнього вчителя як основи усвідомлення сенсу життя, формування системи особистісних цінностей, переконань, визначення ідеалу власного розвитку; особистісними передумовами процесу особистісного самовдосконалення майбутнього вчителя визначаються також його рівень самосвідомості та психофізіологічні особливості особистості. Означені передумови впливають на усвідомлення потреби у самовдосконаленні, визначають якісний склад само змін.

Ключові слова: світогляд, самосвідомість, усвідомлення, самопізнання, самоосмислення, психофізіологічні особливості особистості.

Вступ. У наукових дослідженнях проблеми самовдосконалення особистості переважно здійснюється визначення та обґрунтування чинників, що обумовлюють процес професійного самовдосконалення майбутнього фахівця. Разом з тим, виявленню та обґрунтуванню передумов цього процесу не приділяється належна увага. Так, В. О. Сластьонін передумовою професійного саморозвитку особистості визначає вплив навколишнього середовища [12]. На думку Л. І. Анциферової внутрішньою передумовою для безперервного професійного розвитку особистості є «незавершеність» та «неузгодженість» її професійно-самовизначення [1, с. 7].

Не заперечуючи важливість визначення чинників та педагогічних умов здійснення процесу самовдосконалення особистості, звертаємо увагу на доцільність виявлення передумов такого багатфакторного, складного явища як особистісне самовдосконалення. Оскільки саме передумови є визначальними у виникненні потреби самовдосконалення, якісному складі самозмін, розвитку суб'єктивної позиції до процесів самотворення, усвідомлення неповторності власного «Я», формуванні індивідуального стилю життя та ін.

Короткий огляд публікацій по темі. У контексті розв'язання проблеми відчуження людини І. Л. Ковальчук визначає передумовами самовдосконалення особистості свободу, самосвідомість та саморозуміння. У своєму дисертаційному дослідженні вона обґрунтовує свободу як необхідну передумова трансформації внутрішнього світу людини та її самовдосконалення і зазначає, що «важливо підкреслити, що свобода є однією з передумов духовної трансформації та реалізації творчого потенціалу людини» [8, с. 126].

Натомість Т. В. Шестакова, досліджуючи проблеми формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення, пропонує поділити передумови самовдосконалення особистості на дві групи: особистісні та суспільні. До особистісних нею віднесено розвиненість волевих якостей та навичок саморегуляції особистості. Серед соціальних передумов, які відіграють провідну роль у становленні процесів самовдосконалення та задають напрямок і спосіб реалізації самозміни особистості, науковець виділяє «правильно побудовану систему соціальних впливів на особистість через засоби масової інформації та через навчально-виховний процес» [14, с. 24].

У дисертаційному дослідженні О. В. Діденка до передумов самовдосконалення особистості віднесено соціально-економічні, соціально-демографічні, соціально-психологічні, психофізичні й інші передумови, об'єктивні та суб'єктивні, соціальні й особистісні фактори, загальні й особливі, внутрішні, зовнішні, основні та другорядні [5].

На підставі проведеного аналізу можемо констатувати, що дослідження передумов особистісного самовдосконалення майбутніх вчителів не були предметом наукових досліджень.

Метою статті є визначення та обґрунтування передумов особистісного самовдосконалення майбутнього вчителя.

Матеріали і методи. У процесі побудови та обґрунтування моделі особистісного самовдосконалення майбутніх вчителів у поза аудиторній роботі нами було проведено дослідження та аналіз основних передумов ефективності процесу особистісного самовдосконалення. На підставі аналізу наукових джерел, проведених серед студентів опитувань, бесід, спостережень виявлено основні передумови особистісного самовдосконалення майбутніх вчителів.

Так, провідною передумовою особистісного самовдосконалення майбутніх вчителів є рівень сформованості їхнього світогляду. Це пояснюється тим, саме світогляд є сукупністю узагальнених уявлень людини про себе, світ, свої взаємини зі світом, своє місце у світі та життєве призначення [3].

Ураховуючи соціальну обумовленість процесу формування свідомості особистості, який є результатом пізнання особистістю навколишнього світу, побудови соціальних зв'язків та визначення власного місця у них, світогляд як фундаментальна соціальна якість особистості визначає її систему поглядів на місце у суспільстві, ставлення до себе та інших людей, осмислення власної діяльності та поведінки. Світогляд за своєю суттю, зазначає О. Г. Найдьонов, є лакмусовий папірець головних і значимих ціннісних орієнтирів людини. Саме на цій основі відповідно і формується лінія людської життєдіяльності, поведінки, способи і принципи пізнання світу, переконання та ідеали. За таких умов якісний рівень світогляду особистості стає виміром її духовної та інтелектуальної зрілості, внутрішнього багатства, освіченості [10]. «Саме в процесі формування світогляду, людина усвідомлює сенс і мету свого життя, визначає свої життєві програму,

шлях, найфундаментальніші цінності і орієнтири» [2, с.10].

Світогляд розуміється нами як внутрішній феномен, що обумовлює потребу майбутніх вчителів у саморозвитку та вектор спрямування особистісного самовдосконалення. За висновками О. М. Єракторіної, до елементів світогляду, що безпосередньо впливають, а в окремих випадках визначають структурно-функціональні елементи самовдосконалення людини, слід віднести світорозуміння, світосприйняття, світовідчуття, світоуявлення, світоставлення. Світорозуміння детермінує пізнавальну спрямованість самовдосконалення; світовідчуття – емоційну; світосприйняття визначає цілісність і структурність процесу самовдосконалення; світоуявлення – його творчо-цільове спрямування; світоставлення – практичну спрямованість діяльності. Світогляд, продовжує науковець це свого роду духовна призма, через яку виявляють себе основні сфери особистісної структури самоідентифікації особистості [6, с.51]. Таким чином можемо констатувати, що саме рівень світогляду майбутніх вчителів є визначальним у формуванні їхньої системи поглядів, переконань, особистісної позиції, визначенні ідеалу саморозвитку, напряму та змісту особистісного самовдосконалення. Світогляд майбутнього вчителя є «платформою» на якій будеться його осмислення і розуміння важливості, значення та змісту особистісного самовдосконалення у особистісній та професійній самореалізації.

Важливість розвитку світогляду майбутнього вчителя визначається також тим, що він визначає рівень самосвідомості особистості. Ми виходимо з того, що самосвідомість – це усвідомлення людиною себе як суб'єкта практичної і пізнавальної діяльності, в оцінці своїх дій, потреб і інтересів, своїх почуттів, думок, мотивів поведінки та ідеалів, свого становища в природному і соціальному середовищі [13, с. 457]. На рівні самосвідомості людина (на основі ідеальних уявлень) здійснює самооцінку і самоконтроль, проводить аналіз своїх знань, думок, ідеалів, мотивів, вчинків та ін. Без неї людина не змогла б зрозуміти себе, визначити своє місце у світі та самовдосконаливатися [11, с. 155]. Як зазначає І. Л. Ковальчук, «здатність до самоусвідомлення є важливою характеристикою людського буття завдяки можливості проникнути у власний простір світу – мікрокосмос, гармонізації його складових, становлення себе як цілісної та самодостатньої індивідуальності, що, без сумніву, активізує процес самовдосконалення людини» [8, с. 148].

Самосвідомість особистості майбутнього вчителя як стійкий комплекс його уявлень і суджень про самого себе формується на основі самопізнання (процес визначення своїх здібностей і можливостей, рівня розвитку необхідних особистісно-професійних якостей, власних можливостей і потреб у самовдосконаленні), самоосмислення (пошук сенсу власного життя, сенсу життєдіяльності, усвідомлення себе як майбутнього вчителя), самосприйняття (усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних та інших якостей, певний рівень самоповаги до себе), самооцінювання (адекватна самооцінка майбутнім вчителем своїх можливостей, якостей, поведінки і місця серед інших людей, у професії), самовизначення (готовність змінити своє

реальне «Я» на основі об'єктивної оцінки власних потенційних можливостей відповідно до вимог особистісного та професійного розвитку), самоактуалізація (бажання бути тим, ким особистість може бути, прагнення до особистісної та професійної самореалізації), самозміна (удосконалення образу свого «Я», усунення внутрішньо особистісних протиріч і конфліктів, а також самоконтроль, саморегуляція відповідно до вироблених особистістю орієнтирів та ідеалів) та ін.

Система уявлень людини про саму себе її особистісний потенціал (здібності, зовнішні ознаки, особисті якості, рівень культури тощо) пов'язана з побудовою нею Я-концепції відповідно до якої визначається ставлення як до себе так і до інших людей. Разом з тим, усвідомлення майбутнім вчителем свого «Я» передбачає відображення ним своєї належності до певної соціальної структури, класу, колективу тощо. За допомогою самосвідомості майбутній вчитель зіставляє свою поведінку з існуючими соціальними нормами. Самосвідомості майбутніх вчителів перебуває у стадії розвитку оскільки саме у юнацькому віці відбувається актуалізація особистісного самовизначення та становлення «Я-концепції», конкретизується рівень особистісних домагань, осмислення власної ролі у саморозвитку, визначаються життєві та професійні перспективи.

Відповідно до означеного, самосвідомість має провідне значення в усвідомленні особистістю власного «Я», у визначенні нею свого місця у світі, ставлення до нього, а відповідно є важливою особистісною передумовою процесу самовдосконалення. Ефективність процесу особистісного самовдосконалення значною мірою залежить від того, наскільки майбутній вчитель усвідомлює власні можливості, значення необхідних особистісних перетворень для власного розвитку та життєдіяльності у суспільстві, виконання певних соціальних ролей, що сприяє формуванню потреби у самовдосконаленні, стимулює внутрішню активність, впливає на особистісний та професійний розвиток. Відповідно до означеного вважаємо самосвідомість провідною передумовою особистісного самовдосконалення майбутнього вчителя.

Самовдосконалення як форма усвідомленого саморозвитку за своїм змістом і спрямованістю є творчою діяльністю особистості оскільки передбачає створення якісно нового рівня розвитку, що має ознаки неповторності та оригінальності завдяки виявленню, розкриттю та реалізації власних потенцій, вибору напрямку, механізмів (методів) та засобів здійснення самозмін. У процесі самопізнання студент визначає власні фізіологічні та психологічні особливості.

Передумовою особистісного самовдосконалення є індивідуально-психологічні особливості майбутнього вчителя (темперамент, характер, здібності, задатки), які визначають індивідуальну своєрідність кожної людини. Хоча означені особливості не впливають на формування моральної сфери, установок майбутнього вчителя, вони визначають специфіку організації процесу самовдосконалення для кожного студента (особливості поведінки, емоційного стану, мислення; рівень активності, реакцію на зовнішні впливи, впевненість у собі), а відповідно і неповторний, індивідуаль-

ний стиль діяльності та поведінки. Так, характер особистості виявляється у її ставлення до себе, інших людей, своїх обов'язків і визначає її соціальні якості. Разом з тим, оскільки характер на відміну від темпераменту не є вродженим і формується під впливом виховання та самовиховання, саме він є об'єктом процесу вдосконалення. Натомість такі індивідуально-психологічні особливості як здібності, природною передумовою яких є задатки, виявляються у діяльності. Завданням особистісного самовдосконалення є виявлення та розвиток здібностей конкретної особистості.

Також до передумов особистісного самовдосконалення майбутніх вчителів нами віднесено їхню емоційно-вольову сферу (емоції, почуття, воля). Якщо емоції, почуття визначають «забарвленість» цього процесу, вияв інтересу, то вольові якості особистості є визначальними у процесах саморегуляції, самоконтролю. Сутність волі, зазначає Є. П. Ільїн, полягає в її самості, а саме осмислення задалегідь спланованої дії у зв'язку з особистими бажаннями та відчуттям обов'язку. А це – команда самому себе перед початком дій, стимуляція самого себе й самоконтроль за своїми діями та станом [7, с. 42]. Ураховуючи складність процесу особистісного самовдосконалення у досягненні визначеної мети та реалізації потреби у конструктивних само змінах майбутній вчитель повинен здійснити свідому організацію та саморегуляцію цієї діяльності. У контексті означеного важливим є сформованість вольових якостей: цілеспрямованості, рішучості, самостійності, наполегливості та витримки.

Результати та їх обговорення. У межах констатувального експерименту дослідження особистісного самовдосконалення майбутніх вчителів нами було з'ясовано, 84,1 % майбутніх вчителів (студентів I-V курсів) визначилися з ідеалом власного розвитку. Разом з тим, 14,5 % опитаних визнають власний ідеал як недосяжний образ. Важливим аспектом є те, що у 52,3 % з опитаних студентів за час навчання в університеті змінився ідеал. Це засвідчує розвиток самосвідомості більшості майбутніх вчителів, усвідомлення реального образу «Я» та побудову моделі «Я-ідеального».

Здійснений аналіз дослідження прагнення студентів до самопізнання, самовдосконалення засвідчив, що половина з опитаних респондентів (50,0 %) прагнуть до більш глибокого пізнання власних можливос-

тей, виявляють потребу у самовдосконаленні. Четверть опитаних (25,8 %) виявляють бажання самовдосконалуватися, усвідомлюють власні можливості але навички самовдосконалення у них ще недостатньо розвинуті. Разом з тим, 14,7 % студентів не виявляють активності у процесах самопізнання, самоосмислення хоча мають значний потенціал і можуть самоудосконалуватися. Незначна кількість майбутніх вчителів (9,5 %) не вважає за потрібне самовдосконалуватися. Ці студенти переважно мають завищену самооцінку або не бачать перспектив власного розвитку. З урахуванням означеного постає питання щодо необхідності стимулювання процесів розвитку самосвідомості цих студентів.

Ми поділяємо думку тих вчених, які зазначають, що тільки усвідомлюючи свої досягнення і недоліки, особистість виявляє прагнення до самовдосконалення, до самоосвіти і самовиховання [9], тільки досягнення необхідного рівня самосвідомості забезпечує формування особистісної потреби у самовдосконаленні [4]. Відповідно до результатів проведеного опитування нами виявлено, що у 32,9 % майбутніх вчителів (студентів I-IV курсів) відсутня усталена система самовдосконалення, натомість 67,1% респондентів намагаються активно реалізувати потребу у самовдосконаленні. Цікавим є той факт, що кількість студентів у яких відсутня усталена система самовдосконалення збільшується з першого до четвертого курсів (відповідно: 27,3 %; 28,6 %; 39,2 %; 34,1 %). Цей факт підтверджує наявні недоліки у роботі щодо організації особистісного самовдосконалення майбутніх вчителів. Частково такий стан пояснюється спрямуванням частини студентів власного розвитку у межах професійного самовдосконалення.

Висновки. Відповідно до проведеного аналізу дійшли висновків, що провідними передумовами особистісного самовдосконалення майбутнього вчителя є сформований світогляд, розвиненість самосвідомості та індивідуально-психологічні особливості майбутнього вчителя. Означені передумови є визначальним у формуванні системи поглядів, переконань, особистісної позиції щодо самовдосконалення, визначенні ідеалу саморозвитку, наряду та змісту особистісного самовдосконалення, впливають на усвідомлення потреби у самовдосконаленні, визначають якісний склад само змін, індивідуальний стиль діяльності та поведінки у цій роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анцыферова Л. И. Способность личности к преодолению деформаций своего развития / Л. И. Анцыферова // Психол. журнал. – 1999. – № 1. – С. 6 – 19.
2. Арцишевський Р. Світоглядна освіта в умовах переходу до інформаційного суспільства // Роман Арцишевський / Шлях освіти. – № 1. – 2008. – С. 6-11.
3. Бескаравайний С. С. Світогляд і світ людини: [кол. монографія] / С. С. Бескаравайний, В. Г. Бондаревський, О. П. Варшавський та ін. // Дніпропетровська держ. фінансова академія / Володимир Павлович Капітон (заг.ред.). – Д.: [ДДФА], 2008. – 324 с.
4. Битянова Н. Р. Культура професійно-психологического саморазвития / Н.Р. Битянова. – М.: Академия МВД, 1996. – 128 с.
5. Діденко О. В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів [Текст]: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Олександр Васильович Діденко; Національна академія Державної прикордонної служби України. – Хмельницький. – 2003. – 201 с.
6. Єрахторіна О. М. Самовдосконалення особистості у науковій рефлексії і реалізації біографічних проєктів: [монографія] / Ольга Єрахторіна. – Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2013. – 215 с.
7. Ильин Е. П. Психология воли / Е. П. Ильин. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 288 с.
8. Ковальчук І. Л. Самовдосконалення як чинник подолання відчуження: філософсько-антропологічний аналіз [Текст]: дис. ... к. філософ. н.: 09.00.04 / Ковальчук Ірина Леонідівна; Луцьк. – 2009. – 212 с.
9. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний

- розвиток особистості / За ред. Л. М. Проколієнко. – К.: Рад. школа, 1989. – 608 с.
10. Найдьонов О. Г. Світогляд особистості як рівень філософського осмислення світу / Найдьонов Олександр Григорович // Філософське осмислення культурного простору: Матеріали VII всеукраїнської науково-практичної міждисциплінарної конференції, присвяченої Всесвітньому дню культурного різноманіття в ім'я діалогу та розвитку (21 травня 2012 р.) // Збірник наукових праць. – Херсон: РВВ Колос, 2012. – 164 с.
11. Петрушенко В. Л. Основи філософських знань: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I-II рівня акредитації, 4-е видання, виправлене і доповнене. – Львів: «Магном 2006», 2016. – 512 с.
12. Сластенин В. А. Формирование профессиональной культуры учителя / Виталий Александрович Сластенин. – М.: Просвещение, 1993. – 291 с.
13. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Головна редакція УРЕ Академії наук Української РСР, 1973. – 600 с.
14. Шестакова Т. В. Формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення [Текст]: дис. ... к. пед. н.: 13.00.04 / Тетяна Василівна Шестакова; Інститут вищої освіти АПН України. – Київ – 2006. – 244 с.

REFERENCES

1. Antsyferova L.I. The ability of the individual to overcome the deformations of his development / L.I. Antsyferova // Psihol. Journal – 1999. – № 1. – P. 6 – 19.
2. Artsyshevsky R. World-sighted education in the context of the transition to an information society // Roman Artsyshevsky / Shlyakh osvity. – № 1. – 2008. – P. 6-11.
3. Beskaravayny S. S. Worldview and the world of man: [monograph] / S. S. Beskaravayny, VG Bondarevsky, O. P. Warsaw, and others. // Dnipropetrovsk state Financial academy / Volodymyr Pavlovich Kapiton (assistant professor). – D.: [DDFA], 2008. – 324 p.
4. Bityanova N. R. Culture of professional-psychological self-development / N. R. Bityanova. – М.: Academy of the Ministry of Internal Affairs, 1996. – 128 p.
5. Didenko O. V. Pedagogical conditions of professional self-improvement of future officers [Text]: diss. ... c. ped. s.: 13.00.04 / Oleksandr Didenko; National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. – Khmelnytskyi. – 2003. – 201 p.
6. O. M. Yehraktorina. Perfection of personality in scientific reflection and implementation of biographical projects: [monograph] / Olga Yehraktorina. – Kh.: Vydavnytstvo Ivanchenko I. S., 2013. – 215 p.
7. Ilyin E.P. Psychology of Will / E.P. Ilyin. - St. Petersburg.: Publ. house «Piter», 2000. – 288 p.
8. Kovalchuk I. L. Self-improvement as a factor in overcoming alienation: a philosophical-anthropological analysis [Text]: diss. ... c. phil. s.: 09.00.04 / Kovalchuk Irina Leonidivna; Lutsk. – 2009. – 212 p.
9. Kostyuk G. S. Educational process and mental development of an individual / Ed. L. M. Prokolienko. – К.: Rad. shkola, 1989. – 608 p.
10. O. G. Worldview of personality as the level of philosophical comprehension of the world / Naidenov Alexander Grigorievich // Philosophical comprehension of cultural space: Materials of VII All-Ukrainian scientific and practical interdisciplinary conference devoted to the World Day of Cultural Diversity in the name of dialogue and development (May 21, 2012) // Collection of scientific works. – Kherson: RVV Kolos, 2012. – 164 p.
11. Petrusenko V.L. Fundamentals of Philosophical Knowledge: a manual for students of higher education institutions of the I-II level of accreditation, 4th edition, amended and supplemented. – Lviv: «Mahnom 2006», 2016. – 512 s.
12. Slastenin VA Formation of the professional culture of the teacher / Vitaly Aleksandrovich Slastenin. – М.: Prosveshchenie, 1993. – 291 p.
13. Philosophical Dictionary / ed. V. I. Shynkaruk. Kyiv: Editorial board of the UR Academy of Sciences of the Ukrainian RSR, 1973. – 600 p.
14. Shestakova TV Formation of Readiness of Future Teachers to Professional Self-Improvement [Text]: diss. ... k. ped. s.: 13.00.04 / Tetyana Vasilyevna Shestakova; Institute of Higher Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. - Kiev – 2006. – 244 p.

The preconditions for personal self-perfection of future teachers

N. V. Uisimbaeva

Abstract. The article defines and substantiates the basic premise of personal self-perfection of future teachers; the importance of formation of outlook of the future teachers as the basis of understanding the meaning of life, the formation of a system of personal values, beliefs, definition of the ideal of self-development; personal prerequisites of the process of future self-perfection of teachers personal are determined by its level of self-awareness, physiological features of the individual. Preconditions are influencing the awareness of the need for self-perfection, determine the qualitative composition changes.

Keywords: outlook, self-understanding, self-awareness, consciousness, self-knowledge, self-awareness, «adolescent-friendly».

Предпосылки личностного самосовершенствования будущего учителя

Н. В. Уйсимбаева

Аннотация. В статье определяются и обосновываются основные предпосылки личностного самосовершенствования будущего учителя; отмечается важность формирования мировоззрения будущего учителя как основы осознания смысла жизни, формирования системы личностных ценностей, убеждений, определения идеала собственного развития; личностными предпосылками процесса самосовершенствования будущего учителя определяются также его уровень самосознания, психофизиологические особенности личности. Указанные предпосылки влияют на осознание потребности в самосовершенствовании, определяют качественный состав самоизменений.

Ключевые слова: мировоззрение, самосознание, осознание, самопознание, психофизиологические особенности личности.

PSYCHOLOGY

Listening in the paradigm of activity psycholinguistics

N. V. Kharchenko

SHEE “Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda”,
Corresponding author. E-mail:harchenko123@rambler.ru

Paper received 19.11.17; Revised 23.11.17; Accepted for publication 25.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-09>

Abstract. The article deals with the phenomenon of listening from the standpoint of activity psycholinguistics. For this purpose were examined the fundamental theoretical positions of the classical psychological theory of activity, which reveals the specific features of the actions and operations of a listener. Psycholinguistic conceptions of listening, developed by L.S. Vyhotskyi, O.R. Luria, O.O. Leontiev, M.I. Zhynkin, O.M. Sokolov, O.O. Zalevskaya and other scholars are analyzed. Based on psycholinguistic conceptions, the author’s interpretation of the term “listening” is formulated.

Keywords: *listening, activity psycholinguistics, internal speech, meaning, sense.*

Introduction. In psycholinguistic science, research works on listening are carried out within the framework of the main paradigms – gestaltivism, behaviorism, generative (generating) grammar, communicativism, connectivism, cognitive psycholinguistics, neuro psycholinguistics, and activity psycholinguistics. Within each of them a peculiar view on the nature and character of listening as a complex psycholinguistic phenomenon is revealed, the original conceptions and theories of listening are developed and substantiated, various models of speech perception and speech comprehension are presented. Recently, the attention of many foreign and national scholars is intensified to the activity psycholinguistics, which has a high “explanatory force” in the disclosure of multifaceted phenomenon of listening, as it is based on the basic conceptual positions of the classical psychological theory of activity that reveals the specifics of actions and operations of its subject (listener). Based on the almost universally accepted theories, psycholinguistics provides modern knowledge of the activity and processing character of speech perception and speech understanding, functional system of listening, the phase structure of speech activity, proactive reflection of reality, heuristic semantic interaction, and many other important aspects of a human speech thinking.

The purpose of the article is to present the results of the analysis concerning fundamental principles and concepts of the activity psycholinguistics, within which is characterized the complex and multidimensional phenomenon – listening.

Methods of the research. In this research were used theoretical methods, in particular: the analysis and generalization of psycholinguistic and psychological literature, formulation of the concept of “listening”, systematization of the generalized data of theoretical part of the research, formulation of conclusions.

Research results. The activity psycholinguistic paradigm in study of listening is based on the conceptual provisions of psychological linguistics, which is considered to be the original source of the development of modern psycholinguistics as a scientific knowledge. Thus, the idea of activity approach to the phenomena of thought, language and speech, their close interconnection and functional unity, as well as to language as a condition of thinking belongs to V. fon Humboldt. The scientist noted that “language is not a product of the activity, but the

activity itself. <...> Language is a constant renewal of the spirit, aimed at making articulation sounds suitable for expressing a thought. This definition is also useful for any act of the speech activity. <...> Dividing of language into words and rules is only a dead product of scientific analysis” [4, p. 75]. The main point of scientific researches made by O.O. Potebnia consists in a statement that speech activity is significant for a person who learns the world through language and with the help of language. The object of scientist’s researches was an individual-psychological speech act as a creative process for the part of the speaker and listener. According to O.O. Potebnia, speech is not a means of expressing the already ready thought, but for creating it. It (a language) is not a reflection of the outlook that has already been formed, but the activity that makes it [8, p. 171]. An interaction of language and thinking in speech activity is the central issue in the concept of a scientist, according to which, “language is a prerequisite for thinking” [9, p. 30]. In his studies, the scientist paid the particular attention to analyzing the speech comprehension process, expressing and arguing a number of conceptual provisions that remain important for our study. O.O. Potebnia became the first in psychological linguistics, which actualized the problem of speech understanding as a process of transforming values into individual semantic structures. The scientific heritage of I. A. Baudouin de Courtenay is “permeated” with the idea of integrative approach to the phenomena of language, speech and human thought activity. Language, in understanding of a scientist, is an integral part of the triune system of the phenomenon “thought-speech-language”. In this complex language creation the scientist identified such characteristic features as nonlinearity, hierarchical character, dynamism, creative and heuristic character. Especially valuable for the development of modern psycholinguistic science is the proposed I.A. Baudouin de Courtenay position on the unconscious course and conscious management of speech processes [3]. This provision has become basal in further scientific researches and discussions on the development of speech in ontogenesis. L.V. Shcherba formulated the thesis on distinction between three aspects of speech phenomena, by singling out the speech activity (as a set of the processes of speaking and understanding), the linguistic system (vocabulary and grammar) and the linguistic mate-

rial (texts, the totality of what is spoken and understood) [10]. This thesis was developed over the time into a scientific conception, which became an important foundation for the development of contemporary psycholinguistic studies concerning speech activity, problems of speech capture, language acquisition and speech comprehension.

Modern activity psycholinguistics is an integral part of psychological “theory of activity”, developed in L.S. Vyhotskyi’s scientific school, and later deepened and in generalized (completed) form presented in writings of his disciples, in particular O.M. Leontiev [6]. In accordance with this theory, activity is the molar unit of human individual existence, a holistic multileveled system; it meets the need but is always objectified in a motive; its main formative components are the goals and corresponding to them actions and operations, and, finally, those implementing the activity, psycho-physiological functions, which form its natural conditions and impose restrictions on its course, they often rebuilt in it and even generated by it [6, p. 9]. Thus, listening in activity psycholinguistics is considered from the perspective of the “activity frame” (O.O. Leontiev), the components of which are the motive, actions, operations (as means of action), settings and results (products of activity). Consequently, the audition, as a type of speech activity, is characterized by all the main features of psychological activity, such as: subject matter; motivation; purposefulness; hierarchical (vertical) organization, including the hierarchical organization of its units; the phase (horizontal) structure of activity (motive, purpose, internal speech, in which, according to a refined model of T.V. Akhutina, there are two stages: 1. – “the choice of linguistic values”; 2. – “the choice of senses” (is proposed in the reciprocal way to generation of speech order) [1, p. 135].

L.S. Vyhotskyi in the aspect of the psychological theory of activity considers listening as a speech and thinking activity. The scientist opposes attempts to analyze coherent speech thinking, dismembering it into separate elements, because, according to his deep conviction, “this method makes it impossible to study the internal relations between the thought and a word” [13, p. 15]. He notes: “Dividing of speech thinking into its components, alien one in relation to the other – to thought and a word – the researchers try later, by studying the pure properties of thinking, regardless from speech, and speech regardless from thinking, in order to present a connection between them as a purely external mechanical dependence between two different processes. <...> This way of a research is fruitless, because it does not give us the key to studying the actual internal relations between the thought and a word in the process of speech thinking and speech activity” [13, p. 14-15]. To the analysis of speech thinking “according to the elements” the psychologist contrasts the analysis of speech “according to the units”. Under the “unit” L.S. Vyhotskyi understands such a product of analysis, which, in contrast to the elements, is characterized by all the properties inherent in the whole and which are further inseparable living parts of this unity [13, p. 18]. Such unit in the unity of speech phenomena and thinking L.S. Vyhotskyi calls the *meaning of the word*, which is “simultaneously a speech and intellectual phenomenon, <...> of the verbal thought or comprehended word, the unity of the word and thought” [13, p. 382]. Based on

L.S. Vyhotskyi’s psycholinguistic positions, O.O. Leontiev stressed the need for the units of analysis (psycholinguistic units) to have the status of “speech operations”, that is particularly from them the process of listening (perception and understanding of speech) was formed [5].

By revealing the dramatic relationship in a holistic speech process, L.S. Vyhotskyi notes: “If a thought is embodied in the word in external speech, then the word dies in internal speech, giving birth to a thought” [13, p. 453]. Thus, in the structure of listening as a multileveled speech and thinking activity, the scientist distinguishes a “special chain” – internal speech – which he considers as a specific one according to psychological nature, peculiar to its structure and the way of functioning speech formation. An important role of the internal speech L.S. Vyhotskyi saw in the fact that particularly in the internal speech took place the complex transformational curtailment operations (in the process of speech comprehension) and the deployment of the idea (in the process of generating the statement), the transcoding of the perceived speech into the code of individual senses. Consequently, the process of speech understanding, according to L.S. Vyhotskyi, is not a mirror image of the process of constructing a separate statement or integral text, but it is always the transformation of this statement into abbreviated semantic schemes at the level of internal speech. Therefore, “understanding involves a reverse movement from the external plan of speech into the inner one” [13, p. 403]. The peculiarity of the internal speech L.S. Vyhotskyi perceived in its semantic structure – “domination of the word sense over its meaning” [13, p. 444]. Such a scientific “vision” of the internal speech semantic structure allowed the scientist to approach the question of separation and correlation between the “meaning and “sense” as well as to describe the phenomenon of “sense infusion”, which, according to the scholar, has a significant influence on understanding the content of a perceived speech (text). According to L.S. Vyhotskyi, the ability to understand lies in the necessity to “orient in a complex internal space, which can be called a system of relationships. In this establishment of the relationships, separation of the important thing, in facts and transition is located the process, which is usually called an understanding” [13].

Fundamental ideas of L.S. Vyhotskyi concerning functioning of the internal speech chain in listening were further developed in scientific researches of the famous scientists (B.G. Ananiev, T.V. Akhutina, B.F. Baiev, P.P. Blonskii, M.I. Zhynkin, O.O. Leontiev, O.R. Luria, O.I. Novikov, O.M. Sokolov, L.S. Tsvetkova etc.). Formulating the original, built on the ideas of L.S. Vyhotskyi conceptual approaches to the genetic sources of the internal speech and its development in ontogenesis, the researchers are united in the thought that internal speech and listening (semantic perception) are closely interconnected: listening is done with the help of an internal speech; internal speaking is a means of listening. Hence, the difficulties of listening that appear in the recipients (both adults and children), the scientists associate with underdevelopment of an internal speech.

Theory of activity by L.S. Vyhotskyi and theory of speech activity by O.M. Leontiev became the methodo-

logical basis for further development by V.O. Artemov, M.I. Zhynkin O.O. Zalevskaya, O.I. Zimniaya, O.O. Leontiev, O.R. Luria, O.I. Novikov, O.M. Sokolov, A.S. Shtern and other scholars of theoretical approaches and concepts of listening. So, in "psycholinguistic concept of denotates" by M.I. Zhynkin listening is presented as a multileveled, hierarchically organized whole, in which the hierarchy of predicates occupies a central place. In the process of understanding speech utterance takes place the reconstruction of sense, its transferring to a universal-subjective code - the code of intelligence - into the model fragments of reality, reflected in the discourse. So appears a denotate message that corresponds to an act of understanding. During the comprehension of the message and transition from language expressions to denotates appear the primary supports to understanding. Among the isolated speech message denotations are selected those that allow the recipient to add something to the content of the accepted statement, that is, to combine them into a coherent, global representation. The interconnection search of denotates ends with formation of a dynamic concept as a comprehensive reflection of the speech fragment content by a listener [15]. The understanding of the text, according to the scientist, occurs at the level of denotates through comprehension by the recipient of the connections and relations reflected in the corresponding text, as well as on the basis of background and encyclopedic knowledge of the corresponding denotates (ibid.).

Such a scientific view on the nature of the course of listening has developed in his conception "the image of the content of text" O.O. Leontiev. According to the scientist, the essence of understanding is in building by the recipient of "the image of the content of text", the essential features of which are, firstly, dynamism, because "the image of the content of text do not, but happens, and only in the constant formation - its being»; and secondly, objectivity, because "the recipient operates from the beginning with what is behind the text; by the text - the world of events, situations, ideas, feelings, values - the real world that exists outside and before the text"; Thirdly, polyphony, expressed in the fact that "the multifaceted world, which stands by the text, is interpreted differently by the recipient, depending on the fact that he must see what purpose and with what settings he "see" into the text" [5, p. 142].

O.R. Luria represents decoding of a speech message as an active in its nature and complicated by structure process, which is implemented in three stages: begins with the perception of external, deployed speech, then goes into understanding the general meaning of the statement, and finally is the semantic decryption of the inner deep meaning - subtext. The process of decoding the meaning, and then understanding of sense of the text, as the scientist notes, is always realized in a certain context, simultaneously with the perception of holistic semantic segments, sometimes even understanding of a single word actually follows the perception of the whole semantic complexes. At the same time, a successful understanding of the perceived message involves knowledge of deep syntactic structures that are basal for each component of the statement. Thus, a full understanding of the speech message is possible in terms of transition from the external surface

values to the internal deep meanings [7].

Activity approach to listening is presented also in O.M. Sokolov's conception of "semantic landmarks". According to the position of the author, the formation of dynamic concept perceived by hearing occurs as a result of analytical and syntactic processing of audio information. Such processing takes place on the basis of identification by the recipient of the system of "semantic landmarks" in the internal speech. "Semantic landmarks" act as mnemonic pillars in both sense formation and sense formulation [12].

According to O.I. Novikov's (1983) conception of understanding, perception of statement begins with recognition by a listener of separate words sound forms, with which the recipient connects the meaning of these words stored in his memory. Separation and specification of denotates occurs due to actualization of the subject-content experience of a listener. All genotypes in thinking activity are presented in subject-schematic code. The content of the perceived statement (text), reflected in linguistic signs, is successively transformed into a simulcast scheme.

In psycholinguistic conception by V.O. Artemov "analysis through synthesis" is shown the idea that listening is grounded on a step by step synthesis of semantic content based on perceptual analysis and in parallel with it conducted content analysis of the speech chain. The process of listening is completed by identification of separate semantically significant components of speech, the establishment of semantic links between them and unification of them in a holistic semantic whole [2].

In conception of "semantic perception" by O.I. Zimniaya listening is presented as a perceptual-thinking-mnemonic activity, aimed at "extracting" by a recipient of the common sense from the received message. Thus, the essence of semantic perception is sense formation [16]. The mechanism of semantic perception the scientist introduced as follows: on the basis of word identification is made a decision on a semantic chain (syntagma), that is, the proposal, then the decision is made on the connection between the semantic chains, and, finally, on the basis of generalization of the results of all this perceptive-speech work is singled out the "integral indivisible unit of understanding" - the general meaning of the accepted statement [16]. The psychological scheme of semantic perception is presented by the researcher as a system consisting of three levels: excitatory-motivational, analytical-synthetic and performing. The fundamental principles of the presented system are, firstly, the principle of determinism (the conditionality of the process of semantic perception of the past experience of the recipient); secondly, the principle of advanced reflection (probable forecasting, nomination of semantic hypothesis due to the past experience, situation of communication and the context of speech message); thirdly, the principle of dynamic curtailment (the deployment of a semantic hypothesis and curtailment of the results of its analysis to the general meaning of a perceived expression).

In conception of "key words" (L.M. Murzina & A.S. Stern, 1991) listening acts as a result of compression of the received message and at the same time as a support for its semantic restoration. These keywords serve as a kind of minitext, organized like any text, linearly and

hierarchically, that is, the keywords reflect the predicative semantic organization of the basic speech message.

“Meta-theory of understanding the text» by O.O. Zalevskaya is based on the idea of integrative approach to study the phenomenon of listening, the essence of which consist in the unity of the theory of mental processes and the concept of “living knowledge”, according to which listening acts as one of the components of a complex dynamic system of interaction between “the body of the text” and “soul”, a person and society, verbal and non-verbal, perceived and unconscious [14].

Conclusions. From the standpoint of activity psycholinguistics and basing on the fundamental theoretical positions of L.S. Vyhotskyi, O.O. Zalevskaya, I.O. Zimniaya, O.R. Luria, O.O. Leontiev, M.I. Zhynkin, O.M. Sokolov and other scholars, we define listening as a receptive, intrinsically active form of speech and thinking activity, the procedural nature of which consists in organic unity, simultaneous mnemonic perceptual and thinking

interaction and active complex implementation: 1) auditory perception of the values of the system of language codes / forms that reflect reality; 2) distinction, decryption and preservation of them in a short-term memory; and also 3) understanding of the meaning of speech message, which ends by implementation of the internal speech mechanisms, in which takes place the decoding of “superficial” language forms values and transforming them into “deep” meanings through comprehension and rethinking reflected in the expression fragment of reality. The result of perceptual-cognitive-affective processing makes either the exact and complete decoding and reproduction by the recipient of the author’s meaning, the design and creation of an individual sense, authentic to author’s, or inaccurate and incomplete reproduction of the author’s meaning and deployment of a counter-own-understanding, based on a multifaceted sensual and rational individual linguistic and auditive experience of the subject of this activity, formed under the influence of society.

REFERENCES

1. Ahutina, T. V. *Nejrolingvisticheskij analiz dinamičeskoj afazii. O mekhanizmah postroeniya vyskazyvaniya [Neurolinguistic analysis of dynamic aphasia. On the mechanisms for constructing an utterance]*. Moskva: Terevinf, 2002. 144 c. [in Russian].
2. Artemov V. A. *Psihologiya obučeniya inostrannym yazykam [Psychology of teaching foreign languages]*. Moskva: Prosveshchenie, 1969. 279 s.
3. Boduehn de Kurteneh I.A. *Izbrannye trudy po obshchemu yazykoznaniyu [Selected works on general linguistics]*. V.I. Mjaskva: AN SSSR, 1963. 385 s. [in Russian].
4. Gumboldt V. fon. *Izbrannye trudy po yazykoznaniyu [Selected Works on Linguistics]*. Moskva: Progress, 1984. 400 s. [in Russian].
5. Leontiev A.A. *Osnovy psiholingvistiki [Fundamentals of psycholinguistics]*. Moskva: Smysl, 1999. 287 s.
6. Leontiev, A.N. *Obshchee ponyatie o deyatelnosti [General concept of activities]. Osnovy teorii rechevoj deyatelnosti–Fundamentals of the theory of speech activity*, (pp. 5-21). Moskva: Nauka, 1974. [in Russian].
7. Lurija, A.R. *Jazyk i soznanie [Language and consciousness]*. In E.D. Homskoj (Ed.). Rostov n/D.: Izd-vo “Feniks”. 1998 [in Russian].
8. Potebnya A.A. *Ehstetika i poehatika [Aesthetics and poetics]*. Moskva: Istkusstvo, 1976. 614 s. [in Russian].
9. Potebnya, A. A. (1999). *Mysl i yazyk [Thought and language]*. Moskva: Labirint, 1999. 267 s. [in Russian].
10. Shcherba, L.S. *Yazykova sistema i rečevaya deyatelnost [Language system and speech activity]*. Leningrad.: Nauka, 1974. 428 s.[in Russian].
11. Smirnov A. A. (1966). *Problemy psihologii pamyati [Problems of the psychology of memory]*. Moskva: Prosveshchenie, 1966. 375 s. [in Russian].
12. Sokolov, A. N. *Vnutrennyaya reč i myshlenie [Internal speech and thinking]*. Moskva: Prosveshchenie, 1968 [in Russian].
13. Vygotsky, L. S. (2011). *Myshlenie i reč [Thinking and Speech]*. Moskva: AST: Astrel, 2011. [in Russian].
14. Zalevskaja, A. A. *Psiholingvisticheskie issledovanija. Slovo. Tekst: [Psycholinguistic researches. Word. Text]*. Moskva: Gnozis, 2005 [in Russian].
15. Zhinkin, N. I. *Reč kak provodnik informacii [Speech as a transformer of information]*. Moskva: Nauka, 1982. [in Russian].
16. Zimniaya, I. A. *Lingvopsihologija rechevoj deyatelnosti [Lingvopsychology of speech activity]*. Moskva: Moskovskij psihologo-socialnyj institut, Voronezh: NPO “MODJeK”, 2001 [in Russian].

Аудирование в парадигме деятельностной психолингвистики

Н. В. Харченко

Аннотация. В статье раскрыт феномен «аудирование» с позиции деятельной психолингвистики. С этой целью проанализированы фундаментальные теоретические положения классической психологической теории деятельности, которая раскрывает специфику действий и операций субъекта понимания; проанализированы психолингвистические концепции аудирования, разработанные Л.С. Выготским, А.Р. Лурией, А.А. Леонтьевым, Н.И. Жинкиным, А.Н. Соколовым, А.А. Залевской и другими учеными. С опорой на психолингвистические концепции, сформулировано авторское определение термина «аудирование».

Ключевые слова: аудирование, деятельностная психолингвистика, внутренняя речь, значение, смысл.

Мотиваційна складова процесу ресоціалізації неповнолітніх засуджених

Ю. М. Красілова

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Corresponding author. E-mail: k-j-m@ukr.net

Paper received 18.11.17; Revised 22.11.17; Accepted for publication 24.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-10>

Анотація. У статті розглянуто проблему ресоціалізації неповнолітніх засуджених. Визначено особливості мотиваційної сфери неповнолітніх засуджених. Показано, яким чином динамічна та змістовна сторона мотиваційної сфери неповнолітніх правопорушників впливає на процес ресоціалізації. Розроблено типологію підлітків-правопорушників, відповідно до зазначених показників а саме: підлітки у яких переважають матеріальні потреби егоїстичної спрямованості; підлітки у яких переважають духовні потреби егоїстичної спрямованості; підлітки у яких переважають духовні потреби соціальної спрямованості; підлітки у яких переважають матеріальні потреби соціальної спрямованості.

Ключові слова: ресоціалізація; неповнолітній правопорушник; мотивація; мотиви; ціннісні орієнтації.

Одним із напрямів у боротьбі із рецидивною злочинністю взагалі та злочинністю неповнолітніх, зокрема, є профілактична діяльність, попередження повторних злочинів та успішна ресоціалізація. З метою вирішення цієї проблеми вживають різноманітні організаційно-правові заходи. Пріоритетними серед яких є застосування покарань, альтернативних позбавленню волі. Йдеться про виправні роботи, громадські роботи та звільнення від відбування покарань з випробуванням. Такий вид покарань дозволяє уникнути соціальної ізоляції підлітка в найважливіший період його становлення.

У перехідний період життя дитини відбуваються перетворення в різних сферах психіки. Кардинальні зміни торкаються мотивації. Зміст мотивів відбиває світогляд підлітків, що формуються, плани їх майбутнього життя.

Структура мотивів характеризується ієрархічною системою, наявністю певної системи супідрядних різних мотиваційних тенденцій на основі ведучих суспільно значущих і таких, що стали цінними для особистості, мотивів. Що стосується механізму дії мотивів, то вони діють тепер не безпосередньо, а виникають на основі свідомо поставленої мети і свідомо прийнятого наміру. Мотивація відіграє важливу роль у становленні та розвитку особистості підлітка, так як в цьому віці складається ієрархія мотивів, набувають стійкість домінуючі мотиви.

Отже, мотивація – це сукупність спонукальних факторів, які впливають на активність особистості, її мотиви та потреби.

Таким чином, важливу роль в процесі ресоціалізації неповнолітнього правопорушника відіграє мотивація. Тому, неповнолітній успішно ресоціалізується лише в тому випадку, якщо він буде вмотивований, тобто мати бажання змінитися та прикласти для цього всі зусилля. Якщо цього не буде, то процес ресоціалізації не відбудеться, натомість можливий – рецидив, тобто повторне скоєння злочину.

Аналіз попередніх досліджень. Існує багато трактувань поняття «ресоціалізація», зокрема, законодавство України визначає «ресоціалізацію – як свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві»[8].

Ресоціалізація – (від лат. ге – поновлення, повторення, socialis – суспільний) – це повторна соціалізація, підготовка індивіда до повернення у звичне середовище, шляхом змін цінностей, норм та установок для відновлення соціальних зв'язків. Ресоціалізація спрямована на переорієнтацію соціального спрямування особистості шляхом

включення її у нові, позитивно орієнтовані міжособистісні стосунки та види діяльності[4].

І.І. Парфанович вважає, що ресоціалізація має на меті перебудову особистості засудженого, його свідомості (знань, переконань, системи цінностей) та діяльності (позитивних навичок, стилю спілкування) [4].

Німецький психолог Х. Хекхаузен відзначав: «Поведінка людини у певний момент часу мотивується не будь-якими чи всіма можливими її мотивами, а тим із найвищим мотивів в ієрархії, який при цих умовах ближче всіх пов'язаний з перспективою досягнення відповідного цільового стану»[11].

Саме у мотиваційній сфері, як зазначала Л.І. Божович, знаходиться ґрунт новоутворення перехідного віку, так як мотиваційна сфера підлітків визначає їх життєвий шлях, безпосередньо впливає на діяльність, поведінку та їх відношення до навколишнього світу [1].

Науковці розрізняють змістовну та динамічну сторону мотивації. Змістовна складова мотивації включає в себе ціннісні орієнтації індивіда, життєві позиції, функцію прогнозу. Ціннісні орієнтації особистості відображають погляди, переконання, моральні принципи а також визначають її поведінку.

Ми погоджуємося із думкою М. Кагана, що цілі характеризують процес діяльності – формально, а цінності – змістовно, тобто, людина ставить перед собою цілі в залежності від своїх цінностей [6].

Динамічна сторона мотивації включає в себе мотивацію досягнення та унікаючу мотивацію. Занюк С.С. визначає мотивацію досягнення як – прагнення досягти високих результатів і майстерності в діяльності, а проявляється вона у виборі складних завдань і намаганні їх виконати[5].

Повною протилежністю мотивації досягнення є унікаюча мотивація, тобто, мотивація уникнення неприємностей та покарання, або її ще називають – негативна мотивація. Отже, унікаюча мотивація характеризується усвідомленням можливих неприємностей та покарань, які можуть виникнути в результаті невиконаної діяльності [5].

Ми погоджуємося з думкою Максимової Н.Ю., що у мотиваційній сфері соціально дезадаптованих підлітків найбільше виражена унікаюча мотивація, яка заважає підлітку включитися в соціально схвалювану діяльність, а це призводить до неможливості задовольнити потребу в самореалізації. У подальшому, неможливість задовольнити потребу в самореалізації штовхає неповнолітнього на пошуки асоціальних або штучних засобів зміни психічного стану з негативного на позитивний, що призводить до делінквентної, адиктивної, а то й кримінальної

поведінки. Це складає динамічний аспект мотиваційної сфери засудженого [10].

В.Л. Васильєв виділяє кілька категорій мотивів злочинної поведінки: неусвідомлені мотиви, які властиві певному типу особистості, що характеризуються переоцінкою значущості своєї особистості, агресивним ставленням до навколишнього середовища, нестійкістю настрою; компенсаторні або гіперкомпенсаторні мотиви, пов'язані з розвитком комплексу неповноцінності, неадекватністю, ущемлені особистості; мотиви, пов'язані з відстроченим у часі дією, яка закріпилася в дитинстві за механізмом імпринтингу травматичного досвіду; мотиви, властиві особистості з психічною патологією, що не виключає осудності, коли у суб'єкта виникає найсильніше прагнення зробити вчинок, який сам він розцінює як абсолютно недопустимий[3].

Г.Г. Шиханцов виділив наступні мотиви антисоціальної поведінки: мотиви самоствердження, захисні мотиви, заміщаючі, ігрові, мотиви самовиправдання, які можуть мати і усвідомлений і неусвідомлений характер[12].

Дослідженням мотивів займався В.Й. Бочелюк, виділив сім основних груп мотивів, які займають найбільше значення в мотивації злочинів, вчинених молодими людьми: мотиви, які молода людина затrudняється точно визначити (характерною рисою мотиваційної сторони злочинів, вчинених молодими людьми, є їх ситуативність та імпульсивність); мотив як «помста, озлоблення» (значна частина злочинців перебувала в момент скоєння злочину в стані гострого особистісного конфлікту з оточуючими людьми); мотив «жадібність, намір придбати матеріальні блага (корисливий мотив); мотив «прагнення авторитету у товаришів»; мотив «наслідування іншим особам»; наївно - дитячі мотиви: «бажання пригод, чогось особливого», «прагнення здаватися сміливим»[2].

Питання виховної та профілактичної роботи з неповнолітніми, засудженими до альтернативних покарань, розглядалися в низці наукових публікацій. Зокрема в дослідженнях О. Андрєєвої, С. Поволоцької, М. Калиняк розкриваються організаційно методичні умови здійснення профілактичної роботи правоохоронними органами, І. Парфанович розкриває зміст і методи виховної роботи з умовно засудженими неповнолітніми, І. Богатирьов – зміст і методи профілактично-виховного впливу КВІ на засуджених, В. Лютий – соціально-педагогічні аспекти діяльності КВІ з ресоціалізації неповнолітніх, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей мотиваційної сфери неповнолітніх засуджених та її ролі у процесі ресоціалізації.

Матеріали і методи. Дослідження проводилося на вибірці неповнолітніх, засуджених до покарань не пов'язаних з позбавленням волі - міста Києва, Київської області (Біла Церква, Богуслав, Васильків, Іванків, Рокичне, Сквиря, Фастів) та міста Житомира і склала 60 осіб, з них – 9 дівчат та 51 хлопець.

Щоб дослідити змістовну сторону мотиваційної сфери неповнолітніх правопорушників ми використовували наступні методики: методика «25 бажань» [10], твір на тему: «Мій день через 5 років[10]» та метод наративу (О.М. Назарук)[10], модифікований відповідно до нашого дослідження. Ці методи спрямовані на визначення ціннісних орієнтацій, функції цілепокладання, життєвих планів та прогнозу на майбутнє.

Для дослідження динамічної сторони мотиваційної сфери неповнолітніх правопорушників ми використовували проективну методику «Мотиваційний тест Х. Хекхаузена[9], яка спрямована на з'ясування типу мотивації неповнолітніх, а саме: мотивації досягнення; унікаючої мотивації та визначення емоційного очікування у зв'язку з установкою на успіх чи невдачу в діяльності.

Результати та їх обговорення. Спираючись на інтерпретацію Максимовою Н.Ю., методики «25 бажань», ми проаналізували як часто зустрічаються такі показники як: матеріальні; духовні; соціальні; егоїстичні; суб'єктні та не суб'єктні. Відповідно, ціннісні орієнтації ми аналізували в різних площинах, а саме: «матеріальні і духовні»; «соціальні та егоїстичні»; «суб'єктні та не суб'єктні». На основі цих показників ми виокремили 4 групи неповнолітніх правопорушників, а саме:

1. Група А–підлітки у яких переважають матеріальні потреби егоїстичної спрямованості. Йдеться про те, що підлітки переважно зосереджують свою увагу на власних потребах та задоволенні особистого інтересу. Такі підлітки байдужі до інших людей і думають в основному про забезпечення власних матеріальних потреб (наприклад: хочу круту машину; віллу; золото; та ін.). Дану групу неповнолітніх вмотивувати до ресоціалізації неможливо, тому що вони мають два негативні показники. Тому ми можемо прогнозувати, що ці підлітки скоять повторний злочин.

2. Група В–підлітки у яких переважають матеріальні потреби соціальної спрямованості. Це означає, що у цих підлітків на першому місці стоїть здоров'я і благополуччя рідних та близьких. Хоч вони і мають матеріальний характер (наприклад - хочу заробити на ліки для мами), і разом з тим ми вважаємо, що цю групу підлітків можливо вмотивувати до процесу ресоціалізації, тому що у своїй спрямованості вони мають принаймні один позитивний показник.

3. Група С–підлітки у яких переважають духовні потреби егоїстичної спрямованості. Це означає, що підлітки даної групи дбають лише про свої потреби, зосереджені на собі та своїх бажаннях. Бажання цих підлітків направлені лиш на самих себе. Та позитивним моментом є той факт, що потреби є духовними (наприклад: «хочу навчитися малювати»; «хочу подорожувати»; «хочу мати родину» та ін.). Тому ми вважаємо, що неповнолітніх яких ми віднесли до цієї групи залучити до процесу ресоціалізації складно, так як вони мають егоїстичний компонент, але можливо, тому що наявний і позитивний(духовний) компонент спрямованості.

4. Група D–підлітки у яких переважають духовні потреби соціальної спрямованості. Йдеться про те, що підлітки, яких ми віднесли до даної категорії турбуються про інших людей, переймаються проблемами інших та проявляють емпатію (наприклад: «хочу, щоб мама була здорова»; «хочу щоб не було війни в Україні та ін.). Тому, ми вважаємо, що підлітки, які ввійшли до даної групи зможуть легко ресоціалізуватися, так як у їх спрямованості наявні два позитивних показники.

Результати відповідно до цієї типології ми можемо побачити на **Рис. 1.**

Як ми бачимо на **Рис. 1.**, переважає група підлітків(67%), які мають духовні потреби егоїстичної спрямованості. Позитивним є той факт, що потреби даної групи осіб є духовними і разом з тим, вони направлені лиш на самих підлітків і не є суб'єктними. Тому, з цією категорією підлітків працювати буде складно.

Неповнолітніх, які мають матеріальні потреби егоїстичної спрямованості значно менше - 24%, їх складно залучити до процесу ресоціалізації, але оскільки їх не дуже багато, то це можливо зробити. Такі підлітки зосереджують свою увагу на власних потребах думають лиш про себе та про матеріальні блага.

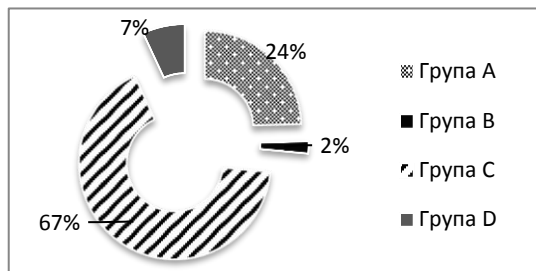

Рис. 1. Типи підлітків правопорушників за методикою "25 бажань"

Дуже прикро, що підлітків, які зможуть самі ресоціалізуватися дуже мало, лиш -7%. Це група D - підлітки у яких переважають духовні потреби соціальної спрямованості. Такі неповнолітні позитивно і з повагою відносяться до рідних та близьких. І ще їх турбують проблеми навколишнього середовища.

І як показує наша діаграма, найменшу кількість неповнолітніх, лише -2%, складає група В. Це підлітки у яких переважають матеріальні потреби соціальної спрямованості. Цих неповнолітніх можливо вмотивувати до ресоціалізації, так як матеріальний показник виступає як засіб задоволення потреб інших.

Досліджуючи змістовну сторону мотиваційної сфери, нам вдалося виокремити три рівні усвідомлення життєвої перспективи підлітка-правопорушника:

1. Досконалий рівень, суди виходить 10% неповнолітніх засуджених. Відображає високий рівень усвідомлення життєвої перспективи підлітка. Такий неповнолітній впевнений у собі та у своїх можливостях, чітко ставить цілі і прагне хороших результатів. Тому ми вважаємо, що такий неповнолітній зможе з легкістю ресоціалізуватися.

2. Посередній рівень відображає середній рівень усвідомлення життєвої перспективи підлітка. Таким підліткам тяжко планувати своє майбутнє, їх цілі розмиті і вони не впевнені в собі та у своїх можливостях, відчувають тривогу, страх перед змінами і проблемами. І разом з тим таких підлітків можливо ресоціалізувати. Дану групу складає 27% неповнолітніх засуджених.

3. Недосконалий рівень (63% неповнолітніх засуджених), відображає низький рівень усвідомлення життєвої перспективи підлітка. У переважній більшості неповнолітніх, яких ми віднесли до цієї групи відсутні проекти власного майбутнього, відсутні цілі, у житті вони обирають позицію спостерігача, акцентують свою увагу лише на розвагах із друзями. Тому, ми можемо сказати, що функція прогнозу та цілепокладання у цієї категорії осіб на низькому рівні, а у деяких випадках навіть зовсім відсутня. Тому, таких підлітків практично не можливо вмотивувати до процесу ресоціалізації і ми можемо припустити, що ці неповнолітні схильні до рецидиву.

Дослідження динамічної сторони мотиваційної сфери показало, що у неповнолітніх правопорушників переважає унікаюча мотивація (65%). Такі підлітки бояться неуспіху, вони відчувають страх, невпевненість в своїх силах, заздалегідь вважають, що їх чекає невдача, тому до справи відносяться безвідповідально, або взагалі за

нею не беруться і завжди очікують, що їх чекає невдача (наприклад: «Учень боїться зайти в кабінет, бо вважає, що на нього будуть кричати»; «учитель боїться зайти к директору и предложит ему свои идеи, а вдруг не получится...») Це свідчить про те, що у підлітків не сформована функція прогнозу та цілепокладання, неадекватну самооцінку, відсутність здатності до самоаналізу та рефлексії.

Небезпечним є той факт, що через наявність унікаючої мотивації неповнолітній не може задовільнити свою потребу в самореалізації тому це може призвести до соціальної дезадаптації неповнолітнього.

Набагато менше неповнолітніх, які мають мотивацію спрямовану на досягнення успіху лише 18%. Про це свідчать розповіді у яких позитивно сформульовані твердження і наявне бажання щось робити, досягти успіху. Тому, такі підлітки легко ресоціалізуються.

У процесі нашого дослідження виявилось, що ми маємо групу осіб, інтерпретація даних яких не можлива - 17%. Ця група підлітків має нульовий показник при інтерпретації даних, це можна пояснити тим, що розповідь не стосується тематичного комплексу, тому не підлягає аналізу. Таких підлітків можна охарактеризувати як імпульсивних, дуже емоційних, необережних у прийнятті рішень.

З іншого боку, необхідно звернути увагу на розповіді, які хоч і стосуються тематичного комплексу, але вони мають асоціальну спрямованість і навіть агресивний характер, наприклад: «Два ідіота в столярці»; «Ботан до директора прийшов»; «Два сантехніки думають де замутиль пляшку, бо вже всадили, мало і треба ще». Як бачимо, такі розповіді свідчать про асоціальну спрямованість.

Результати вивчення типу мотивації неповнолітніх засуджених ми можемо побачити на Рис.2.

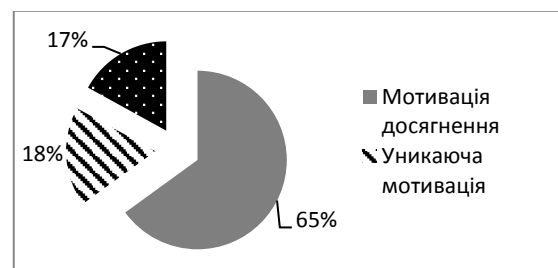

Рис. 2. Типи мотивації неповнолітніх правопорушників

На Рис.2. ми можемо спостерігати, що лише 18% неповнолітніх засуджених мають мотивацію досягнення. Це підлітки, які оптимістично налаштовані на майбутнє, адекватно сприймають критику, ставлять перед собою мету і не бояться її досягнути, тобто наполегливі у своїх цілях. Ці неповнолітні впевнені в собі, енергійні, організовані і прагнуть розвиватися та самовдосконалюватися. Тому, ми можемо сказати, що ці неповнолітні мають мотивацію до ресоціалізації.

Переважна частина неповнолітніх засуджених мають унікаючу мотивацію - 65%. Такі підлітки не відчувають себе суб'єктами власної діяльності, вони вважають, все що з ними відбувається від них не залежить. Неповнолітні, які мають унікаючу мотивацію прагнуть виконати роботу чи завдання не для досягнення успіху, а для того, щоб уникнути невдачі чи покарання і зазвичай обирають найлегші шляхи вирішення завдання. Цих неповнолітніх мотивувати до ресоціалізації можливо, але дуже складно, так як вони в цьому не зацікавлені.

Також ми ще виявили таку категорію осіб у яких інтерпретація даних не можлива, їх кількість складає – 17%. Ми вважаємо, що цих неповнолітніх вмотивувати до процесу ресоціалізації практично неможливо, адже вони є асоціально спрямованими.

Висновки. В процесі нашого дослідження ми визначили особливості мотиваційної сфери неповнолітніх правопорушників а саме: змістовну сторону (включає в себе ціннісні орієнтації, життєві позиції та функцію прогнозу) та динамічну сторону (включає в себе мотивацію досягнення та унікаючу мотивацію).

Досліджуючи змістовну складову мотиваційної сфери ми можемо спостерігати, що у неповнолітніх засуджених переважають матеріальні потреби егоїстичної спрямованості. Також варто зазначити, що переважає більшість неповнолітніх мають низький рівень усвідомлення життєвої перспективи. Необхідно звернути увагу, що найменші показники виявилися у тих підлітків в яких переважають матеріальні потреби соціальної спрямова-

ності та ті неповнолітні, які мають досконалий рівень усвідомлення життєвої перспективи.

Дослідження динамічної сторони мотиваційної сфери показало, що у неповнолітніх засуджених переважає унікаюча мотивація. Небезпечним є той факт, що через наявність унікаючої мотивації неповнолітній не може задовільнити свою потребу в самореалізації тому це може призвести до рецидиву. Також ми ще виявили таку категорію осіб у яких інтерпретація даних не можлива, і ми вважаємо, що цих неповнолітніх вмотивувати до процесу ресоціалізації практично неможливо, так як вони є асоціально спрямованими.

Отже, можна припустити, що практично не можливо ресоціалізувати тих неповнолітніх засуджених у яких під час визначення типу мотивації інтерпретація не можлива, вони мають низький рівень усвідомлення життєвої перспективи і у них також переважають матеріальні потреби егоїстичної спрямованості. Тому, це є перспективою подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божович Л.И. Изучение мотивации поведения детей и подростков./под ред. Л. И. Божович и Л. В. Благонадежиной. М.: «Педагогика», 1972. 352с.
2. Бочелюк В. Й. Юридична психологія: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 336 с.
3. Васильев В.Л. Юридическая психология: 5 – е издание, дополненное и переработанное. Издательство: Питер, 2005 – 655с.
4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери/За заг. ред. проф. І.Д. Звереві.-Київ, Сімферополь: Універсум, 2012.– 536 с.
5. Занюк С.С. Психологія мотивації: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 304с.
6. Каган М.С. Философская теория ценности.–СПб.: Петрополис, 1997.–205 с.
7. Караман О.Л. Соціально-педагогічний портрет особистості неповнолітнього засудженого / О.Л. Караман // Вісник Харківської державної академії культури. - 2013. - Вип. 39. - С. 224–234.
8. Кримінально-виконавчий кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 3-4, ст. 6. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>
9. Кудріна Т.С. Методи дослідження мотивації.- К., Інститут післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
10. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: К.: Либідь, 2011.-520с.
11. Хайнц Хекхаузен/ Мотивация и деятельность.- 2-е издание – СПб.: Питер; М.: Смісл, 2003.- 860с.
12. Шиханцов Г. Г. Юридическая психология: Учебник для вузов./ Отв. ред.: Томсинов В.А. – М.: Зерцало, 1998. - 352 с.

REFERENCES

1. Bozhovych L.Y. Yzuchenye motyvatsyy povedeniya detei y podrostkov./pod red. L. Y. Bozhovych y L. V. Blahonadezhnoyi. M.: «Pedahohyka», 1972. 352s.
2. Bocheliuk V. Y. Yurydychna psykhohohiia: Navch. pos. – K.: Tsentr uchbovoi literatury, 2010. – 336 s.
3. Vasylev V.L. Yurydycheskaia psykhohohiia: 5 – e yzdanye, dopolnennoe y pererabotannoe. Yzdatelstvo: Pyter, 2005 – 655s.
4. Zaniuk S.S. Psykhohohiia motyvatsii: Navch. posibnyk. – K.: Lybid, 2002. – 304s.
5. Ylyn E.P. Motyvatsiia y motyvny.- SPb.: Pyter, 2011.–512s.: yl– (seriia «Mastera psykhohohy»)
6. Karaman O.L. Sotsialno-pedahohichnyi portret osobystosti nepovnlitnoho zasudzhenoho/O.L. Karaman//Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury. - 2013. - Vyp. 39. -S.224–234.
7. Kryminalno-vykonavchyi kodeks Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2004, № 3-4, st. 8. Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>
9. Kudrina T.S. Metody doslidzhennia motyvatsii.- K., Instytut pisladyplomnoi osvity Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka.
10. Maksymova N.Iu. Psykhohohiia deviantnoi povedinky: K.: Lybid, 2011.-520s.
11. Khaints Khekhhauzen/ Motyvatsiia y deiatelnost.- 2-e yzdanye – SPb.: Pyter; M.: Smisl, 2003.- 860s.
12. Shyhantsov H. H. Yurydycheskaia psykhohohiia: Uchebnyk dlia vuzov./Otv. red.: Tomsynov V.A. – M.: Zertsalo, 1998.-352s.

Motivational component of the process of re-socialization of juvenile convicts

Y. M. Krasilova

Abstract. The article deals with the problem of resocialization of juvenile convicts. The features of the motivational sphere of juvenile convicts are determined. It is shown how the dynamical and substantive side of the motivational sphere of juvenile offenders influences the process of re-socialization. A typology of adolescent offenders has been developed, according to the indicated indicators namely: teenagers which are dominated by material needs of selfish orientation; adolescents who are dominated by spiritual needs of selfish orientation; teens in whom the spiritual needs of social orientation prevail; teenagers which are dominated by material needs of social orientation.

Keywords: resocialization; juvenile offender; motivation; motives; value orientations.

Мотивационная составляющая процесса ресоциализации несовершеннолетних осужденных

Ю. М. Красилова

Аннотация. В статье рассмотрена проблема ресоциализации несовершеннолетних осужденных. Определены особенности мотивационной сферы несовершеннолетних осужденных. Показано, каким образом динамическая и содержательная сторона мотивационной сферы несовершеннолетних правонарушителей влияет на процесс ресоциализации. Разработана типология подростков правонарушителей, в соответствии с указанными показателями а именно: подростки в которых преобладают материальные потребности эгоистической направленности; подростки в которых преобладают духовные потребности эгоистической направленности; подростки в которых преобладают духовные потребности социальной направленности; подростки в которых преобладают материальные потребности социальной направленности.

Ключевые слова: ресоциализация; несовершеннолетний правонарушитель; мотивация; мотивы; ценностные ориентации.

The Technologization of a Social Cinema as a Tool of Social Work

M. H. Muradkhanian

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: Muradkhanian@gmail.com

Paper received 18.11.17; Revised 22.11.17; Accepted for publication 25.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-11>

Abstract. This article explores opportunities and perspectives of using social cinema as a social work tool. The author reveals a definition of the social cinema, analyses a development of the phenomenon of the social cinema in historical context. The article explores main characteristics, types and forms of the social cinema, its socio-psychological influence on different client groups of social work. The author describes place and practical importance of the social cinema in social work.

Keywords: social cinema, social work, client groups, population, tool of a social work, technologization.

Introduction. Today social work is on the way of big transformation and development in Ukraine. We need new tools of practical work with different groups of population and clients of social work. Social cinema can become a powerful instrument of highlighting actual social problems, informing a population and preventing different negative situations in society. There are no scientific researches of social cinema in social work or social psychology yet. That is why we have to define a term “social cinema”, to analyze and describe it for using social cinema as a tool of social work.

Brief overview of related publications. Social cinema was explored by the theorists and cinema historians Cesare Zavattini, Georges Sadoul, Andre Bazin and Siegfried Kracauer. In sociology, social cinema was a subject of scientific researches by Mikhail Zhabsky and Russell Middleton. In history social cinema is explored by Kay Sloan. William B. Russell explores social cinema in pedagogical approach.

The article aim is to reveal opportunities of social cinema as an instrument of socio-psychological changes that can be used by specialists in social work.

Methods. We used theoretical methods of analysis, comparison, classification and empirical methods of

questioning, content analysis and an unstructured interview for this research.

Results and discussion. The history of cinematography begins from XIX century when first films were made and perceived as a type of entertainment. Cinematography began to perform a social function since big social disasters that spread throughout the world. The First World War became a checkpoint for forming socio-oriented films. Cinema began to highlight actual social problems, to inform society about war situation and to form public opinion and patriotic moods of population.

Since then, films began to focus on actual social issues increasingly and formed a separate genre of cinematography – social cinema. So, social cinema is a genre of cinematography which main task is to highlight actual social problems for changing a situation in the society.

Today social cinema includes feature and documentary films, full-length and short films from different countries all over the world. Social cinema can be a powerful instrument of social work because it has many advantages of highlighting different social problems.

Table 1. Advantages of cinema as a way to highlight social issues

№	Advantages	Content
1.	Visual perception of information	- to trigger more vivid emotions, empathy, to dive into the situation; - the easiest way of perception and data assimilation;
2.	Modeling of life situations	- an opportunity to look at the problem from the side; - the possibility of “living inside the problem”, to become a hero of the film, to feel his emotions and to get new experience; - an opportunity to find a way out of the problem situation; - to understand better different categories of the population, their behavior, reactions;
3.	Attracting a wide audience	- to influence on all groups of the population; - to form and to change a public opinion.

Cinema gives an opportunity of visual perception of information. Films are an essential part of life and popular culture. An average student spends over 7 hours a day using media. Film has real-life applications and is relevant to young people everyday lives [5]. Therefore, it is very easy and fast way to get new knowledge about some social problems and to trigger vivid emotions and empathy from target audience using films.

Cinema also can model different life situations. This characteristic gives an opportunity to dive into the film, to feel film’s characters and to understand their actions. Thus, an audience receives new life experience in a safe way. After the screening, you can understand better

different categories of population, especially people in difficult life circumstances, to feel empathy for them.

In addition, cinema can attract a wide audience. Thousands people all over the country can watch a film at the same time on a TV screen or at cinema theatres. So films influence on all groups of population, form a public opinion and a social consciousness.

Social films show social issues of different client groups of social work. For using social cinema as a tool of professional work, we have to name these client groups which socio-psychological problems are revealed in films. Films can show such client groups as: crisis or dysfunctional family, teens as a risk group, elderly people, people with special needs, orphans, homeless

people, refugees, migrants, displaced persons and national minorities, unemployed, prisoners or people who returned from places of imprisonment, people with HIV and AIDS, alcohol and drug addicts, the military and people who are returning from combat zones [1]. These client groups are common in social cinema. Such films are based on socio-psychological problems of these groups, which form a main plot for the film.

Before to show social cinema to audience we need to define a target group for screening. Target group is an audience which socio-psychological states we as a specialists want to change by the film. For using social cinema, we want to define next target groups:

- 1.) clients of social work and their close environment;
- 2.) specialists who work with the client's social situation;
- 3.) students and young specialists who plan to work in the field of social work;
- 4.) society and certain risk groups.

Social work using social cinema will have its own goal and functional objectives with each of these target audiences.

We can say that the general purpose of watching social cinema with any of these audiences is to aware of existing of a social issue, to feel the problem as their own. This is an important remark, because social cinema does not solve social problems. It only focuses your attention on the problem and intensifies the necessity to solve it.

We divide target groups on primary and secondary groups. Primary groups include people that should be on the main focus of social work using social cinema. Society as a wide audience of social cinema, clients of social work and specialists of social work form primary target groups for social cinema screening. Secondary groups are also very important for social workers. It consists of risk groups of population, client's close environment and students. The social work with both groups should be combined and complex for better results. We reveal main functional tasks of social work with each target group and define methods of social work regarding to these tasks.

Table 2. Opportunities of using social cinema in social work

TA Categories	Society	Clients	Specialists
Secondary target audience	Risk groups	Client's close environment	Students and young specialists
Functional tasks of the cinema	<ol style="list-style-type: none"> 1. To form kind and tolerant relations between people. 2. To increase awareness of social issues and a necessity to solve a problem. 3. To prevent of stigmatized and stereotyped relations in society. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. To show ways of solving problems. 2. To increase self-confidence ("you are not alone with such problem", "you can overcome it"). 3. To give an opportunity to see a problem from the other side. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. To give an understanding needs of client groups. 2. To give case situations for searching ways, methods and forms of professional help. 3. To show extreme situations for understanding the behavior of some clients and for forming ways of reactions and help in a safe way. 4. To give an experience of successful solving different social issues by other specialists.
Forms of professional work using social cinema	Preventing methods of professional work. The method of information the population about some social issues.	Socio-psychological rehabilitation, correctional work, individual and group counseling and training work with different client groups and their close environment.	Educational forms of work: lectures, seminars, master-classes, workshops, conferences, educational cinema clubs.

Social cinema can be used in social work as a tool of prevention, informing, socio-psychological rehabilitation, counseling, training work and education. Social cinema can inform a population about actual social problems, form social consciousness, regulate public opinion and mood according to different social issues. Such function of social cinema helps to prevent stigmatization, stereotyped relations in society, addictions, teen pregnancy and bullying in teen groups.

In addition, social films can be shown for clients of social work and their close environment. Cinema gives for this target auditory an opportunity to see themselves from the other side, to see different ways of solving the problem. Social cinema can also perform a therapeutic and correctional function in professional work with client groups. Films can give people confidence, hope and belief in their happy future.

Students of social work and young specialists need to develop their skills and to get practice in a safe way. Social cinema can show students problems of different client groups, to study a situation, to analyze it and to

build a strategy of social services aimed to help a client and to solve a problem. We can use films during lectures, seminars, workshops or conducting of educational cinema clubs with discussion social films with auditory.

In general, social cinema performs the following socio-psychological tasks:

- to inform about the existence of a social problem in society;
- to trigger a sense of urgency to solve the problem;
- to trigger a sense of solidarity, responsibility and involvement;
- to give a way of solving a problem.

The psychological mechanism of influence of social cinema on people is a problematization of the audience. Problematization means that people begin to aware social issue and to perceive the problems of others as their own after watching a social film.

Awareness of social cinema begins from feelings, than follow an understanding of social problem and planning or doing some actions to solve the problem.

Table 3. An awareness of social problem by the audience of social cinema

Feelings	Understanding	Actions
<ul style="list-style-type: none"> ● The feeling of necessity to change social situation; ● The feeling of actuality and urgency of the problem; ● The feelings of solidarity and unity with the characters of the film; ● The feeling of your own responsibility and involvement into the social issue; ● Being a member of the community; ● Social issue becomes your own problem, which you want to solve. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Analysis of the surrounding social reality; ● Analysis of your own behavior; ● Understanding of a new information about the unknown social issue; ● Fixing contradictions. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Change the attitude to problem situation; ● Expansion of representations about social reality; ● Searching ways of solving problem situation.

Specialists can use different forms of work with the audience of social cinema. It can be individual or group exercises, that are more common. For such meetings specialists should organize a club environment with stable group of people, periodical meetings and discussions under the moderation of a specialist.

The screening of social film should have an introductory part that prepares the audience for watching, the part of watching a movie and discussion time.

Conclusions. Social cinema is a genre of cinematography, which highlights different social issues of social work client groups. Cinema has many advantages in highlighting social problems for audience.

Visual perception of information, modeling life situations and influence on a wide auditory help cinema to form social consciousness, to change public opinion and to solve actual social issues. Target audiences of watching social cinema are client groups of social work and their close environment, students and young specialists of social work, wide groups of a society and risk groups. Social cinema can be used in social work as a tool of prevention, informing, socio-psychological rehabilitation, counseling, training work and education.

Building of a concrete technology of social work using social cinema with separate client group will be a perspective of research.

REFERENCES

1. Beker M. The Screenwriter Activist: Writing Social Issue Movies» / Marilyn Beker. – New York: Taylor & Francis, 2013. – 186 c.
2. Cosby J. Using Contemporary Films to Teach about Social Problems / Janet Cosby. // National Social Science Journal. April 2010, Vol. 34 Issue 1 – C. 53.
3. Friedman J. Performing Difference. Representations of 'The Other' in Film and Theatre / Jonatan C. Friedman. // University Press of America. , 2008. – 310 c.
4. Middleton R. Ethnic Prejudice and Susceptibility to Persuasion / Russell Middleton. // American Sociological Review., 1960. – C. 679–686.
5. Russell W. Teaching social issues with film / William B. Russell. – Charlotte, NC: Information Age Publishing, INC., 2009. – 181 c.
6. Sloan K. The Loud Silents: Origins of the Social Problem Film / Kay Sloan. // University of Illinois Press., 1988. – 14 c.

Технологизация социального кино как инструмента социальной работы

М. Г. Мурадханян

Аннотация. Статья исследует возможности и перспективы использования социального кино как инструмента социальной работы. Автор дает определение понятию «социальное кино», анализирует развитие феномена социального кино в историческом контексте. Данная статья исследует основные характеристики, типы и формы социального кино, его социально-психологическое влияние на различные клиентские группы социальной работы. Автор описывает место и практическое значение социального кино в социальной работе.

Ключевые слова: социальное кино, социальная работа, клиентские группы, население, инструмент социальной работы, технологизация.

Дослідження соціальних акцій крізь призму соціальної пам'яті журналістів

О. В. Петрик

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, кафедра загальної та соціальної психології, Луцьк, Україна
Corresponding author. E-mail: oksana.petryk78@gmail.com

Paper received 29.11.17; Revised 03.11.17; Accepted for publication 05.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-12>

Анотація. У статті розглянуто теоретичні підходи до проблем вивчення поняття соціальної пам'яті, охарактеризовано її тісний зв'язок із феноменом культурної, колективної пам'яті. Емпірично досліджено соціальні акції, які є носієм соціальної пам'яті журналістів. Експериментально встановлено особливості впливу усіх факторів соціальних акцій у процесі здійснення журналістської діяльності.

Ключові слова: соціальні акції, соціальна пам'ять, соціальні здібності, професійна діяльність журналістів.

Вступ. У сьогоdnішньому суспільстві важливо акцент робити на соціокультурній сфері, до якої слід відносити соціальну пам'ять. Соціальна пам'ять – об'єктивна оцінка духовної атмосфери епохи, система уявлень про минуле. Спілкування та комунікація є одним із способів забезпечення надходження інформації у фонд соціальної пам'яті, а одним із потужних комунікаторів є журналістика, яка здійснює безпосередній вплив на соціальну пам'ять, актуалізуючи інформацію, події, факти під певною точкою зору. Важливим є вивчення формування свідомості, а відтак і соціальної пам'яті, дослідження соціальних акцій особистості самого журналіста, який є головним індивідуальним ресурсом у цій системі. Супровідним фактором соціальної пам'яті є індивідуальна пам'ять, у якій зберігаються окремі соціальні факти, що відтворюються у свідомості журналіста для розуміння дійсності теперішнього та впливу на створення моделі майбутнього. Незважаючи на чисельні публікації вивчення феномену соціальної пам'яті та соціальних акцій, у психології дана **проблема** не була предметом дослідження у контексті журналістської діяльності.

Соціальна пам'ять – максимально широкий контекст знань соціуму про самого себе, що включає не лише достовірні свідчення, але й різного роду стереотипи, міфологізовані та стандартизовані уявлення, задіяні у підтримці образу самого себе у теперішньому. Історична пам'ять – це знання про минуле. Елементом, що об'єднує ці два поняття, виступає ціннісно-смысловое поле. Історія як частина культури була і залишається одним з основних витоків системи цінностей у суспільстві. Історична пам'ять зберігає у суспільній свідомості оціночні установки, які формувались під впливом історичних подій. Пізніше ці установки переростають у ціннісні орієнтації, які створюють моделі поведінки людей [4]. Саме аксіологічний компонент є тим спільним простором, у якому відбувається перетин змістів історичної та соціальної форм пам'яті. Цією взаємодією в ціннісно-смысловому аспекті обумовлений і виборчий характер історичної пам'яті. Орієнтуючись на потреби, цілі та цінності, що задають динаміку процесів у соціальній пам'яті, історична, у свою чергу, актуалізує одні події минулого і ігнорує інші. Тим самим історично підкріплюються певні зразки поведінки і моделі відносин, які в основному працюють на збереження і підтримання ідентичності даного соціуму. Це те, що стосується моменту взаємопроникнення двох розглянутих форм пам'яті. Якщо ж акцентувати увагу на їх відмінності, у першу чергу слід вказати на те, що поняття соціальна пам'ять та пам'ять історична, маючи ідентичний об'єкт відображення, відрізняються способами фіксації їх змісту і формами відображення буття, як на інформаційно-

му, так і на культурно-семіотичному рівні [1].

Соціальна пам'ять охоплює більший обсяг інформації, що запам'ятовується, а отже, вона менш диференційована, ніж історична. Соціальна пам'ять практично позбавлена речових носіїв і менш залежна від інституційних утворень. Вона працює на більш глибоких рівнях свідомості соціуму, ніж історична, і тому не так сильно піддається маніпуляціям і спотворенням. Саме соціальна пам'ять формує ціннісно-смысловий простір журналістів, спираючись при цьому на утримання історичної пам'яті. Остання, у силу того, що має на меті збереження знань про минуле, вбудовується у поле історичної епістемології [2].

Соціальна пам'ять – сукупність соціокультурних засобів і інститутів, що здійснюють відбір і перетворення актуальної соціальної інформації у інформацію про минуле з метою збереження накопиченого суспільного досвіду і передачі його від покоління до покоління. Поняття введено в 60-70-х рр. XX століття дослідниками Я. Ребане, В. Ребріна, Ю. Левадою і ін. Раніше вживалися близькі поняття: колективна пам'ять, історична пам'ять, пам'ять людства, пам'ять світу. Вивчення пам'яті як продукту історичного розвитку психіки людини має тривалу традицію у вітчизняній психологічній науці. Так, Л. Виготський, О. Лурія, О. Леонтьєв обґрунтували положення про те, що суспільно-історичні зрушення не лише вносять у психічний світ людини новий зміст, а й переводять свідомість, а значить і процеси пам'яті, на якісно інші рівні. Пам'ять соціальна, відображаючи у загальних рисах історію розвитку пам'яті індивідуальної (в онтогенезі і філогенезі), має власні принципи організації і відтворення. На відміну від індивідуальної пам'яті, пам'ять соціальна завжди опосередкована пам'яттю інших людей, знаковими системами, знаряддями і засобами праці, які сприймалися як знаки [3].

До основних носіїв соціальної пам'яті слід віднести:

- 1) свідомість людей, що живуть, тобто пам'ять про соціальні процеси самих учасників подій;
- 2) відчуженість від свідомості, яка виражена джерелами знакової інформації, і засоби її передачі;
- 3) речові об'єкти, які взагалі не були призначені для передачі інформації (знаряддя праці в широкому сенсі слова) [2].

У психології феномену соціальної пам'яті також відводиться важливе місце. У працях П. Жане, П. Блонського, Ф. Brentано, В. Вундта, У. Джеймса, З. Фрейда, К. Юнга, Е. Фромма розглядаються психічні явища, пов'язані зі спільним життям людей, а пам'ять досліджується в ракурсі соціальної психології. В психологічних дослідженнях Л. Виготського, О. Асмолова, О. Леонтьєва, О. Лурії, Т. Рибо, Ж. Піаже,

С. Рубінштейна, Р. Солсо значне місце приділяється вивченню пам'яті. Вони визначають важливу роль пам'яті в процесі становлення особистості, її пізнавальної діяльності, яка здійснюється на основі пам'яті [2].

Прояв феноменів соціальної пам'яті тісно пов'язаний з розвитком культури. У зв'язку з цим формується уявлення про поняття культурної пам'яті, яка носить не лише індивідуальний характер, але й колективний. Дослідження колективної пам'яті в культурологічному аспекті проводили А. Моль, Я. Асман, П. Хаттон. Вони визначали існування культурної пам'яті, а також представили її різні класифікації. Е. Тоффлер і В. Шкуратов виділили різні етапи розвитку соціальної пам'яті і вказували на її зміни в історичному та інформаційному аспекті Л. Любінська, С. Лепілін розглядали соціальну пам'ять у її взаємозв'язках з часом. Ю. Лотман через семантичний аналіз визначає культуру як колективну пам'ять. Пам'ять у нього є частиною текстоутворюючого механізму, існування якої він пов'язує з певними смислами, вказує на процеси деактуалізації, при яких відбувається зникнення певних текстів зі смислового простору. Соціальна пам'ять як спадкоємність в культурі також розглядалася такими авторами як: В. Межуєв, М. Мчедлов, В. Плахов. [1].

Крім збереження і впорядкування інформації про минуле, механізми соціальної пам'яті здійснюють також її відтворення, тобто актуалізацію. З метою актуалізації ретроспективна інформація тим чи іншим чином витягується з довготривалої пам'яті, перетворюється і відтворюється в поточній суспільній свідомості. Кожен такий акт, від безпосереднього відтворення документа в публікації, предмета в експозиції музею, архітектурної пам'ятки на вулиці сучасного міста, трансляції "живих" мемуарів сучасними засобами масової комунікації до найскладнішої аналітичної переробки ретроспективної інформації в науковому дослідженні, можна розглядати як звернення до "спогадів", які є важливими історичними подіями для даного суспільства. Механізми соціальної пам'яті забезпечують участь ретроспективної інформації у формуванні "картини світу" у "світогляді" сучасної людини [2]. Виходячи з таких міркувань, вивчати та досліджувати соціальну пам'ять слід через соціальні аксіоми.

Порівняно недавно у крос-культурній психології був розроблений новий підхід до вимірювання схожості та відмінності етнічних груп – дослідженню соціальних аксіом. Соціальні аксіоми – це найбільш загальні уявлення щодо інших людей і самого себе, соціального оточення, фізичного або духовного світу. Вони є головними у системі переконань особистості. Їх роль полягає у забезпеченні виживання і діяльності особистості у фізичному і соціальному світі [6].

Результати численних крос-культурних досліджень у багатьох країнах світу дозволили М. Бонду та К. Леунгу визначити п'ять загальних типів соціальних аксіом.

Перший фактор був названий "Соціальний цинізм", тому що елементи, які входять до нього представляли негативний погляд на людську природу, у них вказува-

лось на невірність влади, упереджене ставлення до деяких груп людей, недовіру до соціальних інститутів та ігнорування етики заради досягнень.

Другий фактор був названий "Соціальна складність", тому що елементи, які увійшли в цей фактор, вказували на те, що немає абсолютних правил, але є безліч різних способів досягнення результатів, і суперечливість людської поведінки цілком звична у повсякденному житті.

Третій фактор був названий "Нагорода за зусилля", оскільки згруповані у ньому судження відповідали переконанням, які вказували на те, що зусилля, знання, точне планування і внесок будь-яких особистих ресурсів веде до позитивних результатів і допомагає уникати негативних наслідків.

Четвертий фактор був позначений як "Духовність" (пізніше він перейменований у "Релігійність"), оскільки судження, що увійшли до нього, вказують на існування надприродних сил і добродійну, зцілюючу функцію релігійної віри.

П'ятий фактор був названий "Контроль долі", оскільки судження, що увійшли в цей фактор, представляли собою вірування, які вказують на те, що всі події у житті визначені та існують різні способи впливу на свою долю. Цікаво, що люди цілком приймають логічне протиріччя між приреченням долі та можливістю її змінити [7].

За визначенням української дослідниці Л. Спиридинової, соціальні аксіоми – це своєрідні складно організовані вербальні знаки, у яких маніфестується культура того чи іншого народу і семантичний зміст яких співвідноситься з семантичним змістом образу світу, оскільки включає вірування про фізичний, надприродний, соціальний світи і про внутрішній (духовний) світ людини [5].

Виділяють чотири головні функції соціальних аксіом: полегшення досягнення важливих цілей (інструментальна функція); допомога у захисті власної гідності (егозахисна функція); вираження власних цінностей особистості (функція самовираження); допомога людям у розумінні світу (функція пізнання) [7].

Метою цієї роботи є вивчення соціальних аксіом як соціальної пам'яті журналістів. У результаті досягнення мети передбачається розв'язання таких завдань: діагностика соціальних аксіом журналістів, вивчення процентного співвідношення результатів дослідження з урахуванням особливостей професійної діяльності журналістів.

Методика та процедура дослідження. Дослідження проводилося на базі редакційних організацій ЗМІ західного регіону України. У дослідженні прийняли участь 203 журналісти (репортери, журналісти-аналітики, випускові редактори), віком від 23 до 56 років. Для вивчення п'яти типів соціальних аксіом у професійній діяльності журналістів було використано Опитувальник соціальних аксіом SAS-60 (адаптований варіант SAS – Socil Axioms Survey М. Бонда та К. Леунга) [7].

Аналіз результатів дослідження. У процесі обробки результатів дослідження було встановлено процентне співвідношення усіх п'яти факторів соціальних аксіом.

Таблиця 1. Процентний розподіл соціальних аксіом відповідно до специфіки посад журналістів

Специфіка посади	Соціальний цинізм	Соціальна складність	Нагорода за зусилля	Релігійність	Контроль долі
Репортери	5%	33%	18%	20%	24%
Журналісти-аналітики	10%	25%	17%	25%	23%
Випускові редактори	9%	18%	20%	29%	24%

За даними, які ми отримали у результаті дослідження соціальних аксіом відповідно до специфіки професійної

діяльності журналістів, було встановлено наступний розподіл. У групі репортерів "Соціальний цинізм"

становить 5 %, у групі журналістів-аналітиків – 10 %, а у групі випускових редакторів – 9 %. Таким чином, соціальний цинізм як вияв соціальної і інституціональної недовіри, найбільше представлений у журналістів-аналітиків, що зіставляється із середнім рівнем їхнього соціального інтелекту. Ще один фактор соціальних аксіом “Соціальна складність” у групі репортерів становить 33 %, у групі журналістів-аналітиків – 25 %, а у групі випускових редакторів 18 %. Таким чином, репортери, як вирізняються високим рівнем соціального інтелекту, мають глибоке розуміння людини та її амбівалентності.

У досліджуваних журналістів репортерів фактор соціальних аксіом “Нагорода за зусилля” становить 18 %, у групі журналістів-аналітиків – 17 %, у випускових редакторів – 20 %. “Релігійність” – цей фактор соціальних аксіом у групі репортерів становить 20%, у групі журналістів-аналітиків – 25%, а у групі випускових редакторів – 29 %. У репортерів та випускових редакторів фактор соціальних аксіом “Контроль долі” у відсотковому співвідношенні становить 24 %, а у групі журналістів-аналітиків 23 %.

З урахуванням характеристики кожного фактора соціальних аксіом, про які зазначалося раніше, такі дані можна пояснити особливістю виконуваної роботи окремих груп досліджуваних згідно їх специфіки професійної діяльності. Репортер – це газетний співробітник, який займається збором та донесенням інформації про події місцевого життя. Для успішної роботи репортеру необхідно володіти особливими властивостями характе-

ру та професійними навичками, такими як чесність, допитливість, вміння співпрацювати з колегами. Його обов’язок – розпізнавати новини, тобто таку інформацію, яка буде цікавою та корисною читачам, виділяти ті факти, через які формується потенціальний матеріал, виокремлювати дані, які є частиною цілого.

Журналіст-аналітик вивчає свою тему і стає у ній глибоким знавцем. Його погляди, судження та коментарі прирівнюються до думок спеціаліста. Він має широкий світогляд, глибокі знання, володіє вмінням доступно для читача висловити складну концепцію, наполегливо працює для вдосконалення свого стилю.

Професійні особливості роботи випускового редактора полягають у складанні тематичного плану випуску, графіка виконання робіт та контроль усіх етапів його виконання. Також його обов’язками є керування інформаційними потоками, їх передачею від одного співробітника до іншого. Разом із затвердженим матеріалом, що надходить до випуску, він надає додаткову інформацію (таблиці, діаграми), текстові ліди та врізи, підписи до ілюстрацій, косметичне редагування та підготовку структури інформаційного тексту до літературного редагування [6].

Висновки. Отримані дані дослідження дають змогу говорити про важливість вивчення соціальних аксіом як соціальної пам’яті, котра формує свідомість особистості, у контексті діяльності журналістів, з метою захисту кожного індивіда від недостовірної або небезпечної інформації, що завдає шкоди здоров’ю людини, особистісному розвитку.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Грязнова Е.В. Социальная память как элемент культуры // Человек и культура. – 2015. – № 5. – С.92–106.
2. Лебедев А.Н. Психологические механизмы социальной памяти в условиях ценностно-смысловой неопределенности // Гуманитарные науки. Вестник Финансового университета. 2014. №1 (13). С. 58–63.
3. Молдобаев К.К. Этносоциальная память как форма сохранения и передачи национальной идентичности [электронный ресурс] / К. К. Молдобаев // Материалы VII Молодежной научной конференции по проблемам философии, религии, культуры Востока Вып. № 33. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2004. — С.18–22.
4. Поршнева Б.Ф. О начале человеческой истории (Проблемы палеопсихологии). М., 1974. – С. 27.
5. Спиридонова Л.К. Соціальні аксіомы як репрезентація образу світу / Л.К. Спиридонова // Вісник ОНУ. Сер. Психологія. – Т. 16. Вип. 2. – 2011. – С. 122–120.
6. Шаповал Ю.Г. Феномен журналістики: проблеми теорії / Ю.Г. Шаповал – Рівне: Роса, 2005. – 248 с.
7. Leung K. Culture-Level Dimensions of Social Axioms and Their Correlates Across 41 Cultures / K. Leung, M. Bond [and other.] // Journal of Cross-Cultural Psychology. – 2004. – Vol. 35: [Number 5, September]. – P. 548–576.

REFERENCES

1. Gryaznova E.V. Social memory as cultural element // Human and culture. — 2015. – № 5. – P.92-106.
2. Lebedev A. N. Psychological mechanisms of social memory in the conditions of value-semantic uncertainty // Human science. Scientific Bulletin of Financial University. 2014. №1 (13). P.58–63.
3. Moldobaev K. K. Ethno-social memory as form of national identity preservation and transfer [electronic source] / K. K. Moldobaev // Proceedings of the VII Youth scientific conference on problems of philosophy, religion, culture of the East vol Nr. 33 – Saint Petersburg philosophy community, 2004. — P.18-22.
4. Porshnev B. F. About beginning of human history (Problems of paleopsychology). Moscow, 1974, P. 27.
5. Spirydonova L. K. Social axioms as representation of world imagination / L. K. Spirydonova // Scientific Bulletin of ONU. Headline Psychology. – Vol. 16. Part 2. – 2011. – P. 122-120.
6. Shapoval Yu. H. Journalism phenomena: theory issues / Yu. H. Shapoval – Rivne: Rosa, 2005. – 248 p.

The study of social axioms through the prism of the social memory of journalists

O. V. Petryk

Annotation. The article deals with the problems of social memory theoretical issues, it's deeply connection with the phenomenon of cultural and collective memory characterized. Social axioms which are journalist social memory sticks are empirical carried out. Impact features of all social axioms factors in the journalism activity process are experimentally discovered.

Keywords: social axioms, social memory, social abilities, journalist professional activity.

Исследование социальных аксиом сквозь призму социальной памяти журналистов

O. B. Petrik

Анотация. В статье рассмотрены теоретические подходы к проблемам изучения понятия социальной памяти, охарактеризована ее тесная связь с феноменом культурной, коллективной памяти. Эмпирически исследованы социальные аксиомы, которые являются носителем социальной памяти журналистов. Экспериментально установлены особенности влияния всех факторов социальных аксиом в процессе осуществления журналистской деятельности.

Ключевые слова: социальные аксиомы, социальная память, социальные способности, профессиональная деятельность журналистов.

Діагностика готовності дітей, які позбавлені батьківського піклування до життя в сім'ї

С. Б. Сафонова

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м.Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: Svetasafonova90@gmail.com

Paper received 17.11.17; Revised 22.11.17; Accepted for publication 25.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-13>

Анотація. В статті проаналізовано проблему визначення форм життєвладштування дітей молодшого шкільного віку, які позбавлені батьківського піклування. Визначено компоненти психологічної готовності дітей молодшого шкільного віку, які позбавлені батьківського піклування до переходу в різні форми життєвладштування: когнітивний, мотиваційний, емоційний. Встановлено, що більша частина дітей молодшого шкільного віку знають про форми владштування. Половина дітей, які позбавлені батьківського піклування, тому що біологічні батьки вели асоціальний спосіб життя хотіли перейти в нову сім'ю через те, що мали негативний минулий життєвий досвід. Для дітей-сиріт мотивацією до владштування в нову сім'ю став позитивний життєвий досвід та знайомство з потенційними батьками. Діти росли в благополучній сім'ї, але біологічні батьки померли.

Ключові слова: діти молодшого шкільного віку, які позбавлені батьківського піклування; форми життєвладштування; компоненти, готовність.

Вступ. Актуальність проблеми дослідження полягає в тому, що в останні роки в Україні проводиться робота по деінституалізації виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Формами життєвладштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є усиновлення, опіка та піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати, патронатна сім'я, соціальні гуртожитки. Проте розвиток різних форм виховання дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування гальмується відсутністю критеріїв їх соціально-психологічної готовності до життя в нових умовах.

Діти-сироти не готові до переходу в нові форми життєвладштування. Крім цього, у фахівців які займаються владштуванням дітей-сиріт немає розуміння хто готовий, а кого необхідно готувати. Владштування дітей-сиріт відбувається за наявності місця у відповідній формі життєвладштування, а не за готовністю дитини до такого переходу. Це призводить до ускладнення адаптації дитини і навіть до викривлень її особистісному розвитку.

Короткий огляд публікацій по темі. Автори А. Й. Капська, Л. С. Волинець дотримуються диференційованого підходу і вважають, що не потрібно готувати до життя у сім'ї тих дітей, в котрих відсутній досвід життя у дитячих інтернатних закладах або «на вулиці», тобто дітей, які до цього жили у сім'ї, навіть в асоціальній. Необхідно спеціально готувати лише тих дітей, які перебували у дитячих інтернатних закладах більше року або більше ніж півроку провели на «вулиці».

Підготовка до розміщення дитини в сімейні форми життєвладштування є необхідним і важливим етапом, адже переходячи від одного уже звичного способу життя до іншого дитина відчуває тривогу, хвилювання, внутрішній дискомфорт (Г. М. Бевз, Н. М. Комарова). Процес підготовки є одним із важливих елементів в роботі з дітьми-сиротами які будуть переходити в різні форми життєвладштування [7].

Л.С.Волинець та А.Й.Капська у дітей з неблагополучних сімей зазначають помітну нерозвиненість мотиваційної сфери, підвищену тривожність, недостатньо виражені емоційно-вольові характеристики у тих

дітей, які виховуються в сім'ях, де життя ускладнене пияцтвом і аморальною поведінкою батьків, а також там, де вихованню дітей не приділяється належної уваги.

Оскільки батьки ведуть аморальний спосіб життя, деформуються соціальні орієнтири, порушуються духовні, пізнавальні, естетичні потреби, спостерігаються розлади фізичного та психічного здоров'я. Деформація дитячої особистості є захисним механізмом, що формується під впливом кризових умов аномальних сімейних стосунків. Негативні прояви поведінки можна розглядати як функцію самозахисту несформованої дитячої свідомості [8, с. 61 - 62].

У психолого-педагогічній літературі поняття «готовність» трактується неоднозначно. Поняття «готовність» поширилося в науці в 50-60 рр. у зв'язку з дослідженням в лабораторії Б. Г. Ананьєва людини як суб'єкта діяльності. На сьогоднішній день накопичений достатній теоретичний та експериментальний матеріал про готовність людини до різних видів діяльності, сформульовано поняття готовності до праці, визначений її зміст, структура, основні параметри та умови, що впливають на динаміку, тривалість і стійкість готовності (М. І. Дьяченко, Л. А. Кандибовіч, Н. В. Кузьміна, Н. Д. Левітов та ін.).

Не менше важливо при оцінці готовності визначити внутрішні сили особистості, її потенціали та резерви. Готовність передбачає наявність певних знань, умінь, навиків; готовність до протидії, подолання перешкод, що виникають в процесі дії; приписування особистісного сенсу виконуваних дій. Готовність взагалі - означає положення підготовленості, в якому організм налаштований на дію або реакцію. Це такий стан людини, при якій вона готова отримати користь з певного досвіду. Цей стан допомагає успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, особисті якості, зберігати самоконтроль і перебудовувати діяльність при появі непередбачених перешкод.

За визначенням Т.В.Дуткевич психологічна готовність - це один з найважливіших підсумків психічного розвитку дитини в період дошкільного дитинства [6, 276].

В.С.Мухіна наголошує на тому, що готовність до

шкільного навчання - це бажання й усвідомлення необхідності вчитися, що виникає в результаті соціального дозрівання дитини, появи у неї внутрішніх протиріч, що задають мотивацію до навчальної діяльності [10, с. 72].

Автор Л.А.Венгер визначає поняття «готовність до школи», як певний набір знань й умінь, у якому повинні бути присутні всі інші елементи, хоча рівень їхнього розвитку може бути різний. Складового цього набору насамперед є мотивація, особистісна готовність, у яку входять «внутрішня позиція школяра», вольова й інтелектуальна готовність [3, с.119].

Нове ставлення дитини до навколишнього середовища, що виникає при вступі в школу, Л. І. Божович назвала «внутрішньою позицією школяра», вважаючи цей новотвір критерієм готовності до навчання в школі. Це психологічне новоутворення виникає в кінці дошкільного віку і є сплавом двох проблем – пізнавальної і потреби в спілкуванні з дорослими на новому рівні. Саме їх поєднання дозволить дитині свідомо сформувати свої наміри і цілі [2].

Автор Т.А.Нежнова вказує, що нова соціальна позиція й відповідна їй діяльність розвиваються остільки, оскільки вони приймаються суб'єктом, тобто стають предметом його власних потреб і прагнень, змістом його «внутрішньої позиції» [3, с. 120].

Зважаючи на компоненти готовності дітей молодшого шкільного віку, які були виділені авторами, а саме мотивацією дитини є бажання вчитись та його усвідомлення; когнітивний полягає в знаннях та уміннях дітей можна стверджувати наступне. Ми вважаємо, що компонентами психологічної готовності дітей молодшого шкільного віку, які позбавлені батьківського піклування до переходу в різні форми життєвладштування є когнітивний, мотиваційний та емоційний. Когнітивний компонент полягає у з'ясуванні знань дітей про форми влаштування, уявлення про майбутнє та сім'ю. Мотиваційний компонент відображає бажання дитини жити в якій формі влаштування та що вплинуло на його вибір. Також необхідно виділити емоційний компонент який полягає у визначенні негативних та позитивних емоцій з приводу влаштування в нову сім'ю. Оскільки в дитини відбувається зміна всього життя, тому важливо виділяти відповідний компонент.

Мета. Визначити компоненти готовності дітей молодшого шкільного віку до різних форм життєвладштування.

Матеріали та методи. Емпірична частина полягала у визначенні компонентів готовності дітей-сиріт молодшого шкільного віку до переходу в різні форми життєвладштування. Проведена експериментальна бесіда та проєктивна методика «Казка». Експериментальна бесіда полягала у визначенні когнітивного, мотиваційного та емоційного компонентів. Когнітивний компонент включає знання дітей про форми життєвладштування, ставлення до майбутнього та сім'ї. Обговорення теми стосовно форм влаштування в якій хоче жити дитина та що вплинуло на її вибір були направлені на з'ясування мотиваційного компоненту. Вивчення емоційного компоненту полягало в тому, щоб з'ясувати позитивні та негативні емоції з приводу можливих варіантів життєвладштування. В ході піло-

тажного дослідження з метою способу виявлення емоційного компоненту було визначено типові відповіді стосовно емоційно значущих ситуацій: негативні та позитивні емоції. Визначені відповіді які відображають негативні та позитивні емоції з приводу влаштування дітей молодшого шкільного віку залежали від того, в яку форму влаштування хоче дитина. У дітей, які хочуть повернутись в біологічну сім'ю виникала тривога, що їх «не заберуть додому», та радість: «відвідують біологічні батьки», «надія, що біологічні батьки заберуть дитину». У дітей, які хотіли жити в новій сім'ї, виникали негативні емоції з приводу того, що їх «не влаштують в нову сім'ю», та позитивні емоції: «дитина відвідала нову сім'ю», «буде нова сім'я», «в новій сім'ї буде ходити до школи».

Нами була розроблена проєктивна методика «Казка» для дітей-сиріт молодшого шкільного віку, яка полягала у визначенні готовності дитини переходити в нову сім'ю чи повернутись в біологічну сім'ю. Наведемо текст казки: «Давним давно жив зі своєю сім'єю маленький зайчик. Одного разу його забрали, відвезли і посадили в клітку з якої він не міг вибратись. Зайчення завжди був сам. Але одного чудового ранку, до нього прийшла чарівниця і запропонувала йому вибратись з клітки». Після розповіді казки експериментатор говорить, що чарівниця пропонує зайчику декілька варіантів куди він може піти: 1) жити у новій сім'ї; 2) залишитись в клітці; 3) йти шукати свою сім'ю, але чи знайде – невідомо так як його батьки заблукали; 4) жити самому на волі, де зайчик сам повинен шукати собі їжу та піклуватись про себе. Після того як зачитали дитині варіанти, говоримо: «Історія не завершена. Зайчик не знає, що вибрати. Він поки що думає над цією пропозицією. Який з варіантів обирає зайчик?». Після того як дитина відповість на запитання, необхідно в дитини запитати: «чому зайчик обрав саме такий варіант?».

Інтерпретація результатів дослідження відбувалась відповідно до мети. Визначення готовності дитини до влаштування в нову сім'ю. Ми фіксували в тому разі, якщо дитина обирала перший варіант: «жити в новій сім'ї». така відповідь зумовлена тим, що дитина дійсно хоче до нових змін, а отже немає бажання жити з біологічними батьками. Якщо дитина обирає варіант «залишитись в клітці», означає, що вона не готова переходити до нових форм життєвладштування. Дитині необхідний час для прийняття того факту, що більше не зможе жити з біологічними батьками. Перебування в центрі необхідно продовжити поки дитина адаптується до думки, що немає можливості повернення її до дому і залишитись в центрі є кращим варіантом. Якщо дитина обрала третій варіант: «йти шукати свою сім'ю, але чи знайде – невідомо, так як його батьки заблукали», говорить про те що в дитині є велика надія, що біологічні батьки заберуть її додому та немає готовності до влаштування в нову сім'ю. В такому випадку дитина живе ілюзією того, що врешті решт все буде як і раніше. Діти які обирають четвертий варіант: «жити самому на волі, де зайчик сам повинен шукати собі їжу та піклуватись про себе», живуть без нагляду за ними з боку дорослих.

Дослідження проводилось на базі Центру соціально-психологічної реабілітації для дітей №1 та Центру

соціальної реабілітації дітей «Ковчег». У ньому взяли участь 40 дітей молодшого шкільного віку з яких: 6 дитини-сироти та 34 дітей позбавлених батьківського піклування.

Результати та їх обговорення. В результаті емпіричного дослідження визначення соціально-психологічної готовності дітей молодшого шкільного віку до переходу в різні форми життєвладштування було визначено, що діти-сироти 6-осіб мали позитивний життєвий досвід життя в сім'ї. Діти стали сиротами в результаті смерті біологічних батьків, а найближчі родичі не мають змоги ними опікуватись. З 34 дітей, які позбавлені батьківського піклування: 28 дітей мали негативний життєвий досвід, а 6-осіб позитивний досвід. Слід пояснити, що у 6 дітей які, позбавлені батьківського піклування був позитивний життєвий досвід, а тепер знаходяться в центрі. Оскільки їх біологічні батьки через фізичну неспроможність не можуть опікуватись дітьми.

Виходячи з результатів експериментальної бесіди та проєктивної методики «Казка» було проаналізовані з огляду на мотиваційний компонент 3 групи дітей молодшого шкільного віку: 1) хочуть повернутись в біологічну сім'ю; 2) хочуть жити в прийомній сім'ї; 3) хочуть жити в дитячому будинку сімейного типу.

Перша група дітей молодшого шкільного віку які хочуть повернутись в біологічну сім'ю складала 11 осіб. Аналіз показав, що у цих дітей був негативний життєвий досвід. В дітей молодшого шкільного віку, які позбавлені батьківського піклування немає родичів або родичі ведуть асоціальний спосіб життя. Когнітивний компонент на низькому рівні, оскільки діти не знають про форми життєвладштування, так як хочуть повернутись в біологічну сім'ю і немає бажання дізнаватись про альтернативні форми владштування. Питання які стосувались ставлення до майбутнього та сім'ї пріоритетом для дітей молодшого шкільного віку є біологічна сім'я. Емоційний компонент відображає бажання чи не бажання дитини жити в певній формі. У дітей молодшого шкільного віку тривога через те що їх не заберуть додому біологічні батьки. У дітей почуття радості виникає лише в тому випадку, що їх відвідують біологічні батьки в центрі та є надія що все ж таки батьки заберуть дітей додому.

Друга група дітей молодшого шкільного віку 25 осіб хочуть жити в прийомній сім'ї. Аналіз показав, що у 15 цих дітей був негативний життєвий досвід. У 10 дітей був позитивний життєвий досвід проживання в біологічній сім'ї. З них у 4 дітей батьки померли, а у 6 дітей молодшого шкільного віку через фізичну неспроможність не можуть піклуватись. У 10 дітей є родичі, які ведуть асоціальний спосіб життя, у 15 дітей є родичі які ведуть нормальний спосіб життя та їх підтримують, але з об'єктивних причин не можуть дітей забрати. Когнітивний компонент у дітей молодшого шкільного віку сформований, вони знають про форми владштування такі як прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу та інші центри. Ставлення до майбутнього та сім'ї є позитивним, тому що діти хочуть жити в прийомній сім'ї. На вибір дітей молодшого шкільного віку вплинув негативний життєвий досвід 15 дітей, позитивний досвід в біологічній сім'ї для 5 осіб та для 5 дітей знайомство з потенційними бать-

ками.

Аналізуючи емоційний компонент готовності дітей молодшого шкільного віку до переходу у прийомну сім'ю з'ясовано, що вони тривожаться не через те що їх не заберуть додому, а тому що не влаштують у нову сім'ю. У 15 дітей є радість, що їх відвідують біологічні батьки. П'ять дітей радіє тому, що познайомились з новими батьками. У всіх дітей молодшого шкільного віку є радість того, що вони будуть жити в прийомній сім'ї. Шістнадцять дітей молодшого шкільного віку радіють тому, що будуть ходити до школи та прийомні батьки будуть про них піклуватись та любити.

Третя група дітей молодшого шкільного віку, які хочуть жити в дитячому будинку сімейного типу складала 4-осіб. Аналіз показав, що у 2 дітей був негативний життєвий досвід. У цих дітей є родичі, які ведуть асоціальний спосіб життя. У двох дітей молодшого шкільного віку був позитивний життєвий досвід. В них є родичі, але з об'єктивних причин не можуть забрати дитину.

Когнітивний компонент у 2 дітей молодшого шкільного віку сформований, оскільки вони довго в центрі і знають які є форми життєвладштування. Двоє дітей майже не знають про форми життєвладштування. Ми вважаємо, що цьому послугував короткий термін перебування дитини в центрі. Двоє дітей молодшого шкільного віку, які хочуть жити в дитячому будинку сімейного в майбутньому хочуть навчатись, а у інших двох посилене прагнення влаштування до дитячого будинку сімейного типу. З'ясовано, що всі 4 дітей молодшого шкільного віку уявляють своє життя не з біологічною сім'єю, а в дитячому будинку сімейного типу. На вибір дітей вплинув негативний та позитивний досвід в біологічній сім'ї. Аналізуючи емоційний компонент визначено, що четверо дітей молодшого шкільного віку які хочуть жити в дитячому будинку сімейного тривожиться, що їх не заберуть в нову сім'ю. У всіх дітей немає тривоги, що їх не заберуть біологічні батьки. Четверо дітей радіють тому, що їх влаштують в дитячий будинок сімейного. Двоє дітей радіє тому, що будуть ходити до школи та різні кружки.

Висновки. Визначені компоненти психологічної готовності дітей молодшого шкільного віку, які позбавлені батьківського піклування до переходу в різні форми життєвладштування, а саме когнітивний, мотиваційний та емоційний.

Діти молодшого шкільного віку, які хочуть повернутись в біологічну сім'ю 11 осіб мали негативний життєвий досвід. Когнітивний компонент не сформований, вони не знають про форми життєвладштування. В дітей немає бажання жити в новій сім'ї, тому емоції з приводу можливого влаштування є негативними. Позитивні емоції в дітей виникають лише в тому випадку, що їх відвідують біологічні батьки.

Діти молодшого шкільного віку, які хочуть жити в прийомній сім'ї складала 25 осіб. У більшості з них був негативний життєвий досвід. В дітей когнітивний компонент сформований, знають про форми життєвладштування. В майбутньому себе уявляють з прийомною сім'єю. Переважають позитивні емоції, що будуть жити в новій сім'ї, батьки будуть про них піклуватись та любити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз Г. М. Приемная семья: социально-психологические измерения. Монография. - К.: Издательство «Слово», 2010. - 352 с.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Психология личности: хрестоматия. - Самара, 2000. - 464 с.
3. Готовность до школы / За редакцією Дубровиної І.В. - М. 2005 - 289 с.
4. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А., Пономаренко В.А. Готовность деятельности в напряженных ситуациях. - Мн.: БГУ, 1985. - 206 с.
5. Деркач А.А., Орбан Л.Э. Акрмеологические основы становления психологической и профессиональной зрелости личности. - М.: РАУ, 1995.-208с.
6. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: 2-ге видання. Навч. Пос. - К.: Центр учбової літератури, «2009. - 392с.
7. Комарова Н. М. Питання формування ефективності родинних форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування / Н. М. Комарова, Л. М. Мельничук, І. В. Пеша. К.: Державний ін.-т проблем сім'ї та молоді, 2004. - Кн. 2. - 128с.
8. Лактіонова Г.М. Створення та соціальний супровід прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу, 2006. - 270с.
9. Ослон В.Н. Жизнеустройство детей-сирот профессиональная замещающая семья. - М.: Генезис, 2006. - 368 с.
10. Практикум по віковій і педагогічній психології / За ред. І. В. Дубровиної.- М. 1998 - 225 с.

REFERENCES

1. Bevz G. M. Foster family: socio-psychological dimensions. Monograph. - K.: Vydavnychy Dim «Slovo», 2010. - 352 p.
2. Bozhovich L.I. Personality and its formation in the childhood / Psychology of the person: textbook. - Samara, 2000. - 464 p.
3. Readiness for school / Under the editorship of Dubrovina I.V.- M. 2005 - 289 p.
4. Dyachenko M.I., Kandybovich L.A., Ponomarenko V.A. Readiness for activity in tense situations. - Mn.: BGU, 1985. - 206 p.
5. Derkach A.A., Orban L. E. Acmeological foundations of the formation of psychological and occupational personal maturation. - M.: RAU, 1995-208 p.
6. Dutkevich T.V. Preschool Psychology: 2nd Edition. Study Guide - K.: Tsentr uchbovoyi literatury, 2009. - 392p.
7. Komarova N. M. The question of the formation of the effectiveness of family forms of arrangement of children deprived of parental care / N. M. Komarova, L. M. Melnychuk, I. V. Peshha. K.: Derzhavnyy in.-t problem simyi ta molodi, 2004. - Book 2 - 128 p.
8. Laktionova G. M. Creation and social support of foster families and family based care homes, 2006. - 270p.
9. Oslon V. N. The life arrangement of orphans is a professional replacement of the family. - M.: Genesis, 2006 - 368 p.
10. Tutorial of age and pedagogical psychology / Under the editorship of Dubrovina I.V.- M. 1998 - 225 p.

Diagnosics of the readiness of children deprived of parental care for family life

S. B. Safonova

Abstract. The article analyzes the problem of determining the life arrangement forms of junior school age children who are deprived of parental care. The components of psychological readiness of elementary school age children who are deprived of parental care before the transition into various forms of life arrangement are determined: cognitive, motivational and emotional. It has been established that most of elementary school age children are aware of the forms of arrangements. Half of the children deprived of parental care, because biological parents conducted an antisocial way of life, wanted to move to a new family, due to the fact that they had a negative past life experience. For orphaned children, a positive life experience and an acquaintance with potential parents have become the motivation for placement in a new family. The children grew up in a secured family, but biological parents died.

Keywords: junior school age children who are deprived of parental care; forms of life arrangement; components, readiness.

Диагностика готовности детей, лишенных родительской опеки к жизни в семье

С. Б. Сафонова

Аннотация. В статье проанализирована проблема определения форм жизнеустройства детей младшего школьного возраста, лишенных родительской опеки. Определены компоненты психологической готовности детей младшего школьного возраста, лишенных родительской опеки к переходу в различные формы жизнеустройства: когнитивный, мотивационный, эмоциональный. Установлено, что большая часть детей младшего школьного возраста знают о формах устройства. Половина детей, лишенных родительской опеки, так как биологические родители вели асоциальный образ жизни хотели перейти в новую семью из-за того, что имели негативный прошлый жизненный опыт. Для детей-сирот мотивацией к устройству в новую семью стал положительный жизненный опыт и знакомство с потенциальными родителями. Дети росли в благополучной семье, но биологические родители умерли.

Ключевые слова: дети младшего школьного возраста, лишенных родительской опеки; формы жизнеустройства; компоненты, готовность.

SOCIAL COMMUNICATIONS

Становлення телевізійних жанрів на українському телебаченні (за архівними матеріалами 1950-х рр.)

А. І. Іщенко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут журналістики, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: redactor.cnn@gmail.com

Paper received 19.11.17; Revised 24.11.17; Accepted for publication 25.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-14>

Анотація. У статті на матеріалі архівних джерел (програм телепередач, опублікованих на шпальтах щотижневика «Говорить Київ», матеріалів періодичної преси, аудіовізуальних матеріалів Центрального кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного) досліджено становлення та формування телевізійних жанрів на телестудіях України у Києві, Харкові, Донецьку, Одесі. Увагу зосереджено на тематичному на змістовому наповненні телепрограм. Аналіз емпіричного матеріалу показав, що завдяки поступовому створенню галузевих редакцій на телестудіях поруч з апробованими видами телепередач (кінофільми, концерти, вистави тощо) з'явилися власне телевізійні форми. Це програми, що започаткували традиції інформаційного мовлення на українському телебаченні та заклали основи для формування інформаційних та аналітичних жанрів, зокрема, усного повідомлення, виступу, репортажу, інтерв'ю, трансляції, огляду, бесіди; телевізійні фільми та документальні стрічки, зняті телестудіями, були першими спробами у царині художньо-публіцистичних жанрів на телебаченні.

Ключові слова: історія телебачення, телемовлення в Україні, телевізійні жанри, становлення телевізійних жанрів.

Вступ. З винайденням телебачення розпочався етап формування нового виду медіа. Досвід кінематографа, театрального мистецтва, радіомовлення, преси, був основоположним і при формуванні телевізійних жанрів, і при створенні оригінальних телевізійних форм: створювались телевізійні передачі у вже апробованих жанрах (огляди, вистави, хроніки тощо), але з використанням специфічних телевізійних засобів. Одним з першим науково обґрунтував історію українського телебачення В. Цвік в своїй праці «Українське телебачення: досвід, практика, проблеми» [1]. На основі власного досвіду роботи на телебаченні та фактичного матеріалу автор описав становлення, функціонування та шляхи вдосконалення українського телебачення, натомість питання формування телевізійних жанрів було висвітлено поверхнево. Чималий внесок у наукове дослідження історії українського телебачення здійснила Т. Щербатюк, у своїй кандидатській дисертації дослідниця проаналізувала практичну сторону українського телебачення 1960-х рр., окреслила основні позитивні та негативні аспекти розвитку українського телебачення в системі центрального та дослідила роботу 16 наявних на той час телестудій [2]. До завдань її праці не входило дослідження становлення телевізійних жанрів та оминула найменш досліджений період – 1950-ті роки, коли телебачення відновлювалось після перерви, спричиненої війною. Систематизувала й описала концепти історії творчо-технологічного становлення телебачення України дослідниця українського телебачення В. Гоян. Розглянувши інформаційні телепрограми, визначила особливості жанру теленовин [3]. Проте виникнення й історичний розвиток телевізійних жанрів потребують додаткових досліджень, оскільки не були завданням праці В.Гоян. Однак таких розвідок поки недостатньо. Активно досліджував телевізійний простір відомий практик та теоретик українського телевізійного мовлення І. Машенко [4, 5]. Слід зазначити, що в згаданих працях не сформовано чіткої концепції виникнення та становлення жанрів на українському телебаченні. **Матеріалом дослідження** є наукові, теоретичні розвідки та архівні матеріали. Тож **метою** цієї наукової статті є охарактеризувати актуальні теле-

візійні жанри 1950-х рр. шляхом дослідження програм в архівній пресі. В процесі дослідження **методом** аналізу документів було зібрано й уточнено інформацію про програми телепередач, що транслювалися у досліджуваній період. Аналіз архівних телевізійних сюжетів, телефільмів застосовано для виявлення особливостей формування жанрів екранного мовлення. Описовий метод надав можливість відтворити необхідні для демонстрації телевізійних жанрів фрагменти змісту кінодокументів періодичної преси, залучених для дослідження.

Результати і обговорення. Процес становлення жанрів на телебаченні виразився у спробах створити телевізійні форми в вже апробованих жанрах преси, радіомовлення, театрального мистецтва, кіно (журнали, огляди, вистави, хроніки, тощо), але шляхом використання специфічних телевізійних засобів. Крім того поява нових жанрових форм на телебаченні обумовлена розвитком технічної бази. Зокрема поява ПТС та згодом маломаневрених камер дозволила розширити діапазон позастудійних локацій технологічний розвиток. Стрімкий розвиток телебачення та зростаюча популярність серед населення вимагала від телевізійних працівників постійного творчого пошуку нових аудіовізуальних форм, актуальних для тогочасного глядача.

Задля детального розуміння подальшого розвитку телебачення на території України та функціонування телевізійних жанрів зокрема на Київській, Харківській, Одеській та Донецькій студіях вважаємо за доцільне здійснити аналіз тогочасного контенту в контексті становлення телевізійних жанрів на кожній телестудії, а також тематики телепрограм. Крім того такий аналіз дасть змогу зробити певні висновки не тільки щодо закономірності функціонування телебачення на всій території України, а й в зазначених вище регіонах. Задля здійснення порівняльної характеристики жанрового розмаїття українських телестудій був здійснений ретельний огляд та аналіз програм телебачення за 1957 рік. У цей період телецентри у Харкові, Одесі, Донецьку понад рік провадили регулярні телепрограми. Київська студія телебачення здійснювали телевізійне мов-

лення п'ять років. Вважаємо за доцільне зазначити, що в умовах прямоєфірного мовлення, коли запис програм був неможливий, саме програми телепередач виступають об'єктивним джерелом інформації про функціонування телепрограм, їх тематику, зміст випусків, час виходу. Крім того, диференційований поділ телепрограм за тематичним показником дасть можливість зробити певні висновки щодо функціонування тематичних редакцій на телестудій. 1957 рік обрано для аналізу не випадково, оскільки на початку 1957 року почала виходити щотижнева загальноукраїнська газета «Говорить Київ» (пізніше «Говорить і показує Україна»)

На сторінках газети «Говорить Київ» наглядно продемонстровано обсяг телевізійного мовлення, а також жанрову палітру українського телебачення на той період. Програма телепередач за цей період доводить, що тодішнє телебачення було потужним засобом популяризації культури. Так, в програмній сітці київської студії телебачення знаходимо численні вистави та концерти, наприклад, Чернівецького українського музикально-драматичного театру імені Ольги Кобилянської та Львівського театру імені Марії Заньковецької, який на той момент гастролює у Києві. У програмі передач знаходимо вистави «Кремлівські куранти», «Вічне джерело», концерт «Зарубіжні виконавці» (5 липня о 21.15). Переглядаючи програми телепередач телецентрів у інших містах кількість різноманітних вистав та концертів є значною: концерт естрадного оркестру під керівництвом Л. Утьосова; концерт з творів американського композитора Джорджа Гершвіна (Харківська студія), концерт артистів Великого театру СРСР; уривки з опер західних композиторів; концерт румунського народного оркестру і солістів (Донецька телестудія); Виступ артистів театрів, що гастролюють в Одесі в рамках програми «Наші гості»; вистава театру ляльок «Пташине молоко» (Одеська телестудія). Але не тільки театр виступав об'єктом телевізійних програм. На теми літератури, образотворчого мистецтва, музики виходили окремі програми. Так, у програмі телепередач Київської телестудії можемо знайти наступні телепередачі: «На Всесоюзній виставці творів Олександра Іванова» з анонсом про полотна цього художника – 7 липня о 19.20; «Угорський художник Мункачі» - 10 липня о 20.25; «Володимир Маяковський» - 19 листопада о 19.50; до 100-річчя з дня смерті видатного французького поета Беранже – 9 липня о 20.05 [6]. Цікавим з жанрової точки зору та з засобу поширення читацької культури на телевізійних екранах було існування телевізійного літературного альманаху «Слово» — спільного «видання» телебачення та Спілки письменників України. На сторінках газети «Вечірній Київ» (№29 від 29 лютого 1957 року) розміщена стаття «Літературний альманах для телеглядачів», де зазначалося, що травні минулого, тобто 1956 року «...за круглим столом у телестудії зібралися українські письменники Л. Новиченко, В. Кучер та інші і розповіли над чим працюють київські літератори. Так почався перший номер «Літературного альманаху» [7]. Щодо змісту випусків телевізійного альманаху «Цікавим і змістовним був січневий – перший номер у новому році випуск», пишуть на шпальтах «Вечірнього Києва». У цьому номері письменник А. Головка поділився своїми творчими планами, розповів про героїв книги «Артем Гармаш»; заслужена артистка Л. Кома-

рецька і артист М.Задніпровський виступили з читанням уривку з цього твору; сатирик Білоус прочитав вірші з нової книги «Зіг-заг» Поетична сторінка журналу у цьому випуску була представлена віршом Павла Тичини «Ми свідомість людства», перекладачі В. П'янов та Л. Семенова ознайомили глядачів з п'єсою румунського письменника Т. Мушатеску «Титанік-вальс», а про плани журналу «Вітчизна» розповів його відповідальний редактор О. Полторацький [7]. Важливо підкреслити наявність анонсів у преси про подальші випуски телепрограми. Наприклад, глядачам в наступних номерах «Літературного альманаху» глядачі ознайомилися з творами «Перекоп» Олеса Гончара, «Блискавкам назустріч» Н. Рибак, «Мир халупам» Ю. Смолича, «Кров людська – не водиця» М. Стельмаха, віршами М. Рильського, С. Олійника, П. Дорошка.

Серед музичних передач Київської студії телебачення варто зазначити щотижневу музично-літературну програму «Історія розвитку радянської пісні», «Музичний словник», «Улюблені пісні с кінофільмів». Також на телестудіях транслювали різноманітні музичні вечори (вечір естрадно-танцювальної музики – Донецька телестудія; Вечір ліричної музики – Харківська телестудія. Передача «Пісні і танці народів СРСР» (15 липня о 19.40 Харків) [6]. Те, що телебачення сформувалося та розвивалося як засіб популяризації культури прослідковується і в інших жанрових формах на телебаченні. Так, перше прочитання тих чи інших літературних творів, які з різноманітних причин раніше не мали постановок у театрах було головною перевагою створеного першого телевізійного театру. Справжній самостійний творчий колектив із постійною, хоч і невеликою трупною був створений влітку 1957 року у стінах київського телецентру. Про створення телевізійного театру розповідає і директор Київської телестудії М. Пашиним в інтерв'ю кореспонденту «Вечірнього Києва». Директор студії розповідає, що в процесі пошуку нових телевізійних форм було створено своєрідний театр студії, а створення власних постановок дозволить суттєво поповнити телевізійне мовлення новими оригінальними передачами. Крім того М. Пашин зазначив, в 1957 році колектив телестудії приділить увагу створенню нових оригінальних форм телебачення. Серед яких цикл передач про будівництво Чоколівського масиву у Києві, роботу київських заводів «Червоний екватори», «Ленінська кузня», шостої взуттєвої фабрики, готується велика і цікава програма до Всесвітнього і всесоюзного фестивалів молоді і студентів, а також студія екранізує ряд вистав театрів Києва, Львова, Дніпропетровська, Житомира, Хмельницького, а також вистав театрів, які перебуватимуть на гастролях у Києві [9].

Велику роботу по розширенню фонду обмінних передач провадить група позаштатних кінокореспондентів. Існуванню такого обмінного фонду при Київській телестудії цікаво тим, що розширювали його за рахунок телевізійної хроніки, підготовка якої передбачала зйомки цікавим подій культурного, виробничого та суспільного життя міста та області. Оператори телехроніки побували на відкриття пам'ятника героям Трипілля, зустрічі олімпійських чемпіонів в Києві, у квартирах робітників, дитячих яслах, клубах, агітпунктах [9]. Це дає підстави робити висновки про наявність репортажних елементів у сюжетах кінохроніки, а отже і перші

зародки жанру телевізійного репортажу, хоча лише у 1959 на Київській телестудії почнуть готувати тележурнал «Новини дня». Передували новинам на Київській телестудії «Останні вісті» - інформвипуски, які дублювали аналогічні радійні передачі. На київських телеекранах вперше «Останні вісті» з'явилися 15 лютого 1956 року, про що свідчить і програма передач у газеті «Вечірній Київ». Згодом у 1959 році з'явилися перші інформаційні програми, сюжети до яких знімалися на 16-міліметрових, напіваматорських камерах. Новини були дуже скромні: диктор в кадрі, трохи сюжетів на кіноплівці і кілька фотографій з стендів [10, с. 11]. Тож можемо підсумувати, що у цей період телебачення стає не лише просвітницьким, а й засобом інформації. Неможливо не згадати творчий доробок працівників служби позастудійних передач, як вона називалася з 1954 року, коли у Київському телевізійному центрі з'явилася перша пересувна камера, пізніше редакція була трансформована у громадсько-політичну редакцію. Цією редакцією створювалися репортажі, у яких висвітлювалися питання діяльності уряду, всі політичні та економічні питання, особлива увага приділялася темам розвитку сільського господарства та промисловості.

Саме поява пересувної телевізійної камери у 1954 році суттєво розширила як технічні, так і творчі можливості київського телецентру. У 1955-1957 рр. О. Десятник очолював службу позастудійних передач, щодо проведення десятків репортажів із заводів, фабрик, колхозів, аеропорту, площ та вулиць столиці Свідчення про різноманітні репортажі, які дозволили глядачам разом з репортерами спостерігати за життям країни розповідає і син О. Десятника – український режисер, викладач кафедри кіно-телемистецтва Київського національного університету Г. Десятник.

У 1956 р. Київська студія телебачення розпочала випуск телевізійного журналу для працівників сільського господарства «Радянське село». У першому номері вийшло шість сюжетів: «Овочі для киян», «Нова сіялка», «Київський виноград», «Авіатори – селу», «Нова сільськогосподарська література», «Наш календар». Щодо змісту другого номеру, то він був присвячений багатотиражним газетам у колгоспам, а також пенсіонерам колгоспу імені радянського лідера М. Хрущова Броварського району Київської області [11]. На харківській телестудії для працівників сільського господарства виходили програми «Трудова вахта», «Наздожене-мо Америку» (30 червня о 20.40 та 31 липня о 19.20), яка розповідала про роботи у колгоспах. Крім того, про роботу колгоспів кожного регіону виходили так звані кінорепортажі. Так, наприклад в рамках програми «Вісті з колгоспних ланів» на Одеській телестудії виходили кінорепортажі з того чи іншого колгоспу регіону, у програмі від 13 липня о 20.00 зазначався репортаж з колгоспу «Дружба народів». Окрім сільського господарства на українських телестудіях виходили програми, присвячені економічним питанням. Серед таких варто передачі «Енергетична база України» (31 липня о 19.20); «Економічні райони країни (5 липня о 19.20); «Курорти країни (19 липня о 19.20) Київської студії; «На молочному заводі» (16 липня о 18.00), «В заводській лабораторії механічного заводу» (19 липня о 19.00) Харківської студії [6].

1956 рік – рік початку регулярного, повномасштаб-

ного телевізійного мовлення в Україні. Через два роки було створено і першу в Україні невеличку кіногрупу Київської студії телебачення, – зауважує Г. Десятник. Головним її завданням була зйомка хронікальних сюжетів для випусків новин. Зйомки проводилися на всій території України на 16-мм кіноплівку. Однак невдовзі кіногрупа почала і зйомки телефільмів за допомогою традиційної кіноапаратури на плівці 35-мм [10, с.12].

Інформація про телесюжети Київської, Харківської, Одеської, Львівської та Дніпропетровської студій телебачення, на 35- і 16-мм плівці за 1958–1965 роки знаходимо в державному кінофоноархіві України імені Г. Пшеничного. На жаль, продукція телестудій, діяльність яких розпочалася ще в першій половині 50-х років, до 1958 р. не збереглася за винятком одного телесюжета Київської студії телебачення за 1956 рік, присвяченого І. Франкові, де про життя і творчість письменника розповідає його онук З. Франко [12]. Переглядаючи аудіовізуальні документи архіву помітна тенденція до умовного суперництва між кінофахівцями та телевізійниками. Незначна кількість телевізійної продукції на початку 1956 року, коли кіногрупи на телестудіях тільки починали свою роботу, з кожним роком збільшувалася кількісно і якісно, нарощуючи виробництво телепродукції. Чи не найбільший доробок матеріалів, які зберігаються у кінофотофоно архіві у харків'ян. Серед сюжетів Харківської телестудії знаходимо такі: «Будьмо знайомі» (солістка балету Харківського театру опери та балету імені Лисенка О.Маєвська на репетиції, під час виступу, проводить заняття з учнями хореографічного училища); «Дівчата з Харківщини» (робітниця Харківського електромеханічного заводу за роботою, на весіллі своєї подруги; доярки колгоспу “Маяк” Печенізького району за роботою, на заняттях з зоотехніки, в бібліотеці, на концерті в колгоспному клубі); «З маркою «Дніпро»» (складання самоскидів марки “Дніпро-222” та випробовування автомобілів на Кременчуцькому автомобільному заводі у Полтавській області); «Люди в броні» (танкісти Київського військового округу під час тактичних, теоретичних занять та в години дозвілля) [13]. Подібні сюжети у фондах архіву з появою телецентрів створювалися і на Львівській, Одеській, Дніпропетровській телестудіях.

Крім того, кожна телестудія випускала програму про актуальні події свого регіону. Такі програми мали на меті показати глядачам високий рівень економічного розвитку та трудових резервів свого міста, про що красномовно свідчать їх назви. Так, київські телевізійники випускали програму «На будовах Києва» (17 липня о 20.00), на Донецькій телестудії виходив телевізійний журнал «Про діла і людей Донбасу» (31 липня о 19.10), Одеська студія транслювала передачу «Одеса в рахунок шостої п'ятирічки» (3 липня о 20.20), а харків'яни дивилися «Наш економічний район» (28 липня о 19.20) [6]. Паралельно з роботою громадсько-політичної редакції, діяльністю телетеатру велися пошуки інших телевізійних форм літературно-драматичною, молодіжною, дитячою редакціями українських телестудій, зокрема Київської. Київські телевізійники зі становленням телебачення усвідомлюють необхідність окремого телебачення для дітей. Спочатку це був дитячий телевізійний театр. Під час візиту до музею телебачення Державної телерадіокомпанії Укра-

їни, директор музею Л. Богданова, показує фото, на яких зображено акторів першого дитячого телевізійного театру та головного режисера Е. Волох [14]. Примітним є той факт, що на українському радіо в 50-х роках з'явився Дід Панас, який читав дітям казки на ніч. Ім'я цього першого актора, на жаль, з'ясувати не вдалося [14]. На заміну йому прийшов актор П. Вескляров. Він продовжив заколисувати малечу під уже відомим псевдонімом Дід Панас. Так, у 1962 році українські діти побачили «Вечірню казку» з дідом Панасом. Добрий вечір вам малюк, любі хлопчики і дівчатка, це я дід Панас...» - саме так упродовж 25 років незмінний ведучий «Вечірньої казки» вітався в ефірі зі своїми маленькими глядачами. З розкішними козацькими вусами, у незмінній вишиванці він звертався до української малечі з інтер'єру простої сільської хати, прикрашеної вишитими рушниками та розповідав неодмінно українські казки. Свого часу саме через це у часи боротьби з націоналізмом звинувачували П. Весклярова. І саме його дослідники історії телебачення називають першим, коли говорять про дитяче телебачення.

Згодом, у 60-х на Київській телестудії виходило чимало дитячих програм: «Олівець-малівець», «Пальчики оближеш», «В бібліотеці Іллі Корешкова», «Фізкультпривіт», «Шкільні широти», Прощальний Вальс». Про роботу дитячої редакції розповідає її редактор В. Заманський: «Дитяча редакція відрізнялася від всіх інших абсолютно наймовірною кількістю пошти, нам писали дуже багато, ну тут звичайно присутній і невеликий елемент шахрайства, оскільки ми говорили дітям писати і присилати нам малюнки, внаслідок чого ці малюнки стали приходити просто мішками. Якби ми просто так сказали малювати малюнки, вони б нічого не прислали. У нас була щотижнева передача під назвою «Олівець-малівець. Потім була абсолютно приголомшлива передача «Надбрані діти», яку абсолютно даремно закрили. Я був редактором ось цих передач для найменших – «Олівець-малівець», «Надбрані діти» і «Катрусин кінозал» [15].

Не можливо оминати увагою спортивні програми, серед яких почесне місце займали трансляції спортивних змагань: репортаж про футбольне змагання від командами «Авангард» (Харків) – «Нафтовик» (Краснодар) – 7 липня о 15.00; XII Чемпіонат Європи з Боксу (9 липня о 19.20). Програма «спортивна гімнастика» (19 липня о 19.10 Донецьк), тележурнал «Спортивна Одещина» (7 липня о 20.00). Впадають в око і науково-популярні телепрограми «Нотатки натураліста» (1 липня о 19.20); «Міжнародний геофізичний рік» (14 липня о 19.20), «Нове в електрохірургії» (16 липня о 19.20) Київської телестудії та Харківської телестудії: бесіда «Значення переливання крові і донорства» (12 липня о 19.20), «День в аеропорту» (9 липня о 19.20) [6].

Неможливо залишити без уваги найулюбленішим жанр українського глядача - телевізійні фільми. Окрім

того у 50-х роках телевізори ставали все доступнішими в ціні і телебачення починало стрімкий розвиток, оскільки почала з'являтися масова телевізійна аудиторія, що і спонукало до створення кінематографа працівників телебачення. Тому окрім сюжетів та програм, телевізійні режисери, оператори, художники 1950-х прагнули власноруч створювати документальні та художні твори на півці. Архівація матеріалів про телефільми, Київської, Харківської Одеської, Львівської та Дніпропетровської студій телебачення, на 35- і 16-мм плівці за в державному кінофоноархіві України імені Г. Пшеничного веде початок з 1958 року. Саме 1958 року на Київській телестудії була створена кіногрупа. Спочатку основним її завданням була зйомка хронікальних сюжетів для випусків новин. Серед телефільмів 1958 року, знятих київськими телевізійниками варто згадати «Герої йдуть у безсмертя» (режисери Н.Ігнатова, Ф.Сокаліс), присвячений пам'яті жертв нацизму; «Місто в якому ми живемо» (режисер Р.Єфіменко) про столицю України [16]. На Харківській телестудії було сформовано потужну телевізійну школу документалістики. В цьому контексті варто назвати ім'я харків'янина С.Зелікіна, який у 1958 році створив на місцевій студії стрічку «У наших друзів моряків» [17] про дружні взаємозв'язки молоді Харківської швейної фабрики ім.Тинякова з екіпажем військового корабля Чорноморського флоту. Саме завдяки С. Зелікіну, який впродовж десятиріччя займав посаду режисера та сценариста, на харківській телевізійній студії був створений чималий доробок документальних стрічок.

Висновки. Аналіз емпіричного матеріалу (програм телепередач різних телестудій опублікованих на шпальтах щотижневика «Говорить Київ») показав, що завдяки поступовому створенню галузевих редакцій на телестудіях поруч з апробованими видами телепередач (кінофільми, концерти, вистави тощо) з'явилися власне телевізійні форми. Ці програми започаткували традиції інформаційного мовлення на українському телебаченні та заклали основи для формування інформаційних та аналітичних жанрів, зокрема, усного повідомлення, виступу, репортажу, інтерв'ю, трансляції, огляду, бесіди; телевізійні фільми та документальні стрічки, зняті телестудіями, були першими спробами у царині художньо-публіцистичних жанрів на телебаченні. Аналіз емпіричного матеріалу допоміг досягнути етапи становлення телебачення в інших регіонах України: Харків, Донецьк, Одеса, Львів. Досліджуючи програми телепередач, описано роботу внутрішніх редакцій у вигляді тематичного зрізу телевізійної продукції у зазначених регіонах. Це були програми на економічну, суспільну, сільськогосподарську, мистецьку та літературну тематику, спортивні передачі, програми для дітей та юнацтва, а також кінофільми, документальні стрічки, власні телевізійні постановки, телесюжети.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цвік В. Л. Украинское телевидение: опыт, практика и проблемы / В. Л. Цвік. – К.: Мистецтво, 1985. – 183с.
2. Щербатюк Т. В. Украинское телевидение как тип республиканской телевизионной программы. Формирование и современные тенденции развития: дис. канд. филол. наук: 10.01.10 / Т. В. Щербатюк. – К., 1982. – 254с.
3. Гоян В. В. Журналістська творчість на телебаченні : монографія. Київ: Київський університет, 2011. — 319с.
4. Мащенко І. Г. Українське телебачення: штрихи до портрета / І. Г. Мащенко. – К.: Чорлі, 1995. – 294с.
5. Мащенко І. Г. Хроніка українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу / І. Г. Мащенко. – К.: Україна, 2005. – 380 с.
6. Програма телепередач. // Говорить Київ. – 1957. – № 1- 46. (Відділ газетних фондів НБУВ).
7. Літературний альманах для телеглядачів // Вечірній Київ. 1957. № 29. С. 3 (Відділ газетних фондів НБУВ).
8. На екранах телевізорів // Вечірній Київ. 1957. № 32. С. 3.

- (Відділ газетних фондів НБУВ).
9. Обмінні передачі телестудії // Вечірній Київ. 1957. № 15. С. 3. (Відділ газетних фондів НБУВ).
 10. Як починалося телекіно (з історії українського телебачення) // Історія, теорія і практика екранних мистецтв, театру, засобів масової комунікації, медіа педагогіки: колективна монографія [наук. ред.: О.В. Безручко]. Київ: КиМУ, 205. – Т.2. – 374с.
 11. Десятник О. Телевізійний журнал «Радянське село» // Сільське господарство. 1956. №293. С. 2. (Відділ газетних фондів НБУВ).
 12. Збірник телесюжетів «Онука І. Я. Франка», 1956 р. // Од. обл. 4813 (ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного)
 13. Телесюжет «Будьмо знайомі», 1959 р. // Од. обл. 2832; Телесюжет «Дівчата з Харківщини», 1959 р. // Од. обл. 3206; Телесюжет «З маркою «Дніпро»», 1959 р. // Од. обл. 3318, Телесюжет «Люди в броні», 1959 р. Од. обл. 2829 (ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного).
 14. Любі хлопчики й дівчатка, або казка про «Вечірню казку» // НТКУ Телеканал «UA Перший» Дата публікації: доступу: 20.12.2011 URL: <http://1tv.com.ua/video/4049/load>. (дата звернення 20.09.2017).
 15. Майстренко В. Жодного запису "Катрусиного кінозалу" не збереглося // Gazeta.ua. 30.05.2012. URL: https://gazeta.ua/ru/articles/history-journal/_zodnogo-zapisu-katrusinogo-kinozalu-ne-zbereglosya/438554 (дата звернення 10.07.2016)
 16. Телефільм «Герон уходять в безсмертіє», 1959 р. // Од. обл. 4862.; Телефільм «Город, в котором мы живем», 1959 р. // Од. обл. 4867 (ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного).
 17. Телефільм «У наших друзів моряків», 1958 р. // Од. обл. 2770 (ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного).

REFERENCES

1. Tsvik V. L. Ukrainian television: experience, practice and problems / Tsvik V. L.– K: Mistetstvo, 1985. – 183p.
2. Shcherbatyuk T. V. (1982) Ukrainian television as a type of republican television program: the formation and modern trends of development, PhD diss. (filolog. sci) Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 254p.
3. Goyan V. V. Journalistic creativity on television: monograph. K: Kyivskiy universitet, 2011– 294 p.
4. Mashchenko I.G. Ukrainian TV: strokes to the portrait / Mashchenko I.G. – K.: Chorli, 1995. – 294с.
5. Mashchenko I.G. The Chronicle of Ukrainian Radio and Television in the Context of the World Audiovisual Process / Mashchenko I.G. K.: Ukraina, 2005.– 380 p.
6. Programma teleperedach // Govorit' Kyiv. – 1957. – № 1- 46. (Department of newspaper funds of the Vernadsky National Library of Ukraine)
7. Literary almanac for TV viewers // Vechirniy Kyiv. 1957. № 29. P. 3 (Department of newspaper funds of the Vernadsky National Library of Ukraine)
8. On TV screens // Vechirniy Kyiv. 1957. № 32. P. 3. (Department of newspaper funds of the Vernadsky National Library of Ukraine)
9. Exchange programs of the TV studio // Vechirniy Kyiv. 1957. № 32. P. 3. (Department of newspaper funds of the Vernadsky National Library of Ukraine)
10. How telekino began (from the history of Ukrainian television) // History, theory and practice of screen arts, theater, mass media, media pedagogy: collective monograph [sci. ed.: O.V. Bezruchko]. Kyiv: KiMU, 2005. – Т.2. – 374p.
11. Desyatnik O. Television magazine "Soviet village" // Agriculture. 1956. №293. P. 2 (Department of newspaper funds of the Vernadsky National Library of Ukraine)
12. Collection of TV shows "Envy I. Ya. Franko", 1956 // Ac.un 4813 (Pshenichny Central State Cinophotophone Archives of Ukraine)
13. TV show "Let's get acquainted", 1959 // Ac.un 2832; Television "Girls from the Kharkiv Region", 1959 // Ac.un 3206; Television "With the mark" Dnepr "", 1959 // Ac.un 3318, TV "People in Armor", 1959, Ac.un 2829 (Pshenichny Central State Cinophotophone Archives of Ukraine)
14. NTKU TV channel UA: Perhiy (2011) «Lyubi chopchiki I divchatka abo kazka pro "Vechirny kazku", available at: <http://1tv.com.ua/video/4049/load>. (accessed 20 December 2011).
15. Maystrenko V. There is no record of "Katrusinsky cinema hall" // Gazeta.ua. May 30, 2012 URL: https://gazeta.ua/ru/articles/history-journal/_zodnogo-zapisu-katrusinogo-kinozalu-ne-zbereglosya/438554 (posting date 10.07.2016)
16. The film "Heroes go to immortality", 1959 // Ac.un 4862.; The film "The City in Which We Live", 1959 // Ac.un 4867 (Pshenichny Central State Cinophotophone Archives of Ukraine)
17. The film "Our Friends of Seamen", 1958 // Ac.un 2770 (Pshenichny Central State Cinophotophone Archives of Ukraine)

The formation of television genres on Ukrainian television (based on archival materials from the 1950's)

A. I. Ishchenko

Abstract. The article studies the formation of television genres on TV studios of Ukraine in Kiev, Kharkov, Donetsk, and Odessa on the material of archival sources (TV programs published on the pages of the weekly "Says Kiev", periodicals, audiovisual materials of the Central Cinema Photophobia Archives of Ukraine named after G.S. Pshenichny). The analysis of empirical material showed that due to the gradual creation of branch editions on television studios, in addition to proven TV shows (movies, concerts, performances, etc.), the actual forms of television appeared. These programs began the tradition of information broadcasting on Ukrainian television and laid the foundations for the formation of informational and analytical genres, in particular oral communication, speeches, reporting, interviews, broadcasts, conversations; TV films and documentaries, filmed by television studios, were the first attempts in the field of artistic and journalistic genres on television.

Keywords: television history, television broadcasts in Ukraine, television genres, the formation of television genres.

Становление телевизионных жанров на украинском телевидении (по материалам архивных документов 1950-х гг.)

A. И. Ищенко

Аннотация. В статье на материале архивных источников (программ телепередач, опубликованных на страницах еженедельника «Говорит Киев», материалов периодической печати, аудиовизуальных материалов Центрального кинофотофоноархива Украины имени Г. С. Пшеничного) исследовано становление и формирование телевизионных жанров на телестудиях Украины в Киеве, Харькове, Донецке, Одессе. Внимание сосредоточено на тематическом на содержательном наполнении телепрограмм. Анализ эмпирического материала показал, что благодаря постепенному созданию отраслевых редакций на телестудиях рядом с апробированными видами телепередач (кинофильмы, концерты, спектакли и т.д.) появились собственно телевизионные формы. Это программы начали традиции информационного вещания на украинском телевидении и заложили основы для формирования информационных и аналитических жанров, в частности, устного сообщения, выступления, репортажа, интервью, трансляции, учитывая, беседы; телевизионные фильмы и документальные ленты, снятые телестудиями, были первыми попытками в области художественно-публицистических жанров на телевидении.

Ключевые слова: история телевидения, телевещания в Украине, телевизионные жанры, становление телевизионных жанров.

Розвиток інформаційних технологій як ключовий фактор впливу на процес соціокультурних трансформацій в сучасному суспільстві

О. О. Пестрецова

Національна юридична бібліотека Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського Україна, Київ

Paper received 14.11.17; Revised 17.11.17; Accepted for publication 20.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-15>

Анотація. У статті розглянуто механізми впливів сучасних інформаційних технологій на трансформації, що відбуваються в інформаційному суспільстві, головним чином, в гуманітарному просторі. Зокрема, прослідковано, як зміни у виробництві, обробці, зберіганні, поширенні, використанні інформаційних ресурсів та розширення можливостей доступу до інформації змінюють життєдіяльність сучасного соціуму. У цьому контексті описано впровадження електронного урядування та введення систем електронного документообігу.

Ключові слова: інформатизація, інформаційно-комунікаційні технології, «електронна охорона здоров'я» (e-health), електронне урядування.

Соціокультурні трансформації на нинішньому етапі розвитку людства визначаються, значним чином, розвитком технологій, у першу чергу – інформаційних, і, відтак, розширенням технічних можливостей суспільства за рахунок їх впровадження. При цьому технологічні фактори набувають нового онтологічного статусу, перетворюючись на механізми соціальних змін – формування на базі інформаційно-комунікативних технологій нового типу суспільної організації. Складність цих процесів сучасної соціальної трансформації демонструє варіативність концепцій, що застосовуються науковцями для опису нового суспільства, факт переходу до якого дослідники визнають практично одностайно, не демонструючи, втім, при цьому одностайності у розмаїтті оцінок і прогнозів щодо вказаних процесів. При цьому жоден із філософів, який писав про означену проблему, не сумнівався в радикальному оновленні всього життя людства в рамках цього нового устрою. Науковці можуть вказувати перелік характеристик, які відрізняють цей тип суспільства від усіх інших, або ж визначати структурно-функціональні зміни, розглядаючи його як стадію в історичному розвитку людства. [8, с. 4].

Інтеграція цих підходів та аналіз міжнародних документів, присвячених проблемі, дозволяє говорити про інформаційне суспільство, як етап історії людства, що характеризується високим рівнем розвитку і використання інформаційних і телекомунікаційних технологій, розвиненою інфраструктурою, що забезпечує виробництво, обробку, зберігання, поширення, використання інформаційних ресурсів та можливість доступу до інформації, що змінюють всі сфери життєдіяльності людини, розширюючи можливості реалізації особистісного і загальнолюдського потенціалу. Загалом, як стверджував Д. Белл, в новому столітті вирішальне значення для економічного і соціального життя, способів виробництва знання, а також характеру трудової діяльності людини набуває становлення нового соціального устрою, що ґрунтується на телекомунікації [1, с. 128].

Концепція глобального інформаційного суспільства включає низку важливих компонентів: інформаційні і комунікаційні технології, Інтернет; інформаційну інтелектуальну власність; електронні інформаційні центри; банки і бази даних, та інші. Критеріїв переходу до інформаційного етапу розвитку досить багато, головні з них – експонентне зростання обсягу

знань, збільшення кількості людей, зайнятих у сфері послуг, підвищення якості освіти та її удосконалення протягом усього життя, вільний доступ до суспільної інформації та ін.

Отже, технологічною основою процесів, що обумовлюють формування інформаційного суспільства стало впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (Information and Communication Technologies, ICT) як сукупності способів та методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання та передачі даних (первинної інформації) для отримання інформації нової якості (інформаційного продукту).

Інтеграція сучасних телекомунікаційних мереж з інформаційними технологіями формують інфокомунікації, що означає нерозривний зв'язок інформаційних і телекомунікаційних елементів інформаційного обміну, які розвиваються в процесі конвергенції. Інфокомунікації й інфокомунікаційні технології утворюють інфокомунікаційну інфраструктуру суспільства [5], що набуває глобального і тотального характеру, охоплюючи практично все світове співтовариство інформаційно-комп'ютерними мережами й створюючи світовий інформаційний простір, важливою складовою якого є Інтернет – глобальна комп'ютерна мережа з її практично необмеженими можливостями збирання та збереження інформації, передавання її індивідуально кожному користувачеві. В результаті значно зросли й продовжують зростати можливості збору, обробки, зберігання, передачі інформації, доступу до неї, обмін інформацією набув миттєвого та глобального характеру, відстані й державні кордони вже не є суттєвою перешкодою для руху інформаційних потоків. Внаслідок розширення сфери інформаційних послуг і діяльності, пов'язаної з ними, трансформуються соціальна структура суспільства.

Таким чином, розвиненість інформаційного компонента стає одночасно фактором, індикатором і результатом розвитку економіки, політики, держави, суспільства, соціальної свідомості та громадянина [4, с. 92; 6, с. 3].

Сукупність процесів і заходів цілеспрямованої політики впровадження інформаційних технологій на всіх рівнях (локальному, національному, регіональному, глобальному) та економічні, правові, політичні, соціальні зміни, пов'язані з ними, формують феномен інформатизації. Інформатизація суспільства, таким

чином, є сукупністю взаємозалежних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, які спрямовані на створення умов для задоволення потреби в інформації громадян і суспільства на підставі розвитку й використання інформаційних систем, мереж, ресурсів і інформаційних технологій [7, с. 577].

При цьому основний показник ефективності інформатизації визначається як ступінь відповідності поточного рівня розвитку цих процесів тому рівню, при якому система оптимальним чином здійснює реалізацію своїх потенційних можливостей в частині досягнення поставлених цілей.

Інформатизація – це не стільки кількість комп'ютерної техніки і нових інформаційних технологій (ІТ), скільки ступінь їх проникнення до соціальної та економічної сфери діяльності суспільства [3, с. 4]. Таким чином, "інформатизація суспільства" є не просто більш широким поняттям, ніж "комп'ютеризація суспільства", а характеризує не стільки розвиток інформаційно-комунікативних процесів на основі новітньої телекомунікаційної та комп'ютерної техніки, скільки якісне вдосконалення пізнавальних соціальних процесів і структур. Невід'ємною частиною всього процесу повинна бути інтелектуалізація населення, в значній мірі сприяє підвищенню творчого потенціалу не тільки особистості, а й середовища її знань. Інформатизація суспільства забезпечує активне використання інтелектуального потенціалу, що постійно розширюється, сконцентрованого в друкованому фонді, науковому, виробничому та іншому видах діяльності його членів; інтеграцію інформаційних технологій з науковим, виробничим, ініціюючим розвитком усіх сфер суспільного виробництва, інтелектуалізацію трудової діяльності; високий рівень інформаційного обслуговування, доступність будь-якого члена суспільства до джерел достовірної інформації, візуалізацію представленої інформації, правдивість використаних даних [2].

Власне, при виборі стратегії інформатизації суспільства на перше місце висуваються інтереси соціальні, що цілком природно витікає із необхідності розв'язання усіх виникаючих проблем з урахуванням мети, потреб і можливостей особистості. Виявлено, що в процесі інформатизації суспільства відбувається формування особливої інформаційної культури, що виступає як система матеріальних і духовних засобів забезпечення єдності і гармонії у взаємовідносинах людини, суспільства і інформаційного середовища. Виступаючи поки що показником не загальної, а швидше, професійної культури людини, інформаційна культура з часом може стати важливим фактором розвитку кожної особистості [9].

Інформатизація є одночасно причиною й наслідком розвитку мережної структури суспільства. Важливим елементом та результатом інформатизації є впровадження електронного урядування, введення систем електронного документообігу в управлінській сфері – автоматизації процесу надання державних послуг та електронної демократії – форми суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоуправління шляхом широкого застосу-

вання інформаційно-комунікаційних технологій.

Інформатизація торкається всіх підсистем суспільства, у тому числі соціальних та культурних інститутів, формуючи такі його складові, як «електронна охорона здоров'я» (e-health) – економічно ефективну й надійну форму використання інформаційно-комунікаційних технологій в інтересах охорони здоров'я та пов'язаних з нею галузей; e-освіта – різновид освітньої системи, відкритих та доступних освітніх послуг, що надаються широким верствам населення за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, котре базується на дистанційних технологіях навчання; електронна (цифрова) культура (Digital Culture, або E-culture) пов'язана зі створенням та розповсюдженням електронних версій закладів колективної пам'яті та об'єктів культури та культурної спадщини – електронних бібліотек, віртуальних музеїв, мультимедійних реконструкцій пам'ятників, «семантичної мережі» в середовищі Інтернет.

Таким чином сьогодні варто оцінювати інформацію як фактор, що інтегрує соціальні, технологічні, економічні, політичні та культурні механізми. Отже, інформатизація охоплює коло поточних і перспективних проблем – економічних, організаційних, соціальних, розвиток культури та освіти, діяльності всіх ланок соціального управління, кожної ланки господарювання. Цей процес сприяє забезпеченню національних інтересів, поліпшенню керованості економікою, розвитку наукоємних виробництв та високих технологій, зростанню продуктивності праці, вдосконаленню соціально-економічних відносин, збагаченню духовного життя та подальшій демократизації суспільства.

Протягом останніх десятиліть багато країн світу здійснюють послідовне і стійке формування і розвиток інформаційного суспільства. У світовій практиці сформувалося кілька різних підходів до інформатизації, що визначаються національними особливостями, політичними, економічними та соціальними чинниками. США виходять з існування національної інформаційної інфраструктури та побудови цифрової економіки. Одним із пріоритетних напрямків визнано інформаційне обслуговування громадян, результатом стало виникнення електронного уряду.

Європейські фахівці як перспективу розглядають інформаційне співтовариство (Information Society, IS), а в якості головних факторів, що визначають умови розвитку інформаційного суспільства виділяють поточний стан національної інфраструктури, рівень інтеграції суміжних галузей економіки, реально існуючі потреби суспільства і фактичний рівень конкуренції; загальну участь в економіці, заснований на знанні та розвиток електронної комерції; електронний уряд; здоров'я онлайн; створення цифрового наповнення для Всесвітньої мережі. Відмітна особливість більшості європейських програм і стратегій їх реалізації полягає в тому, що всі використовувані онлайніві технології - електронну комерцію, електронний уряд, електронний бізнес і т. д. - вони розглядають не як самостійні ізольовані сфери діяльності, а як інтегроване середовище, що представляє собою єдиний фундамент для переходу до цифрової економіки та інформаційного суспільства, орієнтуючись на формування загальноєвропейського інформаційного суспільства.

Зарубіжний досвід дозволяє зробити висновок про те, що важливою передумовою успішної інформатизації є розвинуті державні й комерційні інфраструктури, що забезпечують створення національних інформаційних ресурсів в обсягах, необхідних для підтрим-

ки науково-технологічного й соціально-історичного прогресу; здатність суспільства виробляти всю необхідну для життєдіяльності інформацію, у першу чергу – наукову.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белл Д. Социальные рамки информационного общества (Новая технократическая волна на Западе) / Д. Белл ; под.ред. П. С. Гуревича. – М. : Прогресс, 1986. – 549 с.
2. Биков В.Ю. Модели организационных систем открытой освіти : монографія / В.Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.
3. Воронін І.М. Щодо формування системи моніторингу процесів інформатизації суспільств / І.М.Воронін // Геополітика і екогеодинаміка регіонів. – 2012. – Том 8. – Вип. 1-2. – с.4–15.
4. Гапоненко А.Л. Стратегия социально-экономического развития: страна, регион, город / А.Л. Гапоненко. – М.: РАГС. –2001. – 224 с.
5. Менеджмент в телекоммуникациях / под ред. Н.П. Резниковой, Е.В. Деминой. – М.: Эко-Трендз, 2005. – 392 с.
6. Орлов П. І. Інформаційні системи і технології в управлінні, освіті, бібліотечній справі / П. Орлов, О. Луганський. – Донецьк: Альфа-прес, 2004. –292 с.
7. Підпригоршук Я.В. Інформаційний простір України і проблема духовності суспільства / Я.В. Підпригоршук // Духовність як основа консолідації суспільства: Міжвідомчий науковий збірник / уклад. Комарова А.І., Табачковський В.Г. – К.: Науково-дослідний інститут «Проблеми людини». – 1999. – Т. 15. – С. 575–581.
8. Скалацький В. М. Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально-філософський аналіз): Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / В.М. Скалацький; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2006. – 17 с.
9. Сухина В. Информатизация общества как социокультурная проблема / В. Сухина // Междунар. Симпозиум «Космос, цивилизация, гуманистические ценности»: Тез.докл. – Казанлык (НРБ), 1990.– С. 76–79.

REFERENCES

1. Bell,D. Social frame work of the information society (New technocratic wave in the West). M.: Progress, 1986. 549 p.
2. Bykov, V.Yu. Models of organizational systems of open education. K.: Atika, 2009. 684 p.
3. Voronin, I.M. On the formation of a system for monitoring the processes of informatization of societies. Geopolitics and eco-geodynamics of the regions, 2012, Volume 8, Is. 1-2.,pp. 4–15.
4. Gaponenko, A.L. Strategy of social and economic development: country, region, city. M.: RAGS, 2001. 224 p.
5. Management in telecommunications. M.: Eco-Trendz, 2005. 392 p.
6. Orlov, P. I. Information systems and technologies in management, education, library business. Donets'k: Alpha Press, 2004. 292 p.
7. Pidpryorshchuk, Ya.V. Information Space of Ukraine and the Problem of the Society's Spirituality. Spirituality as the basis of the consolidation of society. K.: Research Institute «Human Problems», 1999, Vol. 15, pp. 575–581.
8. Skalats'kyu, V. M. Information society: modern theories and models (socio-philosophical analysis). Author's abstract. Dis. K., 2006. 17 p.
9. Sukhina, V. Informatization of society as a sociocultural problem. Intern. Symposium «Space, civilization, humanistic values». Kazanlyk (NRB), 1990. pp. 76–79.

Informational technologies development as a keyfactor of influence on the process of sociocultural transformations in modern society

O. A. Pestretsova

Abstract. The article deals with the mechanisms of the influences of modern informational technologies on transformations taking place in the information society, mainly in the humanitarian space. In particular, it follows that changes in the production, processing, storage, distribution, use of information resources and the expansion of access to information change the livelihoods of the modern society. In this context, implementation of e-governance and the introduction of electronic document is described.

Keywords: *informatization, information and communication technologies, e-health, e-government.*

Развитие информационных технологий как ключевой фактор влияния на процесс социокультурных трансформаций в современном обществе

О. А. Пестрецова

Аннотация. В статье рассмотрены механизмы влияния современных информационных технологий на трансформации, происходящие в информационном обществе, главным образом, в гуманитарном пространстве. В частности, прослежены, как изменения в производстве, обработке, хранении, распространении, использовании информационных ресурсов и расширение возможностей доступа к информации меняют жизнедеятельность современного социума. В этом контексте описано внедрение электронного управления и введение систем электронного документооборота.

Ключевые слова: *Информатизация, информационно-коммуникационные технологии, «электронное здравоохранение» (e-health), электронное правительство.*

Інтроформаційно-деструктивний вплив українського телебачення на свідомість людини: аналіз та оцінка

О. Ю. Рак

Кафедра теоретичної та практичної психології Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
Corresponding author. E-mail: olarak@i.ua

Paper received 28.11.17; Revised 03.11.17; Accepted for publication 05.11.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-16>

Анотація. В статті автор описує загальну ситуацію на українському телебаченні, що є сьогодні дуже актуальною проблемою, оскільки тут здійснюється аналіз щодо наповнення каналів певних програм і визначено їх змістовність. З проаналізованого дослідження оцінено інтроформаційно-деструктивну форму впливу телебачення на свідомість глядача, що є вагомим питанням сьогодення для подальшого розв'язання. Автором схематично зображено інформативну наповненість дев'яти телеканалів України, які спеціалізуються на певному тематичному напрямку діяльності і розраховані на відповідну аудиторію.

Ключові слова: інтроформаційно-деструктивний вплив, інформаційний телепростір, когнітивне мислення, інформативно-пізнавальні, накопичення «нових» знань.

Вступ. Актуальність даної теми дослідження полягає в тому, що на сьогоднішній день українське телебачення має велику кількість програм, які не несуть жодного змістовного значення для масового глядача, про що свідчить низька якість комунікативного наповнення. Адже логічним є те, що легше знищити свідомість і громадську думку суспільства, аніж побудувати нове когнітивне мислення та розвинути мовлення через інтелектуальні програми. Глобальним стає проблема низького розвитку інтелектуальності, що побудована на байдужості пізнання нових наук і накопичувати «нові» знання.

Глядач став в центрі розважальних шоу-програм на різну тематику: політика, економіка, музика, ігри, спорт і т. д. Чому нема інших програм? Журналістика будується на різножанровості, а не одножанровості. Робота телебачення базується на формуванні суспільства в цілому чи індивіда, проте на сьогодні, ми бачимо зовсім іншу динаміку розвитку телебачення вже декілька років поспіль. Програми просвітницького характеру стали в минулому або ж ті, що не вартують уваги, а от агресивні теми, такі як: збочення, вбивство, розбещення, плітки та чутки є основою глядацького споживання.

Українське телемовлення деструктивно впливає на масову свідомість суспільства, оскільки українського глядача необхідно виховувати в процесі онлайн-режиму і не шукати на цьому економії часу та грошей. Кожен продукт чи послуга створюються на основі людських потреб, а людська природа полягає в розвитку мислення, поведінки тощо. На жаль, потреби не враховуються ні журналістами, ні соціологами, ні психологами. Чому нема емпіричних проблем та корисних порад типу «лайфхак» для суспільства різної вікової категорії? На жаль, нема програм для дітей? Невже не можна розширити контент програм на комунікаційно-телевізійному ринку? Адже від цього залежить якість українського телепростору.

«Результатом процесу інформатизації є створення інформаційного суспільства, де маніпулюють не матеріальними об'єктами, а символами, ідеями, образами, інтелектом, знаннями» [1, с.57]. Роль інформації полягає у інформативності та накопиченні «нових знань», а тому інформаційний

ринок повинен бути різножанровим за тематикою програм на телебаченні.

Аналіз останніх досліджень показав, що питанням наповнення інформаційного простору не заакцентовує увагу на тематичності журналістської діяльності в сучасному житті України. Потік інформації настільки зріс, що він став неконтрольованим і нецікавим в масиві надзвичайних новин та одноманітності тем про війну, вбивство, насилля, політичний та зірковий піар тощо. Медіапростір фактично масово заповнений негативною пропагандою. Українські дослідники [5; 6; 8; 9; 10] вже давно обговорюють та аналізують проблему про патогенний, загрозливий та негативний вплив ЗМІ на людину, що створює небезпеку психічній свідомості та розумовому розвитку людини в культурному, інтелектуальному, національному, моральному та духовному вимірах, проте інформаційний простір не реагує на зауваження вчених та суспільства в цілому.

Механізм неправдивості та брехні зріс в неймовірному вимірі, виникає питання: де інформаційна безпека? Невже ЗМІ не можуть писати більше позитивної інформації? Неймовірна насиченість негативної платформи, відповідно негативно відображається на формуванні свідомості людини, її громадської думки. Адже завдання ЗМІ подавати не тільки правдиву й достовірну інформацію, але й інформувати, навчати (виховувати) суспільство, розповідати про позитивні моменти життя, що є більш актуальною проблемою на інформаційному ринку. Влучним виразом на цю проблему промовив професор Й.Лось «Ідеї сьогодні вважаються непрактичними, приносять мало користі. Величезний масив інформації, переважно примітивної, уривчастої не сприяє розширенню інтелектуальних горизонтів. Домінують поверхові опінії або власні прозаїчні вчинки. Антимислення очевидне. Відтак, наслідки для суспільства можуть стати фатальними» [9, с.24]. «Вартісні інформації губляться у масі хламу» [9, с. 27]. Потреба суспільства, індивідуума – це не тільки споживання негативної інформації, але й позитивної, що в собі включає певні наукові винаходи, культурні та духовні програми, просвітницькі проекти тощо. В інформаційному просторі повинні бути і чорне, і біле: «Слово має бути глибоко моральне, тому що воно є тінь істини, тому що воно пробуджує

закладені в нас моральні сили, тому що вчить воно нас глибокої думки» [9, с. 42]. Тому постала потреба детального аналізу впливу українського телебачення на свідомість людини через змістовне наповнення каналів.

Метою статті є дослідження впливу українського телепростору на свідомість людини в інтелектуальному вимірі, провівши аналіз та поставити загальну оцінку інформаційного наповнення телебачення.

Невирішені раніше частини проблеми. Проблеми інформаційного наповнення на українському телебаченні вказують на нагальність вирішення маніпулятивно-психологічних впливів, які, на жаль, не розвивають суспільство, а навпаки – деградує методами інтроформаційної (несилової) дії, «зазомбовуючи» людину в примітивному руслі. Зараз в сучасних ЗМІ ми бачимо занепад високої культури, інтелектуальності, мистецтва красномовства тощо. Тому проблема є до сьогодні невирішеною і відповідно вимагає глибокого аналізу та оцінки стану телепростору, що допоможе переконати медіа працювати в іншому руслі діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні інтроформаційно-деструктивна форма впливу на українському телебаченні полягає в тому, що немає індивідуального споживача, а є лише масовий з одним типом свідомості та потребою споживання. Адже інформаційний телепростір практично масово наповнений розважальними та інформаційними програмами, немає аналітики, інтелектуальних тем (мистецтво, культура, музика, історія), наукових досліджень та здобутків, що особливе значення займає на інформаційно-просвітницькій платформі.

Візьмемо до прикладу новостворений канал «Прямий» (колишня назва «Тоніс») базується, в основному, на інформаційній аналітиці, проте немає культурних, історичних, музичних чи мистецьких програм. На таких каналах як: «УТ-1», «5 канал», ТРК «Львів» ми можемо справді побачити реальну змістовну наповненість інформаційного простору – це програми: інформаційні та аналітико-інформаційні, пізнавальні, інформаційно-пізнавальні, розважальні, розважально-пізнавальні, просвітницькі (історико-культурні, мистецькі, військові тощо), що є яскравим прикладом для наслідування сучасного українського мовлення. Адже тут присутні велика гама різної тематики програм: політика, економіка, культура, спорт, музика, театр, мистецтво і т.д., що є надзвичайно важливо для розвитку суспільства.

Для подальшого і детальнішого аналізу українського телебачення ми обрали 9 каналів («УТ-1», «1+1», «Інтер», «СТБ», «ICTV», «5 канал», ТРК «Україна», «Новий канал», ТРК «Львів») за період жовтень-листопад 2017 р.

У дослідженні ми побачили, як кожен канал спеціалізується на певному тематичному напрямі (див. Рис. 1). Аналізовані канали ми поділили за 5 тематичними напрямками: інформаційні, інформаційно-пізнавальні, пізнавально-розвиваючі, суто розважальні та пізнавально-розважальні.

Інформаційних програм в кількості більше на таких каналах, як: «5 канал» (10 програм), «УТ-1» (6); менше або нема на таких каналах, як: «Інтер», «ICTV»,

ТРК «Україна» (3), «1+1» (2), «СТБ» та ТРК «Львів» (1) та «Новий канал» (0).

Щодо *інформаційно-пізнавальних програм*, то тут ми бачимо, що переважає на трьох каналах: «5 канал» (22), «УТ-1» (16) та ТРК «Львів» (13); менше на каналах: «1+1» та «ICTV» (6), «Інтер» (5), ТРК «Україна» (3), «СТБ» та «Новий канал» (2).

Пізнавально-розвиваючих програм, на жаль, є обмаль, особливо це стосується програм для дітей, на що потрібно особливо увагу звернути українському телебаченню таких каналів, як: «1+1» (1) з передачею «Маріччин кінозал», ТРК «Львів» (1) – «Казки з торбинки», а на каналах, як «УТ-1», «Інтер», «СТБ», «ICTV», ТРК «Україна», «Новий канал» – взагалі нема. Якщо вести розмову про дорослу аудиторію, то перевага надається програмам у вигляді порад, до прикладу: «Інтер» (1) – «Удачний проект»; «СТБ» (3) – «Битва екстрасенсів», «Зважені та щасливі», «Давай поговоримо про секс»; «5 канал» (10) – «Агрокраїна», «Модне здоров'я», «Єдина Родина», «Зооакадемія», «П'ятий поверх», «Народна кухня», «Простір ідей», «На крилах мрій», «Післязавтра», «Мамина школа»; «Новий канал» (1) – «Дешево та сердито»; ТРК «Львів» (4) – «Кадрики», «Рожеві окуляри» (*робота дітей у дорослих програмах*), «Львів мистецький», «Як це було»; ТРК «Україна», «ICTV», «УТ-1» та «1+1» (0).

Суто розважальних програм найбільше є на таких каналах, як: «1+1» (6), «Новий канал» (5) та «ICTV» (3); менше або ж нема на каналах: «СТБ» (2), ТРК «Україна» (1), ТРК «Львів», «5 канал», «Інтер» та «УТ-1» (0).

Пізнавально-розважальні програми – це канали: «УТ-1» (6), ТРК «Львів» (5), «СТБ» (4); менше передач є на каналах: «5 канал», ТРК «Україна», «Новий канал» та «1+1» (3), «Інтер» (2) та «ICTV» (1).

Досліджуючи українське телебачення, ми побачили, що найбільше наповнення сьогоденного телепростору займають місце – інформаційно-пізнавальні та інформаційні програми.

З проаналізованого, можна констатувати про те, що українське телебачення вже не виконує свої функції інтелектуального розвитку, а радше, навпаки – примітивізм та вульгаризм, «антимонія», тобто розмова ні про що. Сьогоднішнє телебачення, наприклад з такими програмами, як: «Чотири весілля», «Міняю жінку», «Модель XL» (канал «1+1») та «Зоряні яйця», «Зірки під гіпнозом», «Хто зверху?», «Вар'яти», «Від пацанки до панянки» («Новий канал») не можуть надто довго існувати на ринку інформаційного простору, оскільки тут присутній суцільний примітивізм, вульгарність, антимораль, антикультура, а отже – ці передачі абсолютно беззмістовні. Все це свідчить про те, що знищити інтелект легше, аніж – набутти і розвивати.

Відчутно нестачу таких когнітивно-просвітницьких та науково-дослідницьких програм у комунікаційному телепросторі України, що займає важливу проблему сьогодення. Стратегія комунікативного простору повинна базуватись на розвитку інтелекту нації, країни, світу тощо. «Містком» до інтелектуальних технологій є поняття «знання» [2, с. 29]. Деградація свідомого мислення не сформує інтелектуальну особис-

тість, тому телебачення необхідно трансформувати на нову платформу інтелектуального розвитку методом

наповнення інтроформаційно-інтелектуального інфопростору змістовними програми.

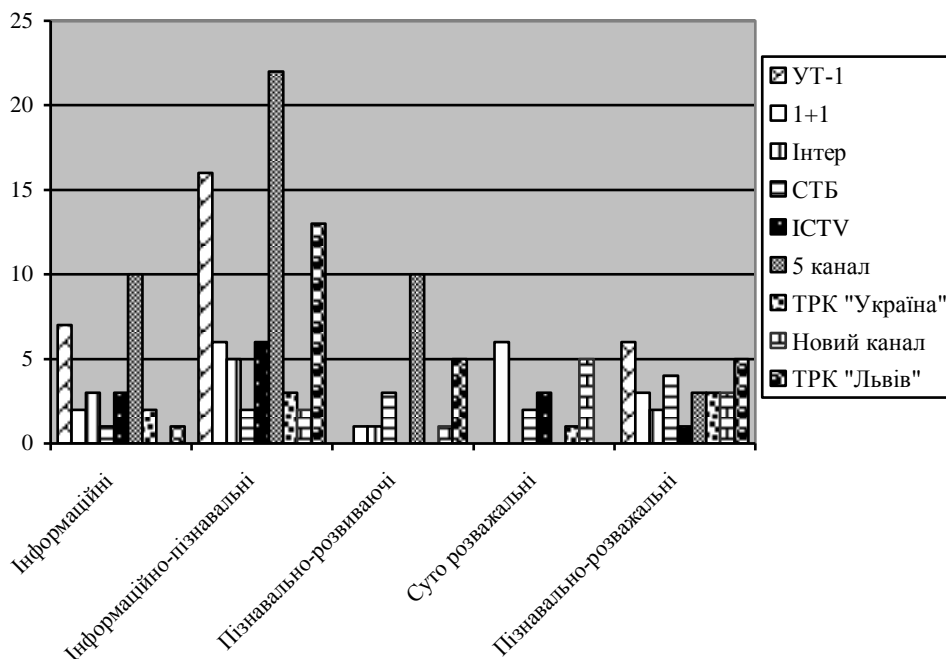

Рис. 1. Інформаційне наповнення українського телебачення (за жовтень-листопад 2017 р.)

За словами відомого мислителя філософа Еріха Фромма «Знання є способом звільнити від деструктивної сили страху, воно вказує на шлях до мети, яка полягає в реабілітації людської волі та відродження віри й довіри до людської особистості» [10, с.7]. Цей вислів свідчить про те, що знання і розум повинні керувати світом, тому інформаційний простір повинен базуватися на просвітницькому і виховному аспектах.

Висновки. Сьогодні ЗМІ насичені розвагами на різну тематику, навіть коли ми говоримо про політику, де розглядаються важливі й серйозні питання, тут теж подаються проблеми у розважально-гумористичному контексті «ток-шоу». Цей контент трансформує мис-

лення суспільства у примітивному вигляді, також травмує свідомість, що сприяє незбалансованості людської психіки.

Психіка людини – це складний механізм, на який необхідно впливати інтроформаційно-інтелектуально з підсиленням процесом набуття та накопичення «нових корисних» знань. Телебачення України зараз не працює на потреби глядача індивідуального, а скоріш – масового, тому постало питання змінити та трансформувати інформаційний телепростір, що буде спрямований на інтелектуальний розвиток, вибудовуючи реалізацію творчого потенціалу людини і таким чином це покращить стиль та якість життя суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

- Інформаційні ресурси: Навчальний посібник / В.Я. Яковенко. – Донецьк, 2005. – 202 с.
- Литвин В.В. Технології менеджменту знань: навч. посібник / В.В. Литвин; за заг. ред. В.В. Пасічника. – 2-ге вид. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – 260 с.
- Мина Ж.В. Аналітико-синтетичне опрацювання інформації: навч. посібник / Ж.В. Мина. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. – 196 с.
- Оцінка і комунікація: посіб. для студентів та аспірантів / уклад. Г.І. Приходько. – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 168 с.
- Потятиник Б. Патогенний текст / Б. Потятиник, М. Лозинський. – Л., 1996. – 296 с.
- Почепцов Г. Від Facebook-у і гламуру до WikiLeaks: медіа комунікації / Г. Почепцов. – К.: Спадщина-інтеграл, 2012. – 464 с.
- Рак О.Ю. Медіакомунікаційна «німота» українських пізнавальних телепрограм на розвиток мислення соціуму / О.Ю. Рак // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. – 2017. – №1 – С.160-165.
- Стасюк Ю. Деградація телебачення – деградація нації [Електронний ресурс] Ю. Стасюк / ВолиньPost. – 26.07.2012. – Режим доступу: <http://www.volynpost.com/blogs/185-degradacia-telebachennia--degradacia-nacii>. – Дата доступу: 07.11.2017.
- Сучасна медіакультура: контент, концепції, перспективи (українсько-польський досвід): колективна монографія / [Й. Лось, С. Гавронський, Т. Лиліо, М. Уліта та ін.]; за наук. ред. проф. Й. Лося. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 392 с.
- Фромм Е. Мистецтво любові / Е. Фромм; пер. з англ. В. Кучменко. – 2-ге вид. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. – 192 с.

REFERENCES

1. Information resources: Textbook / V.Ya. Yakovenko - Donetsk, 2005. - 202 p.
2. Ly'tvy'n V.V. Knowledge Management Technologies: Teach. manual / V.V. Ly'tvy'n; per community Ed. VV Beekeeper – 2nd form. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House, 2013. 260 p.
3. My`na Zh.V. Analytical and synthetic processing of information: teaching. manual / J.V. Mina. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House, 2016. 196 p.
4. Assessment and communication: manual. for students and graduate students / compiler G.I. Pry`xod`ko. Vinnitsa: The New Book, 2013. 168 p.
5. Potyaty`ny`k B. Pathogenic Text / B. Potyaty`ny`k, M. Lozy`ns`ky`j. L., 1996. 296 p.
6. Pohepczov G. From Facebook and Glamor to WikiLeaks: Media Communication / G. Pohepczov. K.: Legacy-Integral, 2012. 464 p.
7. Rak O.Yu. Medicommunication "muteness" of Ukrainian cognitive television programs on the development of societal thinking / O.Yu. Rak // State and Regions. Series: Social Communications, 2017. №1. P.160-165.
8. Stasyuk Yu. Degradation of television - degradation of the nation [Electronic resource] Yu. Stasyuk / VolynPost. 26/07/2012. Access mode: <http://www.volynpost.com/blogs/185-degradaciai-telebachennia--degradaciai-nacii>. Date of access: 07.11.2017.
9. Modern media culture: content, concepts, perspectives (Ukrainian-Polish experience): collective monograph / [J. Los`, S. G`avrons`ky`j, T. Ly`l'o, M. Ulita and others]; for the scientific editorship of Professor J. Los`. Lviv: LNU named after Ivan Franko, 2012. 392 p.
10. Fromm E. The Art of Love / E. Fromm; translate from english V. Kuchmenko. 2nd edition. Kharkiv: Book Club "Family Leisure Club", 2017. 192 p.

Intraformational and destructive influence of Ukrainian television on human consciousness: analysis and opinion

O. Yu. Rak

Abstract. In the article, the author describes the general situation on the Ukrainian television, which is today a very topical problem, because here is an analysis of how to fill the channels of certain programs and their content is determined. From the analyzed research, the introspection-destructive form of the influence of television on the consciousness of the viewer is appreciated, which is a significant issue of the present for further resolution. The author schematically shows the informational content of nine Ukrainian TV channels, which specialize in a certain thematic direction of activity and are designed for the relevant audience.

Keywords: *introformational-destructive influence, information television space, cognitive thinking, informative-cognitive, accumulation of "new" knowledge.*

Интроформационно-деструктивное влияние украинского телевидения на сознание человека: анализ и оценка

О. Ю. Рак

Аннотация. В статье автор описывает общую ситуацию на украинском телевидении, что является сегодня очень актуальной проблемой, поскольку здесь осуществляется анализ по наполнению каналов определенных программ и определены их содержательность. С проанализированного исследования оценены интроформационно-деструктивную форму влияния телевидения на сознание зрителя, что является весомым вопросом сегодня для дальнейшего решения. Автором схематично изображено информативную наполненность девяти телеканалов Украины, специализирующихся на определенном тематическом направлении деятельности и рассчитаны на соответствующую аудиторию.

Ключевые слова: *интроформационно-деструктивное влияние, информационный телепространство, когнитивное мышление, интроформационно-познавательные, накопления «новых» знаний.*

SOCIAL SCIENCES

Державна стратегія децентралізації як процес формування групових систем розселення на локальному рівні в Україні

В. О. Яценко

Кафедра ландшафтної архітектури Київського національного університету будівництва і архітектури, м.Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: viktoryathenko@ukr.net

Paper received 08.12.17; Revised 12.12.17; Accepted for publication 15.12.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2017-147V25-17>

Анотація. В статті проаналізовано особливості реформи адміністративного характеру в Україні за період ХХ – початок ХХІ століття. Виділено чотири основні етапи, які формували парадигму необхідності соціальних, економічних та політичних змін. Визначено роль та особливості містобудівної діяльності кожного етапу. Звернено увагу на можливі ризики та негаразди покvapливих процесів без урахування системних наукових фахових розробок.

Ключові слова: реформи, адміністративні зміни, територіальна громада, групова система населених місць, містобудівна діяльність, періоди та етапи реформ.

Вступ. Суттєві перетворення в політичній, соціальній та економічній сферах, які проходять в Україні не можуть не впливати на розвиток населених пунктів і реформування всієї системи розселення.

Зміна системи адміністративного устрою, визначення пріоритетів перспективного розвитку у вигляді нової форми об'єднань, територіальних громад, змушує все частіше переглядати історію розвитку з метою відновлення втрачених основ, державотворення України.

Протягом багатьох років підкреслювалась важливість децентралізації проведення адміністративних реформ управління в країні. Проте для впровадження цього принципу, необхідно приймати в рахунок багато зовнішніх і внутрішніх умов для проведення самих реформ. Без необхідних оцінок подібні програми не тільки погіршують старі проблеми системи розселення, а і оголюють, через різноманітні ризики і загрози, нові сфери невизначеності стратегії розвитку. Досвід показує, що передача відповідальності, повноважень і обов'язків на той рівень, де їх виконання буде найбільш ефективним, відчуло зіткнення з новими проблемами. Приклади неефективності таких реформ наблидалися в деяких країнах в процесі їх розвитку, а саме в невизначеності розвитку інфраструктури, регулювання землекористування, відношенні до природних ресурсів та іншому. Це доказало, що оптимізація управлінських рішень на місцевому рівні не завжди буде відповідати регіональним планам та сподіванням.

Огляд публікацій по темі. Об'єднання територіальних громад, децентралізація та інші заходи з реформування системи організації влади в Україні, сьогодні потребують удосконалення та доповнення новими інструментами, які б враховували роль всіх суб'єктів у розвитку районів, регіонів та держави в цілому.

Фундаментальними дослідженнями упорядкування систем стали роботи Д.Богорада, А.Вишневецького, В.Давидовича, В.Лаппо, І.Фоміна, Ю.Білоконя, Г.Фільварова та ін.

Принципи архітектурно-планувальних перетворень систем досліджували Ю.Бочаров, М.Дьомін, М.Хауке, В.Ступоченко та ін.

Аналогічні дослідження проводились і зарубіжними дослідниками такими як: Г.А.Малоян, Е.Н.Перцик, В.В.Покшишевський, Б.С.Хорев, Ж.Боже-Гарньє, Гедес, Готман, А.Крензмін, П.Селф, Ж.Шабо та ін.

Проблеми розвитку системи розселення України досліджувались як за радянських часів так і в період незалежності нашої держави. Серед спеціалістів у сфері розселення особливого значення набуває дослідження Ю.Білоконя, А.Доценка, М.Дьоміна, Ю.Пітюренка, Г.Фільварова, І.Фоміна та інших [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Мета. Мета публікації полягає у здійсненні аналізу стану початкового процесу формування територіальних громад як групових систем населених місць з позиції містобудівної діяльності, просторового проектування та ресурсної спроможності території.

Матеріали та методи. Початок ХХ століття революційні потрясіння, громадянська війна, утворення нових форм господарювання в процесі колективізації, приведення до єдиних стандартів всіх видів діяльності, в аграрній сфері колгоспи, в промисловості державне підприємство. По суті, таким чином, вводилась жорстока політика державного контролю і терору. Все, що не вкладалось в поняття колгоспної діяльності чи державного підприємства ставало класовим ворогом і підлягало знищенню. Жорстка вертикаль влади з елементами насильства, заклала підвалини психології, яка діє і до нинішнього часу. Що вище в ієрархії, то більші потреби і менша віддача суспільству, більше амбіцій при низькому професійному рівні, врешті решт – системна корумпованість всієї верикалі.

Розглянемо, яким чином проходила трансформація свідомості суспільства і чи були якісь позитивні моменти на перспективу змін, як формувалась містобудівна і регіональна політика і чи здатна вона була суттєво вплинути на перебіг історичних процесів та адміністративних змін в Україні.

Розглядаючи ХХ початок ХХІ століть з позиції формування містобудівної політики можна виділити чотири головних етапи: початок ХХ століття; 50 років радянського способу ведення господарства; перебудова – втрата державної влади на нижніх рівнях

зародження корумпованих кланів; децентралізація, територіальні громади.

визначення причин, які їх спонукали і результати та наслідки їх реалізації можна згрупувати в чотири основні етапи за XX – початок XXI ст.

3 позиції здійснення реформ в державі та

Таблиця 1. Реформування та трансформація суспільних відносин (період XX – початок XXI ст.)

Етап	Реформа	Суть процесу
1	Початок XX століття, колективізація	Втрата власника, господаря землі, зародження нового виду селянського виробника – виробник, виконавець, колгоспна форма господарювання, робітник.
2	50 років радянського способу ведення господарства	Знищення основи фермерського господарства у вигляді хутірських поселень, скупчення населення в відносно не фермерського типу поселення (села, смт). Укрупнення поселень, зміна історичної системи розселення.
3	Перебудова – втрата державної влади на нижніх рівнях, зародження корумпованих кланів на всіх рівнях управління, спроба відновити власну відповідальність виробника за свою діяльність	Розпаювання між окремими суб'єктами землі малими долями 1,5-2-3 га, що не дає можливість повноцінно вести сільське господарство відповідно до вимог технологічного характеру. Мутація феодальних принципів. Одночасно зароджується принцип корпоративного володіння, що веде до скупки паїв. На ринок виходить два суб'єкти діяльності – великі корпорації, які не завжди мають відношення до сільськогосподарської чи виробничої діяльності володіння землею для них це лише вкладення надлишкових капіталів, які з часом, шляхом продажу можна буде в кілька разів збільшити. Мова не йде про покращення діяльності, а тільки на деякий час збереження своїх статків у виді землі та ще й з деякими прибутками від діяльності на ній. Це ще одна помилка, яка була зроблена державою до процесу продажу землі, який так інтенсивно сьогодні проштовхують окремі кола владних структур. Законсервовані кошти у вигляді землі великими корпораціями на другий день після Закону про продажу будуть виставлені на торги. А хто покупець? Відповідь на це питання невзможі дати ні один спеціаліст, селянин-виконавець неспроможний та і не здатний до придбання землі більше чим вона може прогодувати його сім'ю, от і залишається або змінювати цільове призначення або продаж іноземним інвесторам. Ні перше ні друге для України не є виходом, а лише втрата своєї самостійності і незалежності, яка базується саме на головному багатстві – землі.
4	Децентралізація, територіальні громади	Об'єднання спільної діяльності за недостатньо спрогнозованими стратегічними принципами може привести до ситуації, коли занепавші господарства після об'єднання будуть неспроможні самостійно розпоряджатися тим чим вони володіють. Принцип виконавця дуже швидко зведе на нівель всі інвестиції, тому що характером їх використання буде неформально керувати корумпована система державного управління і вихід буде знову один, коли появиться «успішна» людина, як представник великої корпорації і запропонує знову плату тільки вже в заміну на повноцінне володіння землею. І навіть, якщо, фермерське господарювання і отримає на старті якісь можливості у вигляді землі і інвестицій, всерівно через брак техніки, інфраструктури, слабкі закони, корумпованість влади, воно через деякий час змушене буде відмовитись від подальшої боротьби за виживання, а не розвиток.

Ідея створення групових форм розселення для спільного виходу з кризового стану всіх сфер розвитку є чи не єдиним правильним шляхом врятувати ще не знищену економіку країни. Значна частина напрацювань системного підходу в Україні розвивається вже кілька десятиків років і сьогодні задача архітекторів полягає не в придумуванні нових «велосипедів», а логічно проаналізувати свій досвід науки, теорії і практики, особливо в сфері регіонального та містобудівного планування. Так відсутні сучасні нормативні документи, але нам їх ніхто краще не запропонує ніж ми самі, да законодавча база створює закони і не відповідає за їх виконанням, але зміни потрібні.

А чому законотворець як архітектор, не несе відповідальність за свій професійний витвір. В архітектурі є поняття супроводження проекту, авторський нагляд, здача в експлуатацію та отримання паспорту де вказується на самому початку автор. Це як апробація чи впаде чи буде стояти. Можливо так і закони, якщо це професійна діяльність законотворців, мають мати таку ж систему реалізації своїх інколи безглузких вдумок. І через моніторингову соціальну систему через якийсь період визначати чи можна випадковій пропозиції давати статус закону чи автор має нести покарання за нанесені затрати. Чому лікар відповідає за результат операції, а тоді ще лікує поки

людина не піде з лікарні своїми ногами, а законотворець придумав і не відпочиває.

Такий ліричний відступ має велику долю можливостей покращити наш стан. Ми зараз займаємось абсурдними справами, видали закон про територіальні громади, бігом стали заганяти за якимись вимогами в ці утворення, без обґрунтованих стратегій розвитку. Але саме дивне – це те, що в нас немає зовсім нормативної бази крім рекомендацій, як би ми могли зробити у себе оглядаючись на інші країни. Це тому, що мова в першу чергу йде про території, і нею мають займатися спеціалісти з планувальних питань тому, що саме регіональне планування здатне об'єднати зусилля географів, економістів, демографів, соціологів, фізиків, управлінців, промисловців, аграрників і створити прораховані стратегічні перспективи розвитку кожної системи і країни цілому. Але має бути чітка система обмежень та правил, які будуть закладені в загальну системну роботу.

Коли ми займаємось наукою ми згадуємо про поняття системності дане Л.Бертоланфі, який визначив спільні риси ієрархічної побудови містобудівних об'єктів від окремих міст до їх регіональних сукупностей. [2]

Використовуємо любе визначення системності із сорока приведених В.Н.Садовським відповідно до

своїх потреб. [3] Розглядаємо запропоновану стратегічну модель Казаряна А.С. розвитку, побудовану на принципах чи процесах здатних об'єднати міжтеоретичні проблеми систем. [4] Ми створюємо нові системи забудови – три головні концепції системи: упорядкованість, взаємозв'язок і цілісність. [5]

Системний підхід в регіональному плануванні на основі побудови парадигм розвитку комплексу науки, суспільства і практики містобудування запропонований Ю.М.Білконем є не, що інше як програма за якою ми повинні формувати наступний етап розвитку територіального планування. [6]

Нинішній процес формування групових систем локального рівня розпочався без на то необхідних

норм на основі тільки законодавчих настанов, тому саме ліквідація дефіциту продуманих раціональних норм, зважених кроків, не формальних, здатні врівноважити можливі ризики та загрози.

Спробуємо проаналізувати виділені чотири етапи реформаторських процесів і визначити роль містобудівної діяльності. Як результат містобудування і регіональне планування стояло на других та третіх позиціях і його задачею було обґрунтувати та виправдати якимось чином занадто швидкі, а інколи непрофесійні дії влади. В дійсності наукове підґрунтя фахових спеціалістів в сфері містобудування та регіонального планування мало стати міцним фундаментом майбутнього процесу державотворення.

Таблиця 2. Порівняльна таблиця політико-адміністративних процесів та відповідних процесів в містобудуванні та регіональному плануванні

Етапи	Основні елементи реформування	Містобудівне та територіальне планування
I	Промисловий розвиток, розвиток світового аргарного ринку, загострення міждержавної конкуренції, військові дії за переділ міждержавних кордонів.	Система розселення міська і сільська. Сільське значно переважає міське. Зародження національної містобудівної школи в боротьбі урбаністичних та дезурбаністичних напрямків.
II	Знищення приватної форми господарювання, жорсткі адміністративні межі, формальна власність землі з жорстким контролем держави. Чергові соціальні розшарування суспільства.	Перехід на системний підхід вирішення задач народного господарства в схемах і проектах районного планування, типологізація, стандарти, Єдині норми і правила забудови без врахування факторів, або жорсткі обмеження.
III	Вертикаль влади втрачає контроль на нижньому рівні, зберігаючи формальні територіальні межі об'єктів господарювання змінюючи формально їх тільки назви. Влада не змінює звичних принципів праці, соціальних стандартів, формальні оцінки та оплата праці.	Поява місцевих норм забудови, які все більше не кореспондують з загальнодержавними. Період дії старих СНІПів і нових ДБН спроба створення нової нормативної бази. В архітектурній діяльності переважає бажання замовника, а не законодавча база, вносяться зміни до цільового призначення земель. Розробляються схеми обласних систем розселення, які в подальшому стають більш формальними ніж дійовими. Земельні питання беруть верх над обґрунтованими рекомендаціями по організації території. Набуває розмаху земельна корумпована система. Розробка і реалізація проектів відбувається при формальному їх погодженні.
IV	Розпад єдиної господарської системи країни. Перші кроки переходу країни на зовнішній ринок. Розбалансована цінова політика. Руйнація інфраструктури системи розселення імітування реформаторських дій. Процес реформування адміністративного устрою ні фінансово ні матеріально не був підготовлений. Ситуація із земельними питаннями створена таким чином, що земля може стати товаром не на користь українського виробника. Відсутнє системне державне управління процесами. Модель нової реформи сформована не на комплексі всіх сфер діяльності, а за звичаєм є закон, потрібно виконувати і хто перший той правильний.	Містобудівна діяльність залишилась осторонь процесу розробки стратегії об'єднання територіальних громад в єдині системи на локальному рівні. Відсутність нової нормативної бази та спроби створення її уже після розпочатого процесу. Постійні спроби перенести зарубіжний досвід та пристосувати до законів і постанов. Хаотичний процес розробки проектної документації містобудівного характеру зводиться до перерозподілу земель, зміні цільового призначення, необґрунтоване збільшення територій населених пунктів за рахунок сільськогосподарських земель. Горизонталь влади територіальних громад необізнана з процесом вертикалі містобудівних робіт. Револьюційність процесу створення територіальних громад без чіткої обґрунтованої містобудівної документації призведе до тривалих негативних процесів і наслідків.

Результати та їх обговорення.

Результатом дослідження та предметом обговорення стала порівняльна характеристика політичних реформ та містобудівної реалізації в сфері норм законів та практичної діяльності. Важливим є те, що існуюча система містобудівної діяльності на регіональному та місцевому рівнях втратила взаємозв'язок, який пропонується здійснити за допомогою формування нового об'єкту групових систем населених місць локального рівня, соціальним і адміністративним аналогом яких є територіальна громада.

Саме групова система, яка буде поєднувати процеси

взаємодії міських і позаміських територій, урбанізованих і природних, раціонального використання ресурсних можливостей на процес розвитку всієї системи розселення.

Нова форма відносин в містобудівній сфері на локальному рівні є елементом, що поєднає соціальні, економічні, територіальні системні функції, які направлені на розвиток як окремих поселень так і їх сумісного співіснування.

Висновок. Як показує аналіз реформ, які здійснювалися на теренах України у адміністративній, земельній та містобудівній реформах, процес

здійснювався за ініціативи і вимог держави, але з озиранням на те, що хтось уже зробив, незважаючи, що окремі країни відрізняються розмірами, регіональною різноманітністю, активністю регіональної політики, рівнем життєзабезпеченості та іншими ознаками.

Слід визначити, що в розробці останніх реформ ні обсяг знань ні фах авторів був недостатній для того, щоб розробити науково обгрунтовану стратегію яка б лягла в основу законодавчої та нормативної містобудівної бази.

Розпаювання земель, яке було здійснено заради забганки системи управління, сподобатись народові, нанесло значної шкоди для здійснення нинішнього процесу створення територіальних громад. Землі, отримані в особисту власність, на протязі останніх 10-20 років використовували не за призначенням, попри всі проектні пропозиції, створився принцип «лоскутного одіяла», яке тепер потрібно упорядкувати і латати.

Процес соціального об'єднання людей в територіальні громади має трансформуватись в

системний організм – групові системи розселення на локальному рівні з горизонтальним управлінням та вертикаллю економічного розвитку країни цілому.

Період в 25 років був підготовчим періодом по формуванню влади, яка володіє основним капіталом в приватному використанні. Сьогодні не стоїть проблема скупити нею виробничі, промислові комплекси, єдине, що інтересує її земля. Тому надважливим є передбачити головний ризик сьгоднішніх реформ не дати збанкрутувати поспішно утвореним територіальним громадам, які будуть скуплені потім за безцінь великими корпораціями керівниками яких є представники владних структур, скуплені разом з нерухомістю і землею і це буде в рамках закону нинішнього буржуазного суспільства, яке існує, але так не називається. Хочеться надіятись, що, все ж таки, зупинимось і згадаємо слова одного з вождів племен Нігерії «Я вважаю, що земля належить величезній родині; багато хто помер, деякі живі, незліченна кількість її членів ще не народилася».

ЛІТЕРАТУРА

1. А.М.Малієнко, В.П. Ярмоленко Аграрна реформа і політика в Україні: Альтернативні погляди / А.М.Малієнко, В.П.Ярмоленко; за ред. А.М.Малієнка – Київ, Нічлава, 2017. – 168 с.
2. Берталанфи Л. Общая теория систем: Критический обзор. – В кн.: Исследования по общей теории систем. – М.: 1969, С. 23-82.
3. Садовский В.Н. Основания общей теории систем / В.Н.Садовский. – М.: Наука, 174 с.
4. Казарян А.С. Межтеоретические отношения и системность науки (исследовательский и методологический анализ) / А.С.Казарян – Ереван: изд-во Ан Армянской ССР, 1978 г.
5. Демин Н.М. Управление развитием градостроительных систем. – К.: Будівельник, 1991. – 185 с.
6. Білоконь Ю.М. Регіональне планування (сутність і значення). Навч. посібник за редакцією І.О.Фоміна. – Київ, 2001.

REFERENCES

1. A.M.Maliienko, V.P. Yarmolenko Agrarna reforma i politika v Ukraini: Al'ternativni poglyadi / A.M.Maliienko, V.P.Yarmolenko; za red. A.M.Maliienka - Kiiv, Nichlava, 2017. - 168 s.
2. Bertalanfi L. Obshchaya teoriya sistem: Kriticheskii obzor. - V kn.: Issledovaniya po obshchey teorii sistem. - M.: 1969, S. 23-82.
3. Sadovskiy V.N. Osnovaniya obshchey teorii sistem / V.N.Sadovskiy. - M.: Nauka, 174 s.
4. Kazaryan A.S. Mezhteoreticheskiye otnosheniya i sistemnost' nauki (issledovatel'skiy i metodologicheskii analiz) / A.S.Kazaryan - Yerevan: izd-vo An Armyanskooy SSR, 1978 g.
5. Demin N.M. Upravleniye razvitiyem gradostroitel'nykh sistem. - K.: Budivel'nik, 1991. - 185 s.
6. Bilokon' YU.M. Regional'ne planuvannya (sutnist' i znachennya). Navch. posibnik za redaktsiyeu I.O.Fomina. - Kiiv, 2001.

State strategy of decentralization as process of forming of the group systems of settlement is at local level in Ukraine

V. O. Yathenko

The article analyzes the peculiarities of administrative reform in Ukraine during the period of the XX - the beginning of the XXI century. There are four main stages that formed the paradigm of the need for social, economic and political change. The role and peculiarities of each stage of urban development activity are determined. Attention is paid to the possible risks and hardships of hasty processes without taking into account systemic scientific developments.

Keywords: Reforms, administrative changes, territorial community, group system of settlements, urban development activities, periods and stages of reforms.

Государственная стратегия децентрализации как процесс формирования групповых систем расселения на локальном уровне в Украине

В. А. Яценко

В статье проанализировано особенности реформ административного направления в Украине за период XX – начало XXI века. Выделено четыре основных этапа, которые формировали парадигму необходимости социальных, экономических и политических изменений. Определена роль и особенности градостроительной деятельности в каждом этапе, обращено внимание на возможные риски и просчеты поспешных процессов без учета системных научных профессиональных разработок.

Ключевые слова: реформы, административные изменения, территориальное общество, групповая система населенных мест, градостроительная деятельность, периоды и этапы реформ.

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu